SVET**PTIC**

01
2025

REVIJA DRUŠTVA ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE

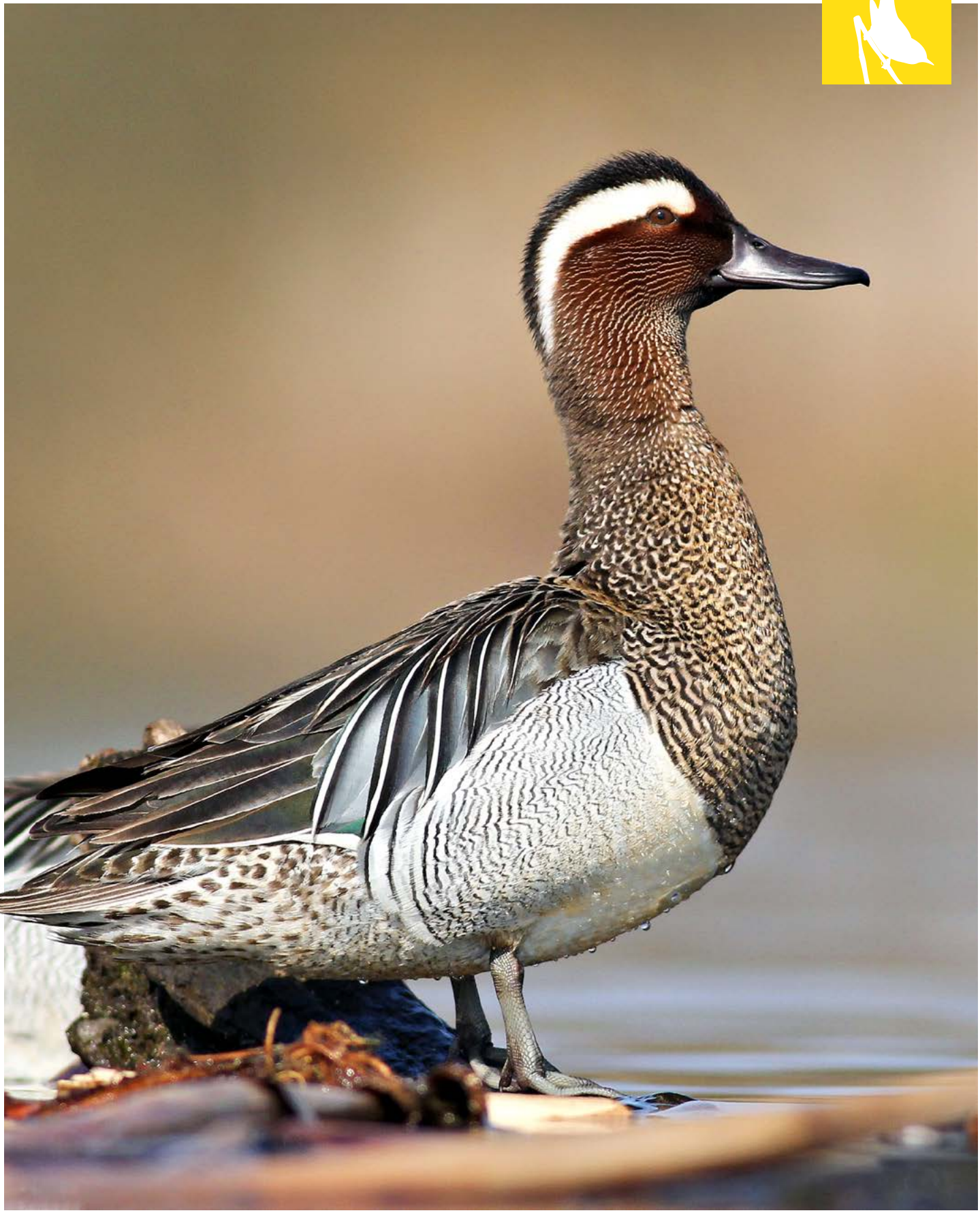

ISSN: 1580-3600; LETNIK 31, ŠTEVILKA **01, MAREC 2025**

Spomladi se iz prezimovališč v podsaharski Afriki v naše kraje vrne **REGLJA** *(Spatula querquedula)*, prelepa raca, katere oglašanje spominja na navijaško ragljo.

foto: **Alen Ploj**

SVET**PTIC**

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 31, številka 01, marec 2025
ISSN: 1580-3600

SPLETNA STRAN REVIJE: www.ptice.si/publikacije/svetptic/

IZDAJATELJ: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia©)
E-POŠTA: dopps@dopps.si
SPLETNA STRAN: ptice.si

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

Izid publikacije finančno podpirata Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije in Sigrid Rausing Trust.

javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

SIGRID RAUSING TRUST

NASLOV UREDNIŠTVA: DOPPS – BirdLife Slovenia, Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana
gsm: 041 712 796 (pisarna)

GLAVNI UREDNIK: Domen Stanič
E-POŠTA: domen.stanic@dopps.si

UREDNIŠKI ODBOR: Tilen Basle, Urša Očko, Mitja Denac

LEKTORIRANJE: Henrik Ciglič

ART DIREKTOR: Jasna Andrić

OBLIKOVANJE: Gorazd Rovina, Vizualgrif d.o.o.

PRELOM: Boris Jurca, NEBIA, d. o. o.

TISK: Schwarz print d.o.o.
NAKLADA: 2500 izvodov
IZHAJANJE: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610.

Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavnemu uredniku.

POSLANSTVO DOPPS: Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

PREDSEDNICA: dr. Tanja Šumrada
PODPREDSEDNICA: Eva Horvat
UPRAVNI ODBOR: Dejan Bordjan, Muhamed Delić, Jurij Dogša, David Kapš, Rok Lobnik, Gaber Mihelič, Matija Mlakar Medved
NADZORNI ODBOR: prof. dr. Peter Legiša, Bogdan Lipovšek, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar
DIREKTOR: dr. Damijan Denac

BirdLife INTERNATIONAL

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

6

SPREMLJANJE STANJA NARAVE V SLOVENIJI

Uspešno varstvo narave zahteva temeljito razumevanje dolgoročne dinamike ekosistemov, združb ter posameznih vrst in njihovih populacij. Toda kako vemo, v kakšnem stanju je narava? Kdo zbira te podatke in ali so te ocene zanesljive?

foto: **Alen Ploj**

12

POT DO NAJUSPEŠNEJŠEGA PRIROČNIKA V ZGODOVINI ORNITOLOGIJE

Pogovarjali smo se z ilustratorjem Killianom Mullarneyem, enim izmed očetov znamenitega Collinsovega priročnika za določanje ptic in obenem avtoriteto na področju prepoznavanja ptic. Pravkar je izšla tudi prva slovenska izdaja tega priročnika, zato je to odličen čas, da se pogovorimo o knjigi in njenih začetkih.

foto: **René Pop**

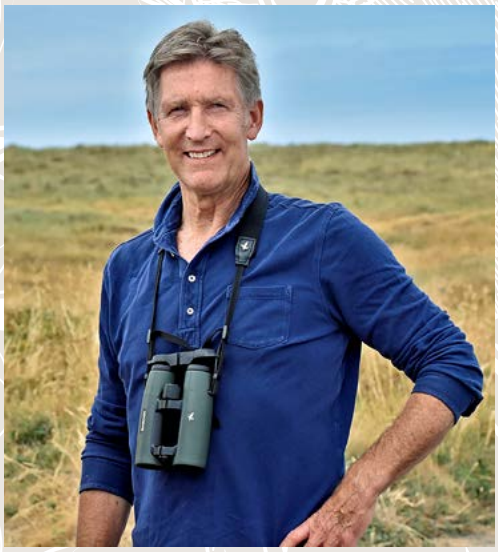

22

NARAVI PRIJAZNI NAČINI KOŠNJE

Sodobne tehnike košnje povečujejo smrtnost vseh travniških živali. Z naravi prijaznimi načini košnje bomo prek zdrave nevretenčarske združbe zagotovili dobro prehransko osnovo vsem žužkojedim organizmom in hkrati zmanjšali smrtnost živali, ki pogosto postanejo žrtev kosilnice.

foto: **Alen Ploj**

36

KRAŠKI ROB

Kraški rob je naravna ločnica med flišno Istro in apnenčastim Krasom ter velja za eno najbolj biotsko pestrih območij v Sloveniji. Največjo raznolikost vrst najdemo na suhih kraških travnikih, varstveno pomembno okolje pa so tudi skalna ostenja. V tokratni številki vam bomo predstavili sedem ornitološko najzanimivejših lokacij, ki se jih splača obiskati v spomladanskem času.

foto: **Sara Cernich**

42

JUŽNA ALI NAVADNA – TO JE VPRAŠANJE

Ali bi se sploh lahko lotili določanja postovke, sedeče na veji ali količku več sto metrov daleč od nas? V prispevku, namenjenemu razlikovanju južne *(Falco naumanni)* od navadne postovke *(F. tinnunculus)*, bomo spoznali nekatere trike, ki nam bodo pri tem zagotovo v pomoč.

foto: **Miha Krofel**

KAZALO

4 **PTICE NAŠIH KRAJEV** // Blaž Blažič

6 **SPREMLJANJE STANJA NARAVE V SLOVENIJI** // Tanja Šumrada in Primož Kmecl

11 **REPALJŠČICA NA LJUBLJANSKEM BARJU – KAKO DOLGO ŠE?** // David Knez

12 **POT DO NAJUSPEŠNEJŠEGA PRIROČNIKA V ZGODOVINI ORNITOLOGIJE** // s Killianom Mullarneyem sta se pogovarjala Domen Stanič in Tilen Basle.

18 **REGLJA** // Dejan Bordjan

20 **BARVITA NARAVA** // Matevž Škalič

22 **NARAVI PRIJAZNI NAČINI KOŠNJE** // Mitja Denac, Klemen Eler, Katja Konc, Tanja Šumrada, Barbara Zakšek

24 **JANUARSKO ŠTETJE VODNIH PTIC 2025** // Luka Božič

28 **POMLADNA OPAZOVANJA V NARAVI**

30 **SPOMLADANSKI KOTIČEK ZA NAJMLAJŠE** // Katja Krivec

32 **PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, MAREC – JUNIJ 2025**

34 **TUDI DVOŽIVKE IMAJO SVOJO POT** // Živa Bombek

36 **KRAŠKI ROB** // Daniel Bosch, Miroslav Repar in Domen Stanič

40 **VPLIV VREMENA NA SPOMLADANSKE SELIVKE – KAM IN KDAJ NA TEREN?** // Mitja Denac

42 **JUŽNA ALI NAVADNA – TO JE VPRAŠANJE** // Matej Gamser

44 **ADVENTNI ZAGREB MALO BOLJ SMRDLJIVO** // Nej Primožič, Maks Sešlar, Mitja Denac, Matija Mlakar Medved

46 **DOLOČANJE BARVNIH OBLIK IN STAROSTI PRI LESNI SOVI** // Al Vrezec

49 **TRAGIČNA ZGODBA O SOKOLU SELCU IZ MARIBORA** // Franc Bračko

50 **LAGUNE V DELTI DONAVE** // Franc Janžekovič in Catalin-Razvan Stanciu

54 **NOVICE DOPPS**

PTICE **NAŠIH KRAJEV**

// Blaž Blažič

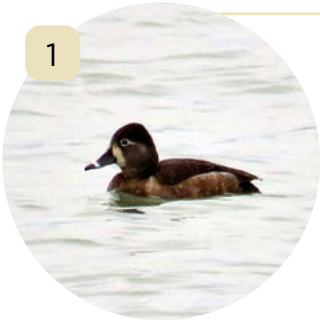

1

OVRATNIŠKA ČRNICA
(Aythya collaris)

Izjemno opazovanje. V začetku februarja 2025 je bila pri Ranci na Ptujskem jezeru opazovana samica ovratniške črnice. Podatek pomeni drugo opazovanje te vrste pri nas, verjetno pa gre za osebek, ki je bil že lansko zimo opazovan na Dravi [Komisija za redkosti – vir podatka: L. Božič].

Izvirni foto: **Luka Božič**

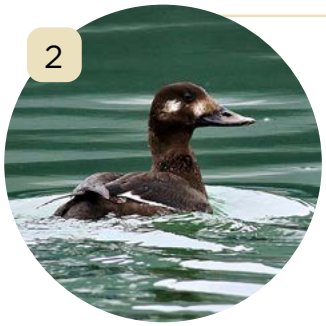

2

BELOLISKA
(Melanitta fusca)

Regionalno redek podatek. Konec decembra 2024 je bilo na Družmirskem jezeru opazovanih pet belolisk [Komisija za redkosti – vir podatka: Matej Vajt].

Foto: **Alen Ploj**

3

ČRNA RACA
(Melanitta nigra)

Črna raca je bila v zimi 2024/2025 opazovana vsaj dvakrat: dva osebka konec novembra na Ptujskem jezeru in en osebek sredi decembra na morju pri Sveti Katarini [Komisija za redkosti – vir podatka: L. Božič, M. Gamser].

Foto: **iStock**

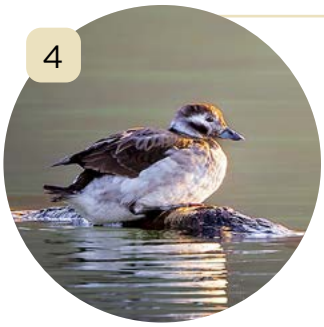

4

ZIMSKA RACA
(Clangula hyemalis)

Redek podatek. Med koncem novembra 2024 in februarjem 2025 se je na Zbiljskem jezeru občasno zadrževal prvoletni osebek zimske race [Komisija za redkosti – vir podatka: A. de la Torre Ba, N. Primožič, M. Jeromen, J. Habicht, J. Hanžel, M. Denac, M. Repar].

Izvirni foto: **Jan Potočnik**

5

SVETI IBIS
(Threskiornis aethiopicus)

Opazovanja svetega ibisa na slovenski obali so vse pogostejša. V letošnji zimi se je na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok in Svete Katarine zadrževalo do 35 osebkov te invazivne tujerodne vrste [Komisija za redkosti – vir podatka: D. Stanič, N. Primožič, M. Gamser; podatkovna zbirka NRŠZ].

Izvirni foto: **Sara Cernich**

6

RIBJI OREL
(Pandion haliaetus)

Izjemno redek zimski podatek. Med decembrom 2024 in januarjem 2025 se je en osebek ribjega orla redno zadrževal na morju pred Sečoveljskimi solinami [https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=1062714262565097&id=100064795983756&_rdr].

Izvirni foto: **Al Božič**

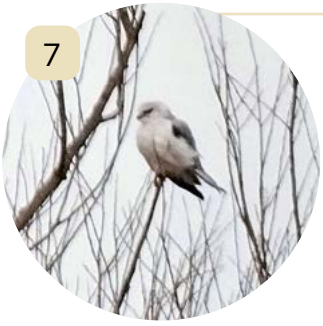

7

LEBDUH
(Elanus caeruleus)

Izjemno opazovanje. Med decembrom 2024 in februarjem 2025 se je severno od Matene na Ljubljanskem barju zadrževal lebduh. Podatek pomeni drugo opazovanje te vrste pri nas [Komisija za redkosti – vir podatka: M. Sešlar].

Izvirni foto: **Daniel Bosch**

8

MANDŽURSKI ŽERJAV
(Grus japonensis)

Odrasel osebek te vzhodnoazijske vrste žerjava je bil konec januarja 2025 opazovan pri Brezovi pri Vojniku. Ptica je potrjeno ušla iz ujetništva in se v Evropi ne pojavlja v naravi. [Komisija za redkosti – vir podatka: K. Dernovšek].

Izvirni foto: **Polona Gorišek**

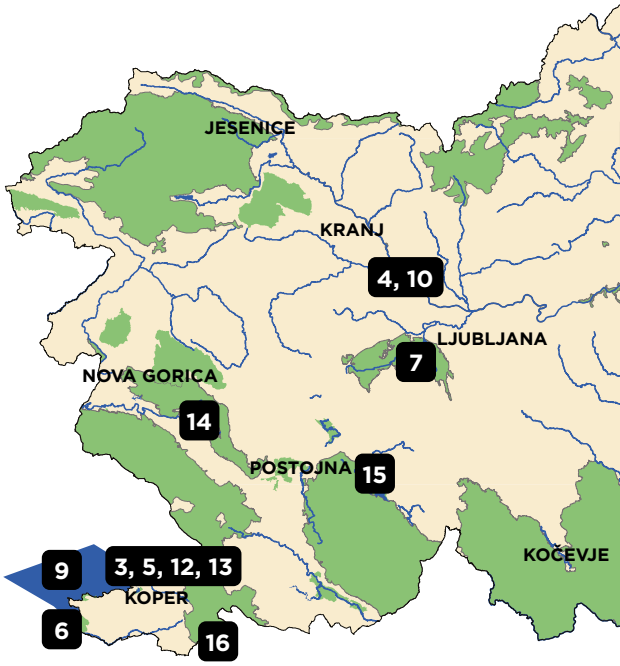

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:
Blaž Blažič, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, elektronska pošta: blaz.blazic@dopps.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst:
Mitja Denac, Komisija za redkosti, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, elektronska pošta: mitja.denac@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:
https://ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/

Podatki so še v obravnavi na Komisiji za redkosti.

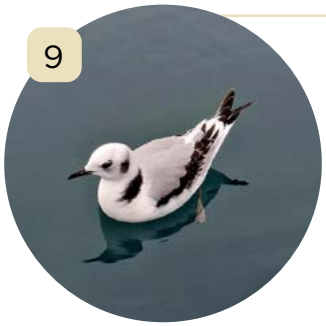

TRIPRSTI GALEB
(Rissa tridactyla)

Triprsti galeb je bil v letošnji zimi opazovan vsaj dvakrat: trije osebki konec novembra na Račkih ribnikih in en osebek v začetku januarja na morju pred Strunjanom [Komisija za redkosti – vir podatka: M. Vogrin, Ž. Tertinek, A. Božič, L. Lipužič].

Izvirni foto: **Al Božič**

SREBRNI GALEB
(Larus argentatus)

Regionalna redkost. Decembra 2024 se je na Zbiljskem jezeru dalj časa zadrževal prvoletni osebek srebrnega galeba [Komisija za redkosti – vir podatka: M. Denac, N. Primožič].

Izvirni foto: **Nej Primožič**

SOKOL PLENILEC
(Falco cherrug)

Zelo redek podatek. Od sredine decembra 2024 do februarja 2025 se je med Starošincami in Spodnjo Gorico na Dravskem polju zadrževal odrasel sokol plenilec [Komisija za redkosti – vir podatka: D. Knez, M. Mlakar Medved, N. Milek, V. Milek, L. Klemenčič, J. Gojznikar, R. Lobnik, D. Bordjan, J. Habicht].

Izvirni foto: **Nik Milek**

MOČVIRSKA UHARICA
(Asio flammeus)

Terenska opazovanja na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok med decembrom 2024 in februarjem 2025 so potrdila prezimovanje vsaj enega osebka močvirske uharice v rezervatu [https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=658877843470242&id=100080440965951&_rdr].

Foto: **Igor Brajnik**

VIJEGLAVKA
(Jynx torquilla)

Redek podatek o prezimujočem osebku. Po zimi 2023–2024, ko je bilo prezimovanje vijeglavke potrjeno na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok, se je tudi letošnjo zimo tu zadrževal en osebek te vrste. [Baza podatkov NRŠZ].

Foto: **Domen Stanič**

ČRNOČELI SRAKOPER
(Lanius minor)

V letu 2024 črnočeli srakoper ni bil zabeležen niti na Šentjernejskem polju niti v Vipavski dolini. To je prvič, da za celotno ozemlje Slovenije ni niti enega podatka o pojavljanju vrste, bodisi na selitvi bodisi v času gnezdenja [Denac, K. in sod. (2024): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2024. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana].

Foto: **Joaquin Lopez**

SNEŽNI STRNAD
(Plectrophenax nivalis)

Letošnjo zimo je bil snežni strnad v Sloveniji opazovan vsaj dvakrat: v začetku decembra ob Brežiškem jezeru in sredi decembra pri Martinjaku na Cerkniškem jezeru. Obakrat je bil opazovan po en osebek [Komisija za redkosti – vir podatka: J. Ažman Momirski, A. Škoberne, A. Božič, M. Denac, D. Bosch, D. Stanič].

Izvirni foto: **Sara Cernich**

VRTNI STRNAD
(Emberiza hortulana)

Populacija vrtnega strnada v Sloveniji strmo pada in je izjemno maloštevilna. V letu 2024 smo na celotnem Krasu prešteli le še dva para. Vsi popisani osebki so bili zabeleženi na območju travnikov nad vasjo Dvori [Denac, K. in sod. (2024): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2024. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana].

Foto: **Domen Stanič**

SPREMLJANJE STANJA NARAVE V SLOVENIJI

// Tanja Šumrada in Primož Kmecl

Ohranjanje biodiverzitete in obnova ekosistemov sta med ključnimi cilji tako na globalni ravni kot tudi v Evropski uniji. Uspešno varstvo narave zahteva temeljito razumevanje dolgoročne dinamike ekosistemov, združb ter posameznih vrst in njihovih populacij. Toda kako vemo, v kakšnem stanju je narava? Kdo zbira te podatke in ali so te ocene zanesljive?

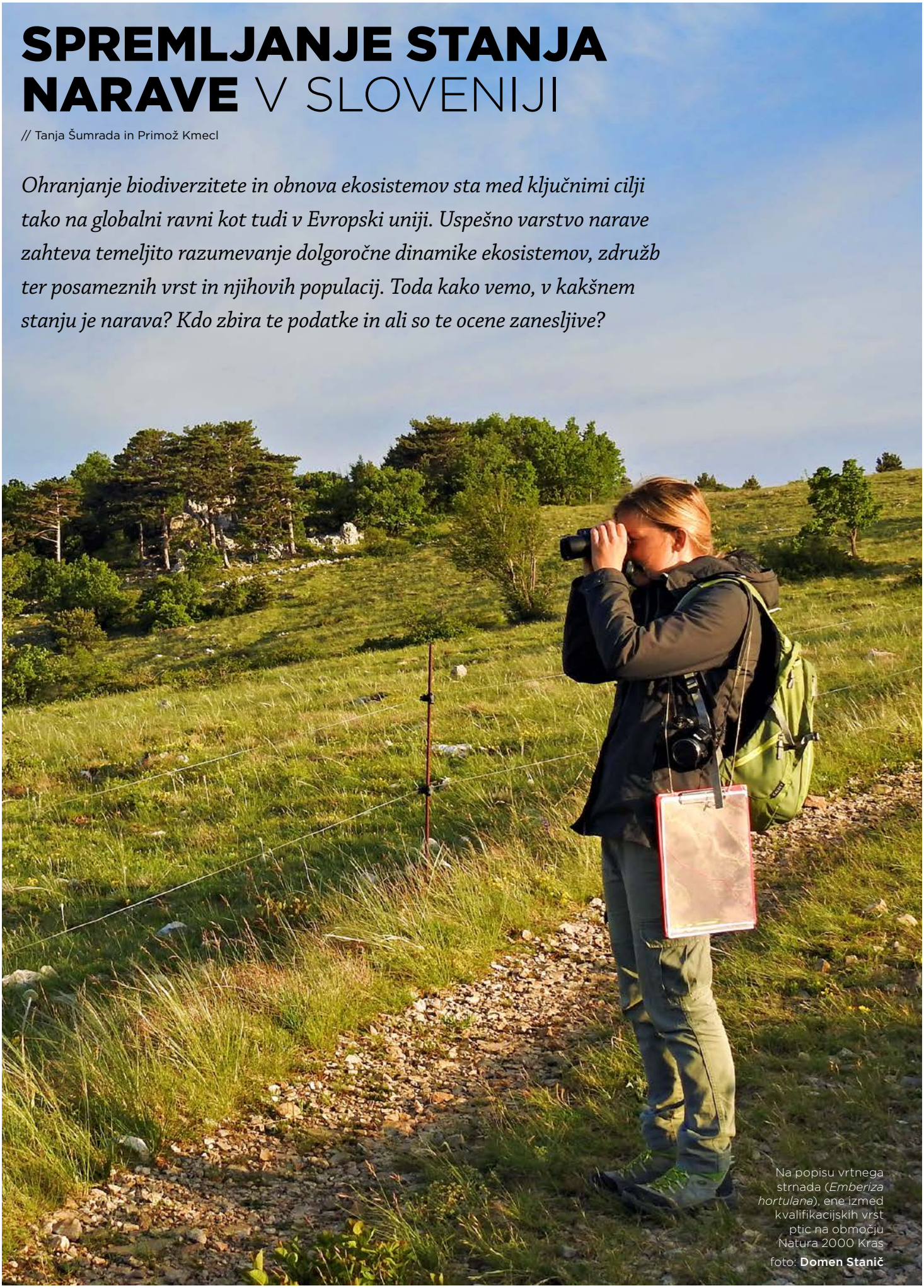

Na popisu vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*), ene izmed kvalifikacijskih vrst ptic na območju Natura 2000 Kras

foto: **Domen Stanič**

ZGODOVINA SPREMLJANJA BIODIVERZITETE

Monitoring narave je dolgoročno spremljanje ciljnih živalskih, rastlinskih in drugih vrst na določenem območju. Ljudje spremembe v naravi že tisočletja spremljamo v različnih sistemih tradicionalnega ekološkega znanja. Prvi sistematični in znanstveno podprti monitoringi biodiverzitete na nacionalni in mednarodni ravni so se pričeli razvijati proti koncu 19. stoletja, v večjem obsegu pa šele v drugi polovici 20. stoletja, zato za številne regije in taksonomske skupine žal še vedno nimamo na voljo dolgoročnih podatkovnih nizov.

Predvsem v zadnjih desetletjih je večji razmah spremljanja različnih organizmov spodbudil razvoj obsežnih shem monitoringov, ki večinoma temeljijo na delu usposobljenih prostovoljcev. Najbolj znani skupini živali, spremljani na takšen način, sta ptice in dnevni metulji. V Evropi imamo Vseevropsko shemo spremljanja pogostih vrst ptic (PECBMS), ki jo vodi Evropski svet za cenzus ptic (EBCC), in Evropsko shemo monitoringa metuljev (eBMS), ki jo vodi Butterfly Conservation Europe. V 21. stoletju s širjenjem digitalizacije in mobilne tehnologije velik razmah pridobiva tudi tako imenovana občanska znanost, ki temelji na sporočanju naključnih podatkov o opazovanjih v velike spletne podatkovne zbirke. V Sloveniji sta največji tovrstni podatkovni zbirki Centra za kartografijo favne in flore (BioPortal) in Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (NOAGS).

KLJUČNA NAČELA PRI VZPOSTAVITVI MONITORINGOV

Ključna lastnost kakovostnega monitoringa je ponovljivost, ki temelji na uporabi enake metode. To vključuje enak pristop k vzorčenju (npr. enak napor s po možnosti istimi ali vsaj enako usposobljenimi ljudmi), krajevno identičnost (npr. enako popisno pot ali ploskev) in ponavljanje skozi daljše časovno obdobje (npr. vsako leto). Štetje ptic kmetijske krajine na primer v Sloveniji vsako leto poteka na enak način in v enakem časovnem obdobju, kar nam posledično omogoča primerljivost podatkov med leti.

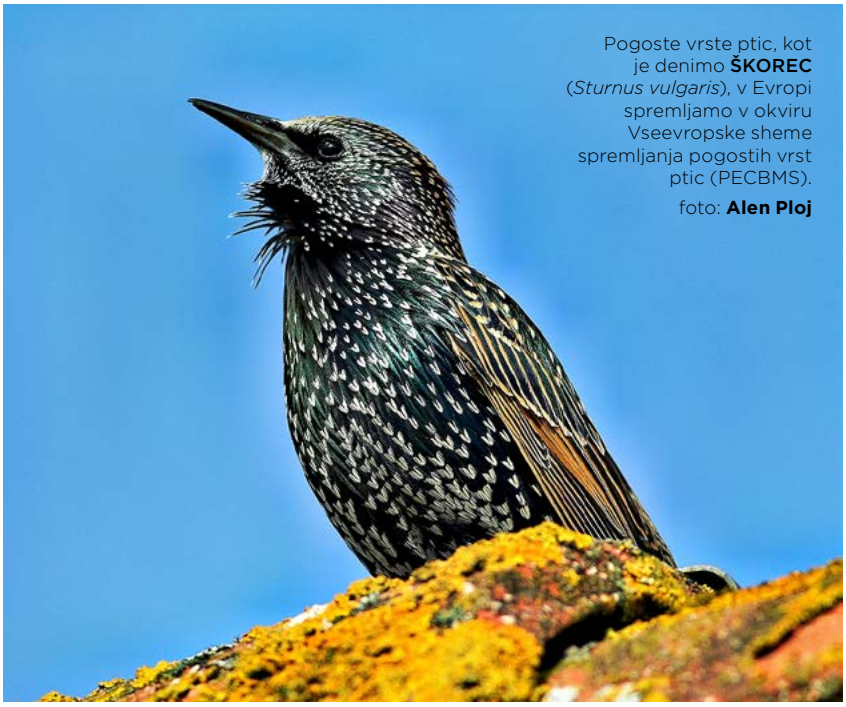

Pogoste vrste ptic, kot je denimo **ŠKOREC** (*Sturnus vulgaris*), v Evropi spremljamo v okviru Vseevropske sheme spremljanja pogostih vrst ptic (PECBMS).

foto: **Alen Ploj**

Pomembno se je zavedati, da vseh vrst ni možno spremljati zaradi različnih omejitev. Če želimo zagotoviti ponovljivost, mora metoda monitoringa omogočati finančno, kadrovsko in logistično realno izvedljivo zbiranje podatkov, in sicer po možnosti vsako leto. Spremljamo zato predvsem vrste oziroma skupine vrst, ki sodijo med bolj ogrožene, ali pa takšne, ki so krovne v smislu zastopanja trendov več vrst – tem vrstam pravimo tudi bioindikatorji. V povezavi s tem je pomembno načelo tudi, da imamo z vzorčenjem na organizme minimalen vpliv, kar je pomembno tako z etičnega vidika kot zaradi morebitne kontaminacije vzorcev.

Popisovalca med monitoringom pribe *(Vanellus vanellus)* na Dravsko–Ptujskem polju

foto: **Urša Očko**

Značilen primer spremljanja gozdne bioindikatorske vrste je popis belohrbtega detla *(Dendrocopos leucotos)* s pomočjo predvajanja posnetka (t.i. metoda »playback«).

foto: **Gregor Bernard**

Podatki monitoringa morajo biti tudi enostavni za interpretacijo in razumljivi tako odločevalcem kot laični javnosti, saj je uspešnost sprejemanja varstvenih ukrepov tako verjetnejša.

Zbiranje podatkov, ki poteka po ustaljeni metodi, pa samo po sebi še ne zagotavlja, da bo neki monitoring tudi informativen. Iz podatkov monitoringov kakovostnih bioindikatorjev lahko izračunamo referenčno (izhodiščno) vrednost in različne trende. V idealnem primeru so kazalniki (indikatorji) kvantitativni (ne zgolj opisni) in redno osveženi (najbolje na letni ravni). Ponazarjajo splošno stanje ekosistemov in dobro odsevajo spremembe v okolju.

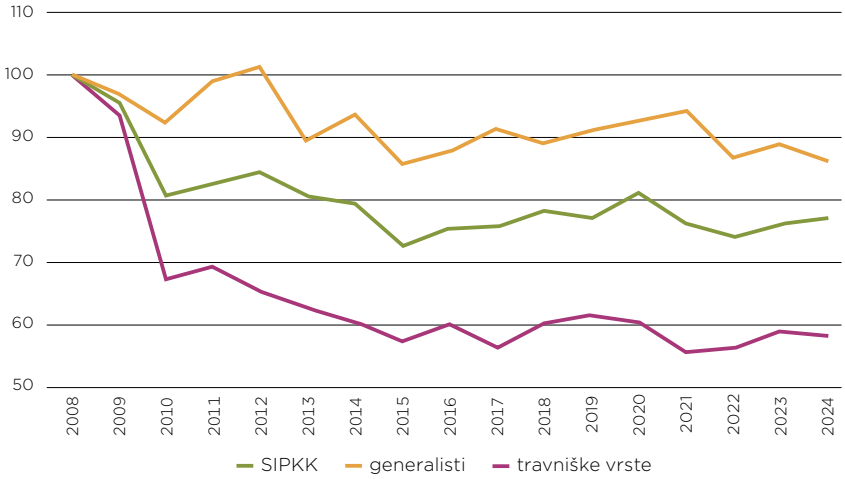

Prikaz trendov sestavljenih indeksov za različne skupine vrst na podlagi podatkov monitoringa splošno razširjenih ptic v Sloveniji za obdobje 2008-2024. Oranžna črta ponazarja vrste s široko ekološko nišo (generaliste). Zelena črta ponazarja indikatorske vrste ptic kmetijske krajine (t.i. Slovenski indeks ptic kmetijske krajine, SIPKK), vijolična črta pa podskupino travniških vrst ptic.

Bioindikatorji so pogosto ogrožene vrste, ki dobro ponazarjajo ohranjenost določenega habitata. Ena takšnih je **KOSEC** *(Crex crex)*, prebivalec ekstenzivnih košenih travnikov.

foto: **Alen Ploj**

Zelo pomembno je, da kazalniki niso občutljivi za medletna nihanja oziroma je mogoče ta nihanja z ustrezno analizo trenda zgladiti. Populacije živali namreč lahko pri primerjavi dveh zaporednih let močno zanihajo, saj so odvisne od mnogih dejavnikov v okolju, na primer vremena in odnosov do plena, plenilcev in patogenov.

METODOLOGIJA IN VZORČENJE

Monitoringi lahko potekajo na ekosistemski, vrstni (populacijski) in genetski ravni. Prvega lahko opravljamo na primer z daljinskim zaznavanjem, ki nam da informacije o biodiverziteti z interpretacijo posnetkov površine zemlje. Na vrstni in genetski ravni z različnimi metodami spremljamo številčnost osebkov v populacijah ali metapopulacijah, lahko pa spremljamo tudi spremembe pestrosti.

Monitoringi običajno potekajo s pomočjo vzorčenja. To pomeni, da naš cilj npr. ni prešteti vseh osebkov v populaciji, temveč se omejimo le na reprezentativen vzorec, iz katerega lahko nato z ustreznimi statističnimi metodami sklepamo na celotno populacijo. Število osebkov oziroma parov najpogosteje vzorčimo s pomočjo nadomestnih podatkov oziroma približkov (angl. *proxy*), kot so znaki pojavljanja (npr. volk, bober in vidra), štetje osebkov (netopirji) ali štetje osebkov, ki izražajo teritorialnost (npr. pojoče ptice). Včasih lahko vzorčimo tudi z zelo specifičnimi metodami, kot denimo nočne metulje in nekatere vrste ptic s privabljanjem, žuželke s pastmi in podzemno favno z ostanki DNK v vzorcih vode.

Če zgoraj opisani pristopi niso mogoči oziroma so zelo težavni, si lahko pomagamo tudi z drugimi pristopi, kot je metoda lova, označevanja in ponovnega ulova (angl. *CMR*), ki omogoča dokaj natančne ocene velikosti populacij. Ta metoda se uporablja za organizme, ki jih lahko označimo z bolj obstojnimi in neškodljivimi oznakami (npr. obročkanje ptic ali označevanje metuljev), pa tudi za vrste, pri katerih lahko prepoznavamo posamezne osebke. V Sloveniji na primer pri delfinih uporabljajo foto-identifikacijo in pri velikih zvereh genetske analize dlake in iztrebkov.

MONITORINGI NARAVE V EU IN SLOVENIJI

Kazalniki monitoringov biodiverzitete se na ravni Evropske unije uporabljajo za ocenjevanje uspešnosti različnih javnih politik. Nedavno sprejeta Uredba EU o obnovi narave konkretne vrednosti indeksov predpisuje tudi kot cilj za države članice, ki jih morajo doseči z uvedbo učinkovitih ukrepov. Za indeks ptic kmetijske krajine je bila na primer Slovenija uvrščena med države z »manj izčrpanimi kmetijskimi ekosistemi«, kar pomeni, da mora indeks z osnovo 100 v letu 2025 (izhodiščna vrednost) do leta 2030 znašati 105, 110 do leta 2040 in 115 do leta 2050. Cilji povečanja populacij so predpisani tudi za opraševalce, pogoste gozdne vrste ptic in travniške vrste metuljev.

Danes ptice veljajo za najbolj raziskano živalsko skupino na svetu, njihovo številčnost pa tako v Evropski uniji kot v Sloveniji sistematično spremljamo, ker nam rabi kot ključen indikator stanja biotske pestrosti.

Najbolj celostno zbirno poročilo z ocenami stanja, trendov in groženj vrstam in habitatnim tipom v Evropski uniji vsakih nekaj let pripravlja Evropska agencija za okolje. Poročilo temelji na določbah dveh osrednjih zakonodajnih aktov, ki urejata področje varstva narave v EU, tj. Direktive o pticah in Direktive o habitatih. Vse države članice EU morajo vsakih šest let poročati o velikosti in trendih populacij 460 vrst ptic ter o stanju ohranjenosti in trendih skoraj 1400 drugih vrst ter 233 ciljnih habitatnih tipov na svojih evropskih ozemljih. Za poročanje o stanju na območju Republike Slovenije je odgovorno Ministrstvo za naravne vire in prostor, koordinator poročanja pa je Zavod RS za varstvo narave.

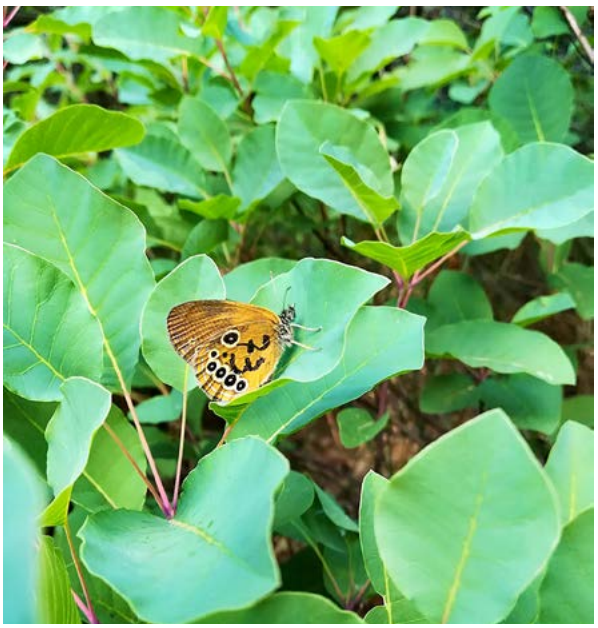

Metoda lova, označevanja in ponovnega ulova se pogosto uporablja pri ocenjevanju velikosti populaciji metuljev. Na fotografiji je **BARJANSKI OKARČEK** *(Coenonympha oedippus)* označen z identifikacijsko številko.

foto: **Sara Zupan**

Pri monitoringu težje zaznavnih vrst pogosto beležimo le znake njihovega pojavljanja. Pri bobru *(Castor fiber)* so to denimo bobrišča in znaki prehranjevanja.

foto: **Domen Stanič**

Dr. Tanja Šumrada je znanstvena sodelavka na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je zaposlena od leta 2017. Ukvarja se s družbenimi vidiki ohranjanja narave v agroživilskih sistemih in s tem povezanih javnih politikah EU.

foto: **Urša Očko**

Dr. Primož Kmecl je varstveni ornitolog, od leta 2005 zaposlen na Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije. Ukvarja se z monitoringi pogostih vrst ptic ter ekologijo ptic Krasa in Notranjske.

foto: **Blas Molina**

V idealnem primeru morajo biti podatki zbrani iz zanesljivih in celostnih raziskav ter z uporabo metod, ki so primerljive v vseh državah članicah. Žal pa v številnih državah in zlasti pri določenih taksonomskih skupinah in habitatnih tipih še vedno obstajajo velike podatkovne vrzeli ali slaba kakovost podatkov. V teh primerih poročane informacije izvirajo iz delnih raziskav, ki so bile opravljene za različne namene ali pa na podlagi izvedenskega mnenja. Ti poenostavljeni postopki spremljanja temeljijo na naboru minimalnih standardov, ki zagotavljajo osnovo za pripravo poročil držav članic. Kljub temu pa gre še vedno za zelo celostno oceno stanja narave v EU in verjetno za eno najbolj kakovostnih na svetu.

Rezultati poročanja tvorijo osnovo za merjenje stanja in trendov vrst in habitatnih tipov v posameznih obdobjih spremljanja. Zbrani podatki so namenjeni prepoznavanju uspehov in pomanjkljivosti pri ohranjanju narave, ključnih pritiskov in groženj ter stanja varstvenih ukrepov in ukrepov obnove, ki so potrebni za izboljšanje stanja ohranjenosti ciljnih habitatnih tipov in vrst ter stanja populacij ptic. Poročilo daje tudi vpogled v omrežje Natura 2000 in njegov prispevek k doseganju ugodnih stanj ohranjenosti ter k napredku pri doseganju ciljev strategij EU za biotsko raznovrstnost. Podatki poročanja se uporabljajo tudi za merjenje napredka pri doseganju okoljskih ciljev drugih politik EU, mednarodnih konvencij in globalnih ciljev trajnostnega razvoja.

SPREMLJANJE STANJA PTIC V SLOVENIJI

Ptice so že od nekdaj zelo priljubljene živali, ki so jih ljudje skozi zgodovino občudovali zaradi njihove barvitosti in sposobnosti letenja. Pojavljanje in vedenje določenih vrst pa so spremljali tudi zato, ker so jih lahko povezali z določenimi okoljskimi dejavniki, kot so na primer menjave letnih časov in spremembe vremena. Zakaj so ptice tako cenjene kot indikatorji? Živijo v večini življenjskih okolij in imajo široke areale razširjenosti. Poleg tega so mobilne, kar pomeni, da so se ob spremembi v okolju nanjo sposobne odzvati razmeroma hitro. So visoko v prehranski verigi, zato lahko odsevajo tudi

HRIBSKEGA ŠKRJANCA (*Lullula arborea*, zgoraj) in **KOSTANJEVKO** (*Aythya nyroca*, spodaj) v Sloveniji popisujemo v okviru monitoringov na posebnih območjih varstva Natura 2000.

foto: **Kajetan Kravos** (zgoraj), **Duša Vadnjal** (spodaj).

stanje drugih organizmov, na primer svojega plena. Zaradi že omenjene priljubljenosti se zanje zanima veliko ljudi in ti so spremljanju njihovega stanja pripravljeni nameniti tudi veliko svojega časa. Posledično pa so na voljo velike baze podatkov za daljša obdobja, tudi več desetletij, česar za druge živali nimamo. Popisi so razmeroma enostavni in stroškovno učinkoviti, če jih primerjamo z drugimi živalskimi skupinami, analitske metode pa so v znanosti dobro uveljavljene.

V Sloveniji opravljamo dve večji shemi spremljanja stanja ptic. Na nacionalni ravni potekajo popisi pogostih vrst ptic, ki jih uporabljamo za izračun Slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine (SIPKK). Na Posebnih območjih varstva Natura 2000 pa potekajo monitoringi nekaterih kvalifikacijskih vrst ptic. Ponekod opravljamo tudi zaporedne popise ptic v daljših časovnih presledkih, na primer na Kozjanskem, Goričkem, Ljubljanskem barju in delu Krasa. Na nekaterih območjih, kot so Škocjanski zatok, Sečoveljske soline, Ormoške lagune, zadrževalnik Medvedce in nekatera akumulacijska jezera na Dravi, pa redni (tedenski ali dekadni) monitoringi ptic potekajo že več kot dve desetletji.

Poročila monitoringov narave v Sloveniji:

https://natura2000.gov.si/natura-2000/natura-2000-v-sloveniji/monitoring/

REPALJŠČICA NA LJUBLJANSKEM BARJU – **KAKO DOLGO ŠE?**

// David Knez

Populacija **REPALJŠČICE** *(Saxicola rubetra)* na Ljubljanskem barju se je v 25 letih zmanjšala za kar 64 %.
foto: **David Knez**

Ljubljansko barje (v nadaljevanju Barje) je kmetijska krajina z razmeroma kratko, a zelo burno zgodovino intenzivnih posegov v naravno okolje in danes velja za eno najbolj spremenjenih območij v Sloveniji. Tradicionalna ekstenzivna raba kmetijskih površin, ki se je razvila zaradi nekdanjega visokega barja, omogoča življenjski prostor številnim vrstam. V zadnjih desetletjih lahko po celotni Evropi (vključno s Slovenijo) spremljamo hiter razvoj kmetijstva in s tem povezane spremembe v kmetijski krajini. Te se zaradi sprememb v praksah spreminjajo tako po videzu (izguba heterogenosti) kot funkcionalnosti (upad biodiverzitete in izguba drugih ekosistemskih storitev).

V naši raziskavi nas je zanimalo, kakšne spremembe so se dogajale na Barju v zadnjih petindvajsetih letih in kako so se nanje odzvale tri vrste travniških ptic: repaljščica *(Saxicola rubetra)*, drevesna cipa *(Anthus trivialis)* in rjava penica *(Curruca communis)*. Ocenili smo njihovo populacijsko stanje ter poiskali morebitne vzroke za spremembe.

Prvi popisi ptic na Ljubljanskem barju so bili opravljeni med letoma 1989 in 1996, ko so za namen atlasa Ptice Ljubljanskega barja popisali vse gnezdilke. Po 25-letnem obdobju, v letih 2020 in 2021, so bili ti popisi z isto metodo ponovljeni na 50 kvadratih od izvirnih 140. Na izbranih kvadratih smo popisali tudi habitatne tipe (tipe travnikov in drugih površin kmetijske krajine) in jih primerjali s kartiranji iz leta 1999.

Repaljščica je v devetdesetih letih na Barju oblikovala eno največjih lokalnih populacij v srednji Evropi, njena populacija pa se je v petindvajsetih letih zmanjšala za 64 % (s 1858–2245 na 670–809 gnezdečih parov). Populacija drevesne cipe se je zmanjšala za 51 % (s 1975–2394 na 976–1183), populacija rjave penice pa za 15 % (s 1082–1419 na 925–1213).

Za kartiranje habitatnih tipov smo izbrali štiri popisne kvadrate, na katerih smo zabeležili izrazito zmanjšanje ali izumrtje gnezdeče populacije repaljščice. Po ugotovitvah kartiranja so se na treh kvadratih izrazito zmanjšale površine ekstenzivnih travnikov, predvsem steljnikov (oligotrofnih mokrotnih travnikov in nižinskega visokega steblikovja). Povprečno jih je na kvadrat izginilo 17 ha. Te površine so bile preorane v njive ali intenzivirane v bolj produktivne tipe travnikov ali pašnikov. Zaradi zgodnje košnje ali velike obtežbe živali so novo nastale površine neprimerne za talne gnezdilke, saj se gnezda na njih velikokrat pokosi ali pohodi še preden lahko mladiči poletijo. Na kvadratu severno od Iškega morosta je leta 1999 uspevalo malo manj kot 17 ha steljnikov (nižinskega visokega steblikovja), danes je na tem kvadratu steljnikov manj kot hektar. V devetdesetih letih je tam gnezdilo kar 52 parov repaljščice, leta 2021 pa le še 10, kar je 82-odstoten upad.

Izginjanje ekstenzivnih habitatnih tipov, ki so gnezditveni prostor travniških ptic, je glavni razlog za zmanjševanje njihovih populacij in populacij drugih organizmov v kmetijski krajini, kar že več desetletij vedno znova dokazujejo raziskave doma in v tujini. Slovenska nižinska kmetijska krajina z nekaj desetletij zapoznelim trendom modernizacije in intenzifikacije kmetijstva postaja vse bolj podobna zahodnoevropski kmetijski krajini tako po videzu kot biološki pestrosti. Če ne zaustavimo tega trenda, nam v prihodnosti na Ljubljanskem barju grozi »tiha pomlad«.

Vir:
– Knez, D. (2024): Populacijski trend treh travniških vrst ptic na Ljubljanskem barju: primerjava podatkov o velikosti populacij pred petindvajsetimi leti in danes. – Mag. delo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.

POT DO NAJUSPEŠNEJŠEGA PRIROČNIKA V ZGODOVINI ORNITOLOGIJE

// s Killianom Mullarneyem sta se pogovarjala Domen Stanič in Tilen Basle.

Killian Mullarney velja za enega najpomembnejših ilustratorjev ptic našega časa in avtoriteto na področju prepoznavanja ptic. Od vsega začetka je bil vpleten v oblikovanje znamenitega Collinsovega priročnika za določanje ptic, ki je bil preveden v vsaj 24 jezikov. Od leta 1980 do 2008 je bil član irskega odbora za redkosti, kot svetovalec za določanje ptic sodeluje z vodilnimi evropskimi publikacijami o pticah ter redno pomaga odborom za redkosti po vsem svetu. Njegove ilustracije so objavljene v številnih publikacijah, med drugim v knjigah zbirke Sound Approach. Živi v Wexfordu na Irskem.

Killian Mullarney med skiciranjem ptic na terenu na rodnem Irskem

foto: **Richard T. Mills**

Killian, najprej hvala, da si sprejel naše povabilo na ta intervju. Članom naše male ornitološke skupnosti v Sloveniji veliko pomeni, da imajo priložnost prebirati pogovor s teboj. Večina med njimi dobro pozna Collins Bird Guide, mojstrovino na področju določanja ptic, pri kateri si sodeloval kot soavtor. Pravkar je luč zagledala tudi prva slovenska izdaja tega priročnika, zato je to odličen čas, da se pogovorimo o knjigi in njenih začetkih.

Pri nastajanju Collinsovega priročnika si bil v ekipi z Larsom Svenssonom in Petrom Grantom že od samega začetka (kot edini ilustrator v tistem času). V Sloveniji tej knjigi pravimo preprosto »Collins«, saj smo do zdaj imeli le angleško knjigo, nekateri starejši ornitologi pa mu pravijo tudi »Svensson«. Ali lahko opišeš začetne korake pri nastajanju tega priročnika in imena, ki se skrivajo za njim?

Angleška založba Collins je sprva naročila izdelavo tega terenskega priročnika, a je to po štirih letih in pol opustila, ker izvedba ni bila dovolj hitra. Približno takrat je sodelavec Peter Grant umrl, zato sva z Larsom Svenssonom ostala sama. Morala sva prepričati švedsko založbo Bonniers, da je nadaljevala z delom, kar se je na srečo tudi zgodilo. Tako je »Collins« prvotno izšel leta 1999 v švedščini z naslovom *Fågelguiden: Europas och Medelhavsområdets fåglar i fält*. Istega leta je založba Collins knjigo prevedla v angleščino. Zato bi skoraj raje videl, da bi jo poznali pod imenom »Bonniers«, kot pa »Collins«, saj brez te male, a zelo učinkovite založbe knjiga ne bi nikoli izšla.

Povej nam o samih motivacijah za začetek pisanja knjige, kot je ta. Ali ste takrat vedeli, da boste ustvarili najbolj priljubljen določevalni priročnik za ptice v zgodovini?

Nikakor ne! Menim, da smo imeli takrat veliko srečo. Če sem iskren, med delom na knjigi nisem preveč razmišljal o tem, kaj bi knjiga lahko postala, pač pa le o tem, kako jo bomo dokončali. Že od začetka je bilo jasno, da gre za precej velik projekt, za njegovo dokončanje pa smo imeli na voljo le pet let. V tistem času sem že nekaj prepotoval, vendar nisem imel dovolj izkušenj z določenimi vrstami ptic. Res si nisem želel ilustrirati ptic, ki jih nisem prej videl v naravi. Zamisel, da bi moral ilustrirati knjigo, ki bi temeljila na opazovanju muzejskih preparatov ptic, zame sploh ni bila sprejemljiva. Toda načrt uresničitve knjige je bil popolnoma nerealen, saj ni dopuščal veliko časa za terenske raziskave in resnično spoznavanje teh ptic.

Vendar pa sem že od samega začetka verjel, da lahko pripravimo knjigo, ki bo vključevala veliko novega znanja o določanju ptic, ki ga takrat ni bilo v nobenem drugem terenskem priročniku. Šele v tistem času so opazovalci ptic po vsem svetu začeli izkoriščati prednosti res dobre optične opreme (predvsem spektivov) in zbirati veliko novih koristnih informacij o pticah. Vse to znanje je bilo objavljeno v nekaterih revijah, kot sta British Birds in Dutch Birding, nič od tega pa v knjigah oz. standardnih terenskih priročnikih. Zato sem imel občutek, da bi bila knjiga, ki bi vključevala vse te nove informacije, zelo dobro sprejeta in uspešna. Ne glede na to sem vendarle presenečen, da 25 let pozneje še vedno velja za eno najboljših knjig za določanje ptic. Vendar ne dvomim, da bo prišel dan, ko bo kakšna nova knjiga prekosila tudi »Collinsa«. Prepričan sem, da se bo to zgodilo. Vendar upam, da ne prehitro.

Glavni motiv za začetek tega velikega projekta je bilo tudi pomanjkanje res dobrih priročnikov za določanje ptic v tvojem času. Kateri priročnik je takrat veljal za najboljšega? Nam lahko opišeš proces razvoja prvih terenskih priročnikov?

No, zagotovo je obstajalo nekaj dobrih knjig, vendar je bil glavni terenski priročnik t.i. »Peterson«, ki ga je v petdesetih letih prejšnjega stoletja zasnoval Roger Tory Peterson. Ampak ta knjiga je na primer vsebovala le dve poli z galebi, vsi pa so bili prikazani črno-belo in samo v letu. Še vedno je bilo neverjetno, kaj je Peterson dosegel v tistem času. Nato je leta 1970 izšel t.i. Hamlynov priročnik, ki ga je napisal Bertel Brunn, ilustriral pa Arthur Singer. To je bil prvi vodnik, ki je imel barvne ilustracije nasproti besedila. Ko je izšel, je bilo to zelo navdušujoče. Konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let smo se na področju težje prepoznavnih vrst vsi naučili veliko novega, ampak tega znanja ni zajel niti Hamlynov priročnik. Enako je veljalo tudi za drugo klasiko tistega časa, priročnik »Heinzel« iz leta 1972, ki so ga pripravili Hermann Heinzel, R. S. R. Fitter in John Parslow. Mislim pa, da so bile knjige, ki so me najbolj zaznamovale, vsaj v tistem času, ilustrirani priročniki Larsa Jonssona. Ti so najprej izšli kot majhni, tanki priročniki ptic iz različnih habitatov in so bili pravo razodetje. Menim, da je bil Jonsson prvi umetnik, ki je ilustriral ptice, tako kot jih je videl v živo skozi spektiv. Pred tem so bile ilustracije precej toge in ne preveč sugestivne oz. v njih ni bilo toliko življenja. Larsu Jonssonu pa je uspelo prikazati tudi lepoto ptic, njihov značaj in način gibanja, pa tudi življenjski prostor. Kasneje so bile Jonssonove knjige združene v enoten terenski priročnik (*Birds of Europe with North Africa and the Middle East*), ki je izšel šest ali sedem let po tem, ko smo se že začeli ukvarjati z našo knjigo. Vendar se Jonssonov pristop precej razlikuje od našega. Resnično slavi lepoto ptic in ilustracije so velike. Mislim, da je naša knjiga nekoliko bolj akademska: vanjo skušamo vključiti vsa perja in vse obravnavamo precej sistematično. Zato je to drug tip knjige. Vendar bi vedno priporočil Jonssonovo knjigo, saj nobena druga knjiga ni tako lepa, kot je ta.

Avtorjeva zbirka različnih prevodov Collinsovega priročnika. Knjiga je bila doslej prevedena v vsaj 24 jezikov.

foto: **Killian Mullarney**

Preden začneš ilustrirati ptico, si jo moraš ogledati na terenu. Ali si pri ilustriranju pomagaš tudi z muzejskimi primerki in fotografijami? Ali nam lahko opišeš postopek ilustriranja za terenski priročnik? Verjetno se je s časom ta proces spremenil...

Da, postopek se je zagotovo spremenil. Ptice sem začel resno risati sredi sedemdesetih, ko sem bil star približno 18 let. Tudi če si si takrat lahko privoščil zelo dober fotoaparat, ta še vedno ni imel dovolj dosega, da bi lahko naredil dobre fotografije ptic na večjih razdaljah. Zato je bil spektiv najpomembnejši del opreme. Že zelo zgodaj sem ugotovil, da je bilo za moje učenje zelo koristno, če sem med opazovanjem nekaj časa posvetil skiciranju ptice na terenu samem. Kakovost končne risbe ni bila

»Zamisel, da bi moral ilustrirati knjigo, ki bi temeljila na opazovanju muzejskih preparatov ptic, zame sploh ni bila sprejemljiva.«

tako pomembna, temveč sam proces opazovanja in postavljanja vprašanj: kaj se dogaja s perjem določenega osebka in na katerem delu telesa? S tem sem se naučil analizirati in opazovati ptice. Moji vrstniki so zelo težko dobili toliko koristnih informacij hkrati, če niso skicirali in natančno opazovali. Da imamo od risanja resnično korist, sploh ni nujno, da so risbe umetniško na visoki ravni, saj če narišemo, pomeni le, da opazujemo in da si nekaj zabeležimo. Zato je bilo zame terensko skiciranje izjemno pomembno – ogromno sem skiciral na potovanjih in tudi blizu doma. Ko sem načrtoval neki končni izdelek, ilustracijo, sem se najprej oprl na terenske skice in izkušnje, ki sem jih pridobil med opazovanjem določene ptice.

Ko se avtor loti določene ilustracije za priročnik, vedno začne pri svojih terenskih skicah. Na fotografiji je skica ostrožne cipe *(Anthus richardi)*.

ilustracija: **Killian Mullarney**

Seveda pa so bile izredno pomembne tudi fotografije, ki pa so bile v tistem času zelo redke in težko dostopne. Vsaka fotografija je bila zlata vredna, zlasti če je šlo za redko ptico ali nekaj, kar je bilo zelo redko fotografirano. Fotografije so pozneje postale vse pomembnejše kot referenčni vir, in sicer do te mere, da se zdaj mnogokrat zanašam kar na fotografije, tako da včasih, žal, niti ne skiciram. Dandanes je mogoče fotografirati vse, tudi oddaljene ptice. Torej, da, skrbno pregledovanje fotografij se mi zdi zelo koristno dopolnilo. Opazovanje ptice na terenu ti da posebno izkušnjo, vendar je tudi analiziranje fotografij zelo pomembno.

Prvo izdajo Collinsovega priročnika ste ustvarjali skoraj 15 let, pri čemer si k sodelovanju povabili tudi drugega umetnika, Dana Zetterströma. Kako sta si z Danom razdelila delo in določila, kdo bo kaj ilustriral? Je to temeljilo na vajinem osebnem znanju, zanimanju ali na priljubljenosti določene skupine ptic?

To je bil zelo boleč proces, saj sem v nekaj letih, ko sem bil edini umetnik (seveda sem imel svoje najljubše skupine), narisal veliko ilustracij. Poskušal sem ilustrirati čim več različnih skupin, vključno s sovami, številnimi pobrežniki in racami ter nekaterimi ujedami. Vendar sem si zelo želel k projektu povabiti Dana, saj sem ga nekajkrat srečal v Izraelu in vedel sem, da imava zelo podoben pristop, da sva oba zelo navdušena opazovalca ptic in znava dobro risati. Seveda, ko je bilo treba razdeliti seznam vrst, je bilo nekaj skupin, ki sem se jih resnično veselil. Toda Danu nisem mogel prepustiti vseh tistih, ki jih sam nisem želel, saj to ne bi bilo pošteno. Bili so na primer kupčarji, ki so mi bili zelo pri srcu. Seveda pa jih je imel rad tudi Dan, saj smo jih v Izraelu videli veliko. Na koncu sva torej le pregledala seznam in ga razdelila bolj ali manj enakomerno. Tako sva oba dobila nekaj zelo lepih vrst, oba pa tudi marsikatero, ki morda ni bila tako vznemirljiva. Potem sem videl, kako je Dan vrhunsko ilustriral nekatere pole, njegove listnice so denimo zelo lepe, boljše od mojih. Skratka, dopolnjevala sva se in res je bilo zanimivo videti njegov pristop k delu.

Veliko ljudi občuduje sposobnost nekaterih, da lahko na terenu skicirajo divje živali in ustvarijo zelo natančne ilustracije. Ali meniš, da je to sposobnost, ki jo lahko vsakdo razvije z vajo, ali je prirojena?

Na to vprašanje imam zelo jasen odgovor. Menim, da lahko vsakdo, brez izjeme, dobro riše. Vsak zmore risati oblike, ki približno predstavljajo to, kar vidimo. Obstaja veliko dokazov, da lahko riše vsakdo, če je deležen pravilne spodbude in podpore. Po mojem mnenju to ni prirojena sposobnost. Prepričan sem, da obstajajo prirojene spretnosti in da imajo nekateri ljudje morda iz takšnih ali drugačnih razlogov prednost, a vsi imamo v sebi osnovno sposobnost risanja in skiciranja. In mislim, da je res

Pobrežniki so med avtorjevimi najljubšimi kadri. Na sliki sta ameriška prosenka (*Pluvialis dominica*; levo) in priba (*Vanellus vanellus*; desno).

ilustraciji: **Killian Mullarney**

koristno, če jo uporabljamo in vadimo. Naj dodam še nekaj kot dokaz, da je praksa najpomembnejša: če dva tedna ne ilustriram, čemur se včasih žal ne morem izogniti, se spet počutim kot začetnik; vsaj prvih nekaj ur, prvi dan, se moram skoraj znova učiti!

Med mlajšo generacijo opazovalcev ptic so zelo priljubljeni digitalni fotoaparati in aplikacije za prepoznavanje ptic. Kako gledaš na nedavni razvoj sodobnih tehnologij pri opazovanju ptic? Kaj bi svetoval mlajšim ornitologom?

Postopki identifikacije se bodo nenehno razvijali. Vedno se razvijajo in se spreminjajo glede na okoliščine. Vendar pa me nekoliko skrbi za mlade generacije ornitologov, ki na teren hodijo le s fotoaparati. Nekateri ponekod po svetu sploh ne uporabljajo knjig. Uporabljajo samo aplikacije za določanje, kot je denimo Merlin. Še nikoli ni bilo tako malo spodbud za opazovanje! Zdaj je dovolj, če narediš posnetek, ga vneseš v aplikacijo in že imaš rezultat oz. določitev (ki pa ni vedno pravilna!). Mislim, da ornitologi s takšnim pristopom veliko zamujajo. Prikrajšani so za znanje, ki ga pridobimo, ko si resnično vzamemo čas za opazovanje. Toda to je njihova izbira in nekateri od njih ne bodo nikoli izvedeli, da obstaja tudi drugačen način. Če se ozrejo naokoli, je to tisto, kar počnejo vsi drugi: vsi ves čas fotografirajo. Fotografije so seveda dokaz o tem, kar so videli, in na neki način vsaj odpravijo dvome.

Da imamo od risanja resnično korist, sploh ni nujno, da so risbe umetniško na visoki ravni, saj če narišemo, pomeni le, da opazujemo in da si nekaj zabeležimo.

Opazovanje ptic konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja na Irskem. Spektivi postajajo vse pomembnejši del opreme ornitologov. Killian Mullarney čepi v ospredju in skicira.

foto: **Richard T. Mills**

Ko izdelamo risbo na podlagi tega, kar smo videli, je to zelo vznemirljiv in navdušujoč občutek, ki ga je vredno izkusiti.

Obenem pa fotografiranje zahteva vso našo zbranost, da pravilno ostrimo, osvetljujemo, dobimo kader ipd. Tako nam ostane zelo malo časa za dejansko opazovanje ptice. Zato bi vse mlade opazovalce ptic vsekakor spodbudil, naj vsaj poskusijo kaj narisati. Seveda je dobro začeti z nečim, kar na terenu lepo »sodeluje«, na primer s spečo ptico, raco ali nečim, ki ne bo odletelo po nekaj minutah. Ko izdelamo risbo na podlagi tega, kar smo videli (ne na podlagi fotografije nekoga drugega), je to zelo vznemirljiv in navdušujoč občutek, ki ga je vredno izkusiti.

Killian Mullarney v popolni terenski opravi med ekspedicijo v Mongoliji

foto: **Pat Lonergan**

Daljšo različico intervjuja v angleškem jeziku si lahko preberete na spletni strani https://ptice.si/publikacije/svet-ptic/spletni-prispevki-revije/01-2025/intervju/ ali prek QR kode.

Verjetno je nekatere kadre težje ilustrirati kot druge. Katere vrste ali skupine ptic ti pri ilustriranju povzročajo največ težav? Ali imaš kakšno priljubljeno skupino, ki jo posebno rad preučuješ in skiciraš?

Seveda imam nekaj takih, ki jih nekoliko težje ilustriram. Če bi mi sedaj naročili, naj ilustriram knjigo o ujedah Evrope, mislim, da bi bil to zame precejšen izziv. Ta skupina ima veliko starostnih razlik, veliko podrobnosti, ki morajo biti res pravilno narisane. Risanje takih skupin pravzaprav ni težje, je pa bolj zamudno. Po drugi strani pa zelo rad ilustriram galebe, čigre, pobrežnike in morske ptice ter race. To so tiste, ki jih pogosteje vidim. Na splošno mislim, da bi se najtežje lotil ptic, ki jih v življenju nimam veliko priložnosti preučevati.

Ko greš na teren, je beležka za skiciranje vedno s tabo? Ali se običajno odpraviš na opazovanje ptic in skiciraš le, če je kaj zanimivega, ali nameniš posebne izlete prav risanju?

Zvezek in svinčnik vzamem vedno s seboj, razen če ju ponesreči pozabim doma. Vsak dan poskušam nekaj skicirati, čeprav mi to ne uspe vedno. Seveda pa se je vedno težje upreti uporabi fotoaparata. Ker pa vem, za kaj me to prikrajša, so priložnosti za skiciranje vedno nekaj dragocenega.

Včasih se zgodi tudi, da se odpravim na teren s točno določenim ciljem in natančno vem, kaj si želim ogledati, na primer žvižgavko v jeseni, ker želim razumeti, kaj se dogaja z njenim perjem. Velikokrat pa grem preprosto ven, in če vidim kaj zanimivega (lahko je to običajna ali redka ptica), si naredim nekaj zapiskov in skiciram.

Kje vse lahko najdemo tvoje ilustracije? Ali delaš na kakšnem bodočem projektu oz. delu, ki bo objavljeno v bližnji prihodnosti? A je v načrtu morda še kakšna nova posodobitev »Collinsa«?

Eno večjih del, ki sem jih opravil, je bilo ilustriranje knjig v zbirki *The Sound Approach*. Knjiga *Petrels Night and Day*, ki jo je napisal Magnus Robb, je bila denimo velika uspešnica iz te serije. Trenutno z Magnusom pripravljam novo knjigo v zbirki, posvečeno pobrežnikom. Ta projekt sicer traja že kar nekaj let in ga moram zdaj poskusiti dokončati. Zato mi bo to zdaj vzelo večino časa. In ja, v resnici se še ni začelo, vendar si zelo želim, da se lotim priprave četrte izdaje Collinsovega priročnika. Morda bo to šele čez pet ali šest let, ne vem. Menim, da lahko v »Collinsu« izboljšamo številne vidike, zato se zavzemam, da bomo to prej ali slej tudi izpeljali.

Killian, najlepša hvala, ker si nam namenili nekaj svojega dragocenega časa. Prepričan sem, da bodo naši bralci cenili vse, kar si danes delil z nami, zlasti glede zanimive zgodovine nastanka Collinsovega priročnika. Ko bomo naslednjič listali to knjigo, bomo nanjo zagotovo gledali z nekoliko drugačnimi očmi!

Resnično me veseli, da ste se potrudili in prevedli naš priročnik v slovenščino. Glede na to, da je Slovenija zelo majhna država, je verjetno naklada tiskanih knjig dokaj omejena. Kljub temu je res imenitno, da ste se odločili za ta korak, ki ga seveda podpiram. Tako da hvala vam za pogum in veliko sreče pri nadaljevanju projekta!

PTICE SLOVENIJE, EVROPE IN SREDOZEMLJA

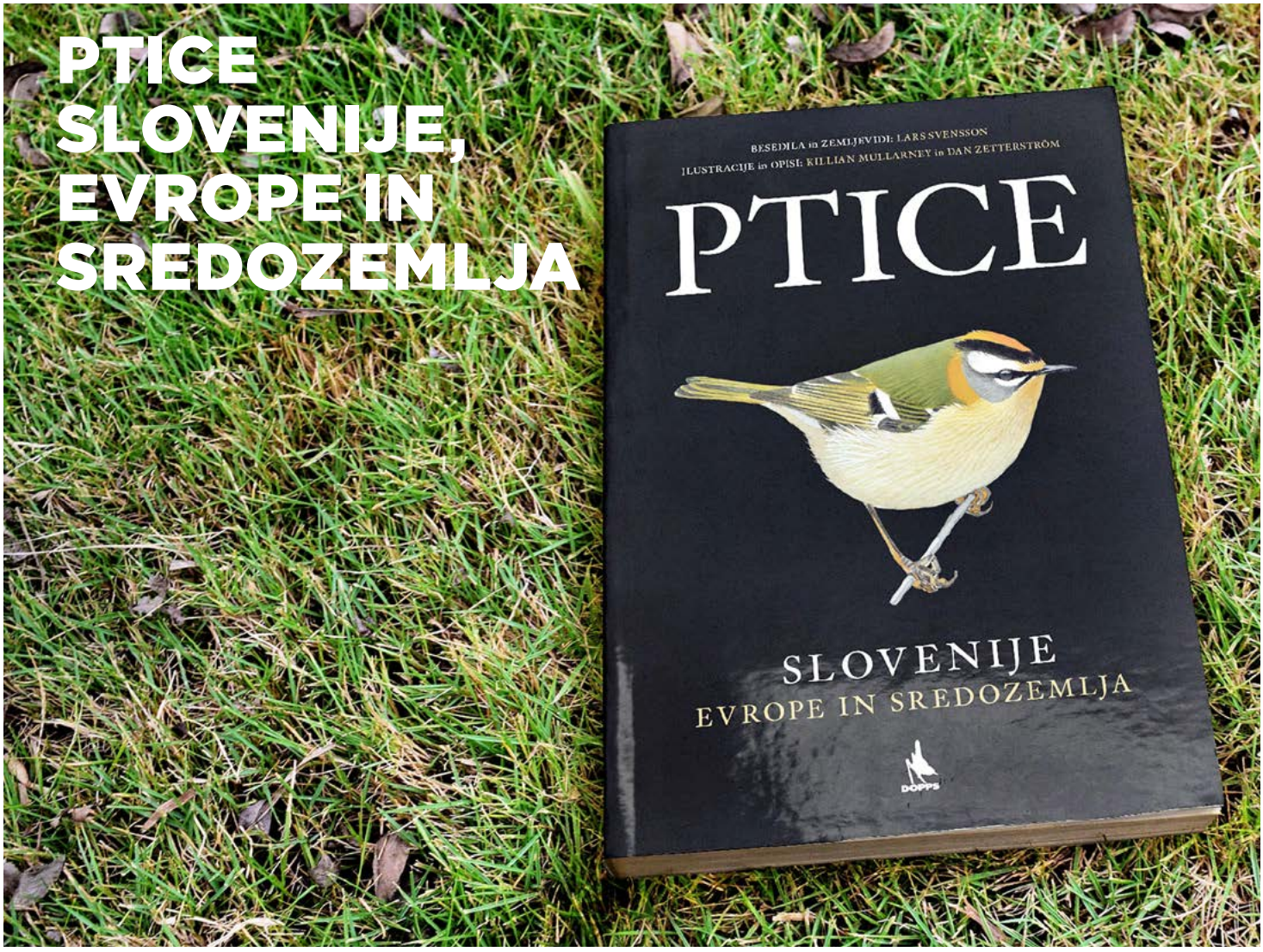

Priročnik Collins Bird Guide že vse od izdaje leta 1999 velja za najboljši terenski priročnik za prepoznavanje ptic. Skrivnost tega uspeha se ne skriva le v dovršenih ilustracijah in premišljenih besedilih, temveč predvsem v idealnem razmerju med strokovnostjo in poljudnostjo. Ob izdajah v tujih jezikih so ptice vzljubile in spoznale tudi številne generacije slovenskih ornitologov. Sedaj je izšla izdaja v slovenskem jeziku, prevod katere je pripravilo 20 prostovoljcev in hkrati izvrstnih ornitologov.

Izid priročnika Ptice Slovenije, Evrope in Sredozemlja je nov mejnik za slovensko ornitologijo in je zagotovo odsev več desetletnih prizadevanj članov DOPPS na področju izobraževanja, komunikacije in strokovnega pristopa k varstvu narave. Pričujoči priročnik bo zagotovo nepogrešljiv vir informacij tako za začetnike in študente, kot tudi izkušene opazovalce ptic, ki se bodo nanj oprli ob opazovanju zahtevnejših primerkov.

Svoj izvod si lahko zagotovite prek spleta na **trgovina.ptice.si** ali v trgovini Naravnega rezervata Škocjanski zatok in v ljubljanski pisarni DOPPS.

PTICE SLOVENIJE, EVROPE IN SREDOZEMLJA

NAJPOPOLNEJŠI PRIROČNIK ZA PREPOZNAVANJE PTIC

- Informacije, potrebne za prepoznavanje vseh vrst v različnih letnih časih.
- Podrobna besedila o videzu, velikosti, življenjskem prostoru, razširjenosti in oglašanju ptic.
- Opisi, statusi in ilustracije skoraj 400 vrst v Sloveniji ter opisi in ilustracije drugih evropskih, severnoafriških in bližnjevzhodnih ptic.
- Knjigo so pripravili in recenzirali vodilni ornitologi iz priznanih organizacij za preučevanje ptic.

Avtor: Lars Svensson

Ilustracije: Killian Mullarney in Dan Zetterström

Prevod: Tilen Basle, Blaž Blažič, Dejan Bordjan, Luka Božič, Damijan Denac, Katarina Denac, Mitja Denac, Matej Gamser, Jurij Hanžel, Primož Kmecl, Aleksander Kozina, Urša Koce, Neža Kocjan, Rok Lobnik, Matija Medved Mlakar, Tomaž Mihelič, Alen Ploj, Jakob Smole, Domen Stanič in Tanja Šumrada.

Urednik: Tilen Basle

Strani: 448 strani, več kot 800 vrst ptic (več kot 4000 ilustracij)

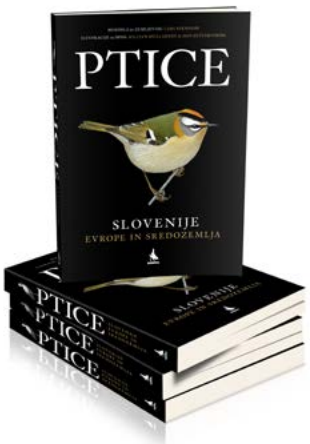

REGLJA

// Dejan Bordjan

Zgodnje jutro na idilični peščeni obali sinjega morja. Dva stojiva na plaži, oborožena s teleskopom in daljnogledom. Čakava. Sonce se še ni dvignilo izza hribov za nama, midva pa že z vso nestrpnostjo zreva proti zahodu. Lep dan se obeta. »Tamle so!« Pogled skozi teleskop nama razkrije, kar sva pričakovala. Prva jata dneva. Kmalu za njo prileti druga, in še tretja. Jate si sledijo kot po tekočem traku vse jutro, do poznega dopoldneva, ko se val nekoliko umiri. Ptica dneva je reglja (Spatula querqeudula).

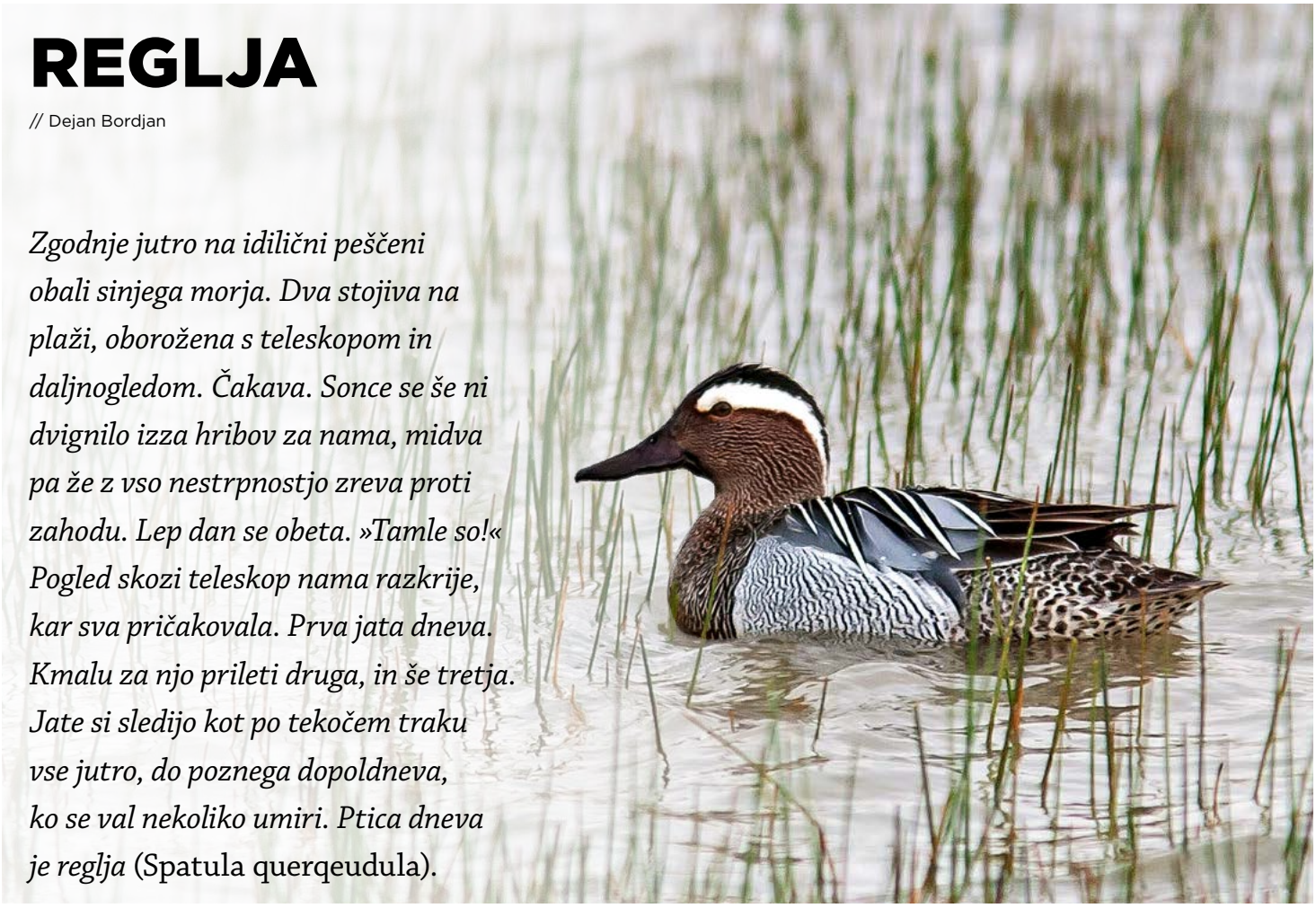

Samca reglje v svatovskem perju ne moremo zamenjati z nobeno drugo vrsto race. Krasita ga bela nadočesna proga in svetlo sivi, skoraj srebrni boki.

foto: **Kajetan Kravos**

MAJHNA SELIVKA

Reglja je takoj za kreheljcem *(Anas crecca)* najmanjša gnezdeča vrsta race v Evropi. Kljub tej majhnosti pa je edina raca pri nas, ki bi jo lahko šteli za klasično selivko. Čeprav se več ali manj vse race selijo, pa je reglja edina, ki se za prezimovanje v celoti premakne iz Evrope v podsaharsko Afriko. Res izjemoma posamezne reglje ostanejo tudi v Evropi. Nekaj takih podatkov je bilo zbranih tudi pri nas, a gre verjetno vsaj pri nekaterih za zamenjavo z mladimi kreheljci, ki so lahko podobni regljam. Velika večina regelj se mora tako spomladi vrniti nazaj na nekaj tisoč kilometrov oddaljena gnezdišča. Prve k nam priletijo v začetku marca, kar ji je dalo njeno italijansko, *marzaiola*, in albansko ime, *marsatorja*. Po Sahari, največji puščavi na planetu, morajo reglje na selitvi premagati še Sredozemlje. Slednje je sicer pri regljah manjši problem kot pri pticah pevkah, saj lahko na morju tudi počivajo. Pred z mokrišči revnimi obalami se lahko v slabem vremenu reglje zberejo v tako imenovane splave in čakajo na primerne razmere za nadaljevanje selitve. Na nekaj izbranih območjih v Sredozemlju nam reglje omogočajo spremljati spektakel množične selitve. Eno izmed takih območij je super-delta reke Bojane na meji med Črno goro in Albanijo, od koder izvira zapis iz uvoda. Omeniti pa velja, da se splavi regelj, ki lahko štejejo tudi do nekaj sto osebkov, vsako pomlad pojavijo tudi v Tržaškem zalivu, pogosto na morju prav pred Trstom.

MOKRIŠČA, KLJUČNA ZA PREŽIVETJE

Spomladi lahko regljo zasledimo na skoraj vseh tipih mokrišč. Je ena izmed tistih vrst, ki se na selitvi zelo pogosto pojavljajo na poplavljenih površinah. Na naravnih poplavnih mokriščih pa reglja pogosto tudi gnezdi. Če ni primernih poplavnih površin, se zadovolji s plitvimi in dobro zaraščenimi vodnimi telesi. Da so poplavna območja pomembna, se izkaže tudi med prezimovanjem, saj je vrsta pogosta na poplavljenih površinah v Sahelu, kot so delta Senegala, notranja delta Nigra in obrobje jezera Čad. V mokriščih se prehranjuje predvsem z vodnimi nevretenčarji in semeni vodnih rastlin, ki jih iz vode pobira s posebej za to prilagojenim kljunom. Lokalno so lahko pomembna hrana tudi majhni mehkužci, ne brani pa se niti paglavcev ali mladic rib.

LETEČA RAGLJA

Samica reglje je z rjavim varovalnim vzorcem skoraj preveč podobna drugim samicam rac plovk. Nasprotno pa je samec s svetlo sivimi krovci peruti opazen že na daleč. Obema spoloma je skupna svetla nadočesna proga, ki je bela in zelo izrazita pri samcu, precej manj opazna pa pri samici. Reglja je med našimi racami posebna tudi po tem, da jo zlahka prepoznamo celo miže. Če moramo za ločevanje oglašanj drugih vrst rac porabiti nekaj truda, pa je oglašanje reglje edinstveno. V bistvu je tako enkra-

Reglje morajo na spomladanski selitvi prečkati Sredozemsko morje.
foto: **Dejan Bordjan**

tno, da je reglja po njem dobila celo svoje slovensko ime. Je namreč zelo podobno navijaški raglji. Njeno značilno ponavljajoče se drdranje je pogosto tudi prvi znak, ki nas opozori na to posebno raco.

REGLJA PRI NAS

Reglja je redka gnezdilka Slovenije in številčna selivka. Najštevilčnejša je med spomladansko selitvijo, ko lahko marca in aprila nanjo naletimo na skoraj vseh vodnih površinah. Večja števila bomo zasledili na zadrževalniku Medvedce in na Cerkniškem jezeru, kjer se lahko zbere tudi do več sto regelj. V nekoliko večjih jatah se redno pojavlja še v Ormoških lagunah, Škocjanskem zatoku in Sečoveljskih solinah. Na preostalih vodnih telesih se pojavlja v manjših skupinah in bolj neredno. Reglja je doslej potrjeno gnezdila le na peščici lokacij in je le v Ormoških lagunah ter na zadrževalniku Medvedce obravnavana kot redna, a maloštevilna gnezdilka. Na jesenski selitvi, predvsem v avgustu, je nekoliko redkejša.

OGROŽENA ALI NE

Vrsta ima zelo veliko območje razširjenosti med Atlantsko in Tihomorsko obalo. To pomeni tudi veliko populacijo, ki je sicer v upadu, a ne dovolj, da bi bila globalno ogrožena. Nekoliko slabša je slika v Evropi, kjer je njena upadajoča populacija razširjena zelo krpasto kot posledica velikih izgub mokrišč v preteklosti. Na nivoju Evropske unije zato velja za ranljivo vrsto. Tudi v Sloveniji je reglja opredeljena kot ranljiva vrsta z glavnino populacije na vodnih površinah, ki so pod močnim vplivom človeka. Vrsta tudi prezimuje na območju, ki je pod vse večjim pritiskom ljudi, ter se seli čez območje močnega lovskega pritiska. Zaradi navedenega pomeni vsaka mala reglja, ki se uspešno spelje v naših mokriščih, upanje za uspešno nadaljevanje vrste.

Jata samcev in dveh samic reglje med spomladansko selitvijo v laguni Škocjanskega zatoka.
foto: **Duša Vadnjal**

BARVITA NARAVA

Jesenska – MALA UHARICA *(Asio otus)* →

To je ena tistih fotografij, ki so nastale brez skrivališča. Ko sem se vračal s fotografiranja v lokalnem trstišču, sem kakšnih 50 m od doma naletel na male uharice, ki so posedale na vejah v rumenem jesenskem listju. Sicer so v naši vasi običajna vrsta, a dogodek je bil poseben, ker je prizor klišejsko jesenski. Barvitost narave lahko pride do izraza tudi pri rjavih pticah, v tem primeru zaradi barve oči, okolice in ozadja.

Turkizna lepotica – ZLATOVRANKA *(Coracias garrulus)* →→

Zlatovranko sem v objektiv ujel v Vojvodini. Fotografiral sem jih iz posebne preže, tako da sem bil dobro skrit in jih nisem motil pri gnezdenju. Starši so mladičem nosili hrano, v glavnem kobilice.

Direktno izpod tuša – ČEBELAR *(Merops apiaster)* ↓

Fotografija je nastala na izlivu Soče v Italiji. Iz opazovalnice sem vztrajno lovil raznolike trenutke iz življenja čebelarjev in naredil več tisoč posnetkov. V tem času se je nekaj čebelarjev tudi okopalo in uspelo mi je ujeti prizor, v katerem čebelar vzleti iz vode in pri tem škropi naokrog.

Naravoslovna fotografija mi daje življenjsko energijo.

MATEVŽ ŠKALIČ

IZOBRAZBA: prevajalec
ZAPOSLITEV: prevajalec in lektor
O FOTOGRAFIRANJU: Svoj prvi fotoaparat sem dobil pri desetih letih, v naravoslovno fotografijo pa sem se usmeril pri štirinajstih. Zdaj najraje fotografiram različne divje živali. Trenutno uporabljam Canon EOS 90D z objektivom 100-400 II.

Misija na Ledavskem jezeru
foto: **Tibor Škalič**

NARAVI PRIJAZNI NAČINI KOŠNJE

// Mitja Denac, Klemen Eler, Katja Konc, Tanja Šumrada, Barbara Zakšek

Na sveže pokošenem travniku se hitro zberejo okoliške **BELE ŠTORKLJE** *(Ciconia ciconia)*, ki se prehranjujejo s sveže razkritimi travniškimi živalmi.
foto: **Damijan Denac**

Sodobne tehnike košnje povečujejo smrtnost vseh travniških živali: nevretenčarjev, kot so žuželke in pajkovci, sesalcev, plazilcev, dvoživk in na tleh gnezdečih ptic. Poleg mehanizacije, kjer ima najbolj negativen vpliv uporaba rotacijske kosilnice z gnetilnikom, na preživetje travniških organizmov vplivajo tudi višina, hitrost in prostorski potek košnje. Z naravi prijaznimi načini košnje bomo prek zdrave nevretenčarske združbe zagotovili dobro prehransko osnovo vsem žužkojedim organizmom (številne ptice, nekateri sesalci, plazilci in dvoživke) in hkrati zmanjšali smrtnost živali, ki pogosto postanejo žrtev kosilnice. S tem pomembno pripomoremo k varovanju nekaterih močno ogroženih vrst, saj je med travniškimi specialisti teh še posebej veliko.

Pri košnji lahko živalim pomagamo, če v skladu z možnostmi prilagodimo višino, hitrost in način košnje. Zelo pomembna je tudi izbira primerne mehanizacije.
foto: **Damijan Denac**

IZBIRA MEHANIZACIJE

Izbira mehanizacije je nadvse pomemben dejavnik, saj vpliva predvsem na preživetje nevretenčarjev. Najboljša izbira je prstasta (strižna) kosilnica, ki jo upravljamo peš. Tak tip rezila pobije najmanj živali, saj se lahko zaradi nizke hitrosti živali pred kosilnico pravočasno umikajo, brez traktorja pa jih tudi manj povozimo. Tudi na večjih površinah, kjer je uporaba traktorja neizogibna, je strižna kosilnica z vidika preživetja živali boljša izbira od rotacijske. Kadar moramo uporabiti rotacijsko kosilnico, prilagodimo hitrost košnje in se odpovejmo uporabi gnetilnika.

HITROST IN VIŠINA KOŠNJE

Moderne tehnike košnje omogočajo bistveno večjo hitrost košnje kot nekoč, kar pa marsikateri živali prepreči, da bi se lahko pravočasno umaknila pred kosilnico. Prilagoditev hitrosti košnje pod 10 km/h bo pomembno prispevala k preživetju travniških živali. Rezilo kosilnice nastavimo na vsaj 10 cm od tal. Ustvarimo lahko tudi površine z različno visoko pokošeno travo, tako da spreminjamo višino košnje, a ta načeloma naj ne bo nikjer manjša od 10 cm.

NAČIN KOŠNJE TRAVNIKA

Kosimo tako, da travniške živali (predvsem večje) ne ostanejo ujete v vedno manjšem izoliranem otoku trave, iz katerega se ne morejo varno umakniti. To lahko naredimo tako, da travnik kosimo od enega roba proti drugemu, ali pa da na enem izmed koncev travnika pokosimo manjši prostor za obračanje, nato travnik kosimo od sredine navzven. Travnik lahko kosimo tudi od zunanjega roba proti sredini, kjer pustimo nepokošen »rešilni otok«, ki

meri na najožjem delu vsaj 10 metrov, na najširšem delu pa ne sme presegati 20 metrov. Slednje je seveda izvedljivo le na travnikih z večjo površino.

Košnjo opravimo časovno in prostorsko postopno, tako da na primer vsak teden pokosimo samo del travnikov ali pa del površine travnika. S tem živalim omogočimo varen umik, opraševalcem in žužkojedim pticam pa zagotovimo hrano v daljšem časovnem obdobju. Nekatere vrste, kot je na primer rjavi srakoper *(Lanius collurio)*, za lov še posebej rade uporabljajo robove med košenimi in nepokošenimi površinami.

NEPOKOŠENI DELI TRAVNIKA

Zelo koristno je, če določenega dela na sredini ali ob robu travnika ne pokosimo. Ob vsaki košnji predhodno nepokošeni del pokosimo in hkrati ustvarimo nov nepokošen del na drugem predelu travnika. Tako preprečimo zaraščanje z grmovnicami ali širjenje invazivnih vrst. Nepokošene pustimo vsaj 5–10 % strnjene površine travnika. Oblika ni pomembna, pomembno je le, da je čim bolj strnjena. Nepokošeni deli so koristni za življenjski krog številnih nevretenčarjev, kot so na primer metulji in čmrlji. Koristni so tudi za večje travniške živali, ki jih uporabljajo kot zatočišča v obdobju, ko je na voljo malo visoke trave za kritje.

Košnjo opravimo časovno in prostorsko postopno, tako da na primer vsak teden pokosimo samo del travnikov. S tem živalim omogočimo varen umik, opraševalcem in žužkojedim pticam pa hrano v daljšem časovnem obdobju.
foto: **Damijan Denac**

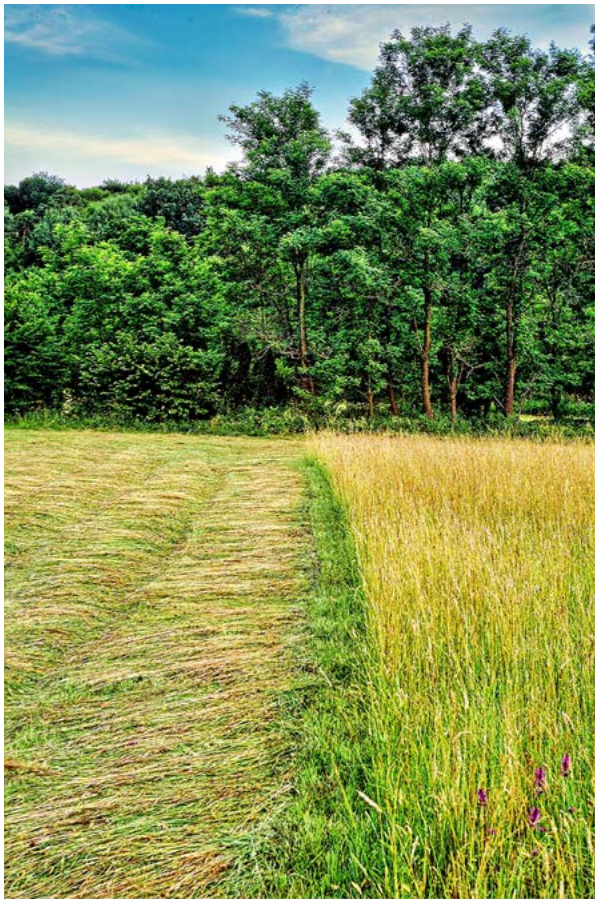

S pazljivo košnjo lahko na travnikih ohranjamo vrstno pestro in številčno nevretenčarsko združbo. Močno lahko zmanjšamo tudi smrtnost na tleh gnezdečih ptic in drugih živali, ki iščejo kritje v visokem rastlinju.

Nekatere vrste, kot je **RJAVI SRAKOPER** *(Lanius collurio)*, za lov še posebej rade uporabljajo robove med košenimi in nepokošenimi površinami.
foto: **Alen Ploj**

IZOGIBAJMO SE MULČENJU IN POŽIGANJU

Mulčenje in požiganje povzroči bistveno večjo smrtnost travniških živali kot košnja, negativno pa vpliva tudi na travno rušo, zato se zlasti na naravovarstveno pomembnih travnikih obojemu izogibajmo. Košnja travišč z uporabo mulčerjev (kladivarjev ali rotacijskih), ki travno rušo zdrobijo, lahko mehansko močno poškoduje travno rušo in jo s tem naredi dovzetno za vdor invazivnih vrst. Gosta plast zdrobljenih rastlin slabo deluje tudi na rastline nižje rasti in na regeneracijo (kalitev) rastlin v ruši, zato začnejo prevladovati visoke steblike in kompetitivne trave. Podobno je pri požiganju, ki je še posebej problematično na oligotrofnih travnikih (tj. tistih, ki so revni s hranili), saj sežgane rastline povečujejo hranila v tleh.

Priprava priporočil je potekala v okviru projekta **EIP KROTA (Izboljšanje naravovarstvenih učinkov kmetijskih pridelovalnih sistemov v Sloveniji, 2022–2025)**, ki je financiran iz Programa razvoja podeželja RS 2014–2020 v okviru ukrepa Sodelovanje, podukrep M16.5 – Okolje in podnebne spremembe.

Več priporočil za naravi prijazne prakse najdete na spletni strani www.kmetovati-z-naravo.si.

PROGRAM RAZVOJA PODEŽELJA
Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje
KMETOVATI Z NARAVO

JANUARSKO **ŠTETJE VODNIH PTIC** 2025

// Luka Božič

Mešana jata rac na prezimovanju v Škocjanskem zatoku
foto: **Domen Stanič**

Leta 2025 smo 29. zapored izpeljali januarsko štetje vodnih ptic (IWC) na območju celotne Slovenije, s čimer smo samo še korak oddaljeni od novega jubileja tega najdlje trajajočega monitoringa določene skupine ptic pri nas. Za uspešno izvedbo gre velika zasluga vsem lokalnim koordinatorjem in drugim sodelavcem, ki so poskrbeli za brezhibno organizacijo štetja. Najpomembnejše delo pa je z udeležbo in vestno opravljenim štetjem na svojem popisnem območju opravilo več kot 200 prostovoljnih popisovalcev. Pomemben je prav vsak zabeležen podatek, tudi o popisnih odsekih oz. lokalitetah brez vodnih ptic. Za opravljeno delo se vsem najlepše zahvaljujem!

Med vikendom 18. in 19. 1. 2025 smo imeli v večjem delu Slovenije dobre razmere za opazovanje, kar je omogočalo neovirano štetje vodnih ptic. Kljub dokaj hladnemu vremenu med in v dneh pred štetjem so bila stoječa vodna telesa v notranjosti pretežno nezaledenela ali le delno zaledenela, na Primorskem in Obali pa v celoti nezaledenela. Tudi tokrat nam je uspelo pregledati večino odsekov na vseh večjih rekah, vsa pomembnejša stoječa vodna telesa in celotno obalno morje v Sloveniji. Iz podatkov za 312 popisnih odsekov in 161 lokalitet, vnesenih v bazo januarskega štetja do konca februarja, lahko sklepamo, da bo končno skupno število zabeleženih vodnih ptic verjetno okoli 50.000 osebkov in torej nekoliko manjše od povprečnega (51.250). Nasprotno je za zdaj potrjenih 66 vrst, precej nad dolgoletnim povprečjem (61), kar pa je zadnjih nekaj let skorajda že stalnica. Že sedaj je jasno, da bo skupno število vodnih ptic na številnih območjih Drave (več kot 23.000 osebkov) in Kolpe (1050 os.) občutno večje od povprečnega, drugod pa bodisi manjše bodisi blizu povprečnega. Med posameznimi lokacijami večjih presenečenj ni bilo, po številu vodnih ptic so kot navadno zbujali pozornost zadrževalnik Medvedce (5214 os.) ter Ptujsko (7195 os.) in Ormoško jezero (3081 os.) na številnem območju Drave, Brežiško jezero (1663 os.) na Spodnji Savi, Cerkniško jezero (1777 os.) na Notranjskem ter Sečoveljske soline (2645 os.) in Škocjanski zatok (1321 os.) na Obali. Rezultati pri posameznih vrstah vodnih ptic so večinoma nadaljevanje njihovih obstoječih populacijskih trendov. Med vrstami z največjimi oz. velikimi zabeleženimi števili so denimo duplinska kozarka *(Tadorna tadorna)*, konopnica *(Mareca strepera)*, dolgorepa raca *(Anas acuta)* in veliki žagar *(Mergus merganser)*. Mednje lahko verjetno uvrstimo tudi vrste, ki so se začele v večjem številu pojavljati šele v zadnjih dveh ali treh letih, denimo kravjo čapljo *(Bubulcus ibis)* in plamenca *(Phoenicopterus roseus)*. Zanimiva je žvižgavka *(Mareca penelope)*, pri kateri rezultati štetij kažejo na okrevanje populacije po upadu v prejšnjem desetletju, letos zabeleženo število pa je celo največje doslej. V skupino vrst z najmanjšimi oz. majhnimi zabeleženimi števili pa uvrščamo npr. zvonca *(Bucephala clangula)*, malega žagarja *(Mergellus albellus)*, polarnega slapnika *(Gavia arctica)* in rečnega galeba *(Larus ridibundus)*. Omeniti je treba, da so zlasti pri vrstah z naraščajočimi števili naša opazovanja večinoma skladna s trendi njihovih prezimujočih regionalnih biogeografskih populacij v Evropi.

VTISI POPISOVALCEV, KI SO NA IWC-JU SODELOVALI PRVIČ:

Že nekaj let me je mikal IWC, a sem vedno našla izgovore – študij, obveznosti in podobno. Letos pa preprosto nisem mogla več reči ne! Kljub izpitnemu obdobju sem tvegala in se kar tri dni zapored odpravila na teren. Ni mi žal! Opazovanje narave mi daje veliko več znanja kot prisilno sedenje za knjigami. Vedno mi ponudi točno tisto, kar potrebujem. Z malo sreče pa lahko opazim tudi redkejše vrste in si jih podrobno ogledam. Drugo leto in vsa prihodnja leta bom ta popis zagotovo ponovila. Hvala, narava!

Besedilo in foto: **Živa Bombek**

Januarskega štetja vodnih ptic sem se v letu 2025 udeležila prvič in zagotovo ne zadnjič. Popis se je namreč izkazal za zelo poučen in informativen dogodek, ki mi bo ostal v najlepšem spominu. Osvojila sem določanje več vrst ptic, nanje sem sedaj v okolju veliko bolj pozorna. Zaradi popisa sem bolje spoznala svojo okolico, saj sem zaradi obhoda vodnih teles prehodila območja, kamor prej nikoli nisem zahajala. Najbolj mi bo ostal v spominu prizor na Družmirskem in Šoštanjskem jezeru, ko sem opazovala skupino več sto lisk in čopastih črnic ter zgodnje jutranje štetje kormoranov ob Velenjskem jezeru, združenih na skupnem prenočišču. Takrat sem prvič na enem mestu preštela skoraj 100 osebkov. Januarsko štetje ptic je res izjemen dogodek, bilo mi je v ponos stopiti med prostovoljce in svoj čas nameniti nečemu tako pomembnemu.

Besedilo: **Katja Črnec**, foto: **Zarja Platovšek**

Moram priznati, da sem bila ob svojem prvem štetju ptic precej zaskrbljena. Delo je odgovorno, jaz pa neizkušena. »Kaj če jih ne bom opazila? Kaj če jih sploh ne bo? Katere sploh živijo na tej reki?« sem se spraševala. Štela sem na reki Savi od Kranja proti Medvodam. Omenila bi dva dogodka, ki sta se mi zatisnila v spomin. Visoko nad glasno reko so se za najboljše razgledno mesto »stepli« siva čaplja in dva kormorana. To nenavadno dogajanje je dodalo pridih dramatičnosti sicer mirnemu okolju. Zmagal ni nihče – na koncu je čaplja mirno obsedela med dvema kormoranoma in vsi trije so složno kukali dol na reko k ribam. Zaradi glasnih jat rumenonogih galebov, ki so pogosto krožili nad vodno gladino, me je obšel prav poseben občutek, kot bi se nenadoma znašla ob morski obali. Zvok galebov na Savi se mi zdi prav poseben – je zvok reke, a hkrati klic morja. Prvo šteje je bilo res lepo doživetje!

Besedilo: **Anja Novak**

Ko sem kak teden pred začetkom vsakoletne akcije DOPPS januarskega štetja vodnih ptic prejela povabilo Domna Staniča, ali bi se želela pridružiti ekipi pri štetju ptic ob spodnjem toku Reke med Bujami in Famljami, sem bila sprva kar malo v zadregi, saj nimam znanja in veščin za tovrstne akcije. A Domen je že imel odgovor na dlani, češ da je ravno to namen povabila, da se spoznam, poučim in se malo po malo tudi urim v ostrenju oči in ušes, brez česar seveda pri opazovanju ptic ne gre. Prav. Povabilo sprejeto. Dan je bil res čudovit. Ne samo, da sem imela enega najboljših učiteljev, »Vjlka uoda«, kot Reki pravimo domačini, nam je ponudila čudovite razglede (kako čudoviti morajo biti šele v cvetoči pomladi!), razveselilo pa nas je tudi kar nekaj ptic. Skratka, izkušnja, ki jo velja ponoviti!

Besedilo in foto: **Katja Kirn Vodopivec**

FOTO VTISI Z JANUARSKEGA ŠTETJA VODNIH PTIC 2025

BELA ŠTORKLJA (*Ciconia ciconia*) foto: **Simon Kovačič**

BELOREPEC
(*Haliaeetus albicilla*)
foto: **Salvatore Perrone**

VELIKI ŽAGAR (*Mergus merganser*) foto: **Urša Očko**

ČRNOVRATI PONIREK (*Podiceps nigricollis*) foto: **Zarja Platovšek**

MOKOŽ (*Rallus aquaticus*) foto: **Živa Bombek**

KRAVJA ČAPLJA (*Bubulcus ibis*) foto: **Simon Kovačič**

SKRIVNOSTNA FOTOGRAFIJA

// Dejan Bordjan

Tokratna lažja fotografija je v resnici res lahka. Nekoliko je otežena zgolj zato, ker se ptici ne vidi glave in je v letu. Ptica ni barvita, zato nam pozornost najbolj zbudijo dolg rep z belim zunanjim peresom ter dolge črne noge, ki so prilagojene za tekanje. Manjša velikost, dolg rep in močne noge nam namignejo, da gre za cipo *(Anthus* spp.*)* ali pastirico *(Motacilla* spp.*)*. Bela, siva in črna barvna kombinacija pa ne pusti dvoma, da gre za belo pastirico *(Motacilla alba)*.

Pa pojdimo k drugi, težji skrivnostni fotografiji. Čeprav ptico vidimo dovolj jasno, pa je določanje vrste malo bolj zapleteno. Glede na barvo in obliko vemo, da gre za eno izmed postovk: južno *(Falco naumanni)* ali navadno *(F. tinnunculus)*. Siv rep in siva glava nam povesta, da gre za samca. Od tod naprej pa se zadeve nekoliko zapletejo. Zaradi postavitve ptice in svetlobe so nekatere značilnosti slabše opazne. Ob tem nam tudi ne pomagajo podobnost med vrstama in prekrivajoči se znaki. Ko ne moremo videti odločilnega znaka (v primeru postovk sta to npr. barva krempljev in glave), se lahko zanesemo na kombinacijo manj očitnih znakov. Pa začnimo z glavo. Na fotografiji je ta videti v celoti siva, brez za navadno postovko značilnega brka. Oči so videti velike z veliko rumeno obrobo, rep pa je kratek z daljšima srednjima repnima peresoma. Na južno postovko namiguje tudi letalno perje, ki se zdi svetlo, brez ali z zelo šibkimi prečnimi progami. Hiter pogled na zgornjo stran peruti nam razkrije srednje krovce brez pik in eno sivo pero na pregibu peruti. Podperutje, barva prsi, velikost in širina peruti nam zaradi postavitve ptice ter padca svetlobe niso v pomoč. Vsi doslej omenjeni znaki namigujejo, da imamo pred seboj mladega samca južne postovke. Po drugi strani pa se dejansko ne vidi, ali ptici manjka brk. Svetla lisa pod očesom je lahko igra svetlobe ali pa svetlo lice. Sivo pero na zgornji strani peruti je v bistvu letalno pero, ki je izpostavljeno igri svetlobe, saj ne južna ne navadna postovka nimata sivih letalnih peres. Kljub temu splošna slika še vedno namiguje na južno postovko. A ključen za razrešitev uganke je znak, ki je k sreči dobro viden in značilen za ločevanje med vrstama. To so veliki krovci na zgornji strani peruti. Pri odrasli južni postovki so ti sivi, pri odrasli navadni postovki pa opečnato rjavi s črno piko na konici. Na podlagi tega znaka lahko zaključimo, da je na fotografiji navadna postovka. Če bi imela ptica le nekoliko drugače postavljene peruti, bi jo lahko z dokaj veliko verjetnostjo zmotno določili kot južno. Ta fotografija dokazuje, da nas lahko mešanica znakov hitro zapelje v napačno smer.

Več o razlikovanju navadne in južne postovke si preberite v posebnem prispevku na strani 42.

Napake so del učenja. In učenje prepoznavanja ptic ni nikakršna izjema. Ne glede na izkušenost se lahko vedno veliko naučiš, a še vedno delaš napake. Z več izkušnjami lahko včasih delaš celo več napak. Ena izmed takih napak se mi je pripetila pri, ironično, lažji uganki prejšnje Skrivnostne fotografije (*Svet ptic* letnik 30, št. 4). Na sliki je bil res rjavi srakoper *(Lanius collurio)*, a sem prehitro zapisal, da gre za samca. Na fotografiji je namreč odrasla samica, ki sicer kaže določene znake samca, a jo izdajajo progice na bokih, rjavkasti odtenki po zatilju in na krinki ter izostanek beline v repu. K prehitremu in površnemu sklepanju me je zavedla kombinacija zgodnjega datuma ter predvidevanje, da sveže perje še ni dovolj obrabljeno, da bi v celoti razkrilo samca. Za napako se opravičujem.

foto: **Dejan Bordjan**

foto: **Dejan Bordjan**

foto: **Jure Novak**

foto: **Dejan Bordjan**

VABLJENI, DA SE PREIZKUSITE V NOVI DOLOČEVALSKI ZAGONETKI!

enostavnejša

zahtevnejša

POMLADNA
OPAZOVANJA V NARAVI

Skalna ostenja

Čeprav na prvi pogled morda negostoljubna okolja, skalna ostenja skrivajo marsikatero zanimivo vrsto rastlin, ptic in drugih živali. Spoznajmo nekaj najbolj tipičnih predstavnikov tega dokaj ekstremnega habitata, ki so najbolj opazni prav v spomladanskem času.

KROKAR *(Corvus corax)*

Krokar je največja ptica pevka pri nas. Najpogosteje ga opazimo, ko nas ta velika bleščeče črna ptica preleti. Namesto žvrgolenja ob ritmičnemu šviganju peruti iz njegovega debelega kljuna takrat lahko zaslišimo globoko krokanje »krro«, ki odmeva daleč naokoli. Sicer ima krokar širši repertoar oglašanj: obvlada tudi različne tleske in trke, s katerimi se sporazumeva. Udomačeni osebki pa prav dobro posnemajo tudi človeški govor. Krokar je izjemno inteligentna in prilagodljiva vsejeda ptica, ki živi v skorajda vseh okoljih in je pri nas razmeroma pogost po celotni državi. Prvotno je bil vezan predvsem na hribovite in gorske predele, v zadnjih desetletjih pa je uspešno koloniziral tudi nižine. Par, ki je skupaj vse življenje, za gnezdenje najraje izbira police skalnih sten in visoka drevesa.

Besedilo: **David Knez**, foto: **Miran Krapež**

SOKOL SELEC *(Falco peregrinus)*

Hitrost in eleganca. To sta besedi, ki odlično opisujeta najhitrejšo ptico na svetu – sokola selca. Čeprav je ta vrsta razširjena po skoraj celotni Sloveniji, je ne opazimo prav pogosto. Ima namreč zelo velike teritorije in je zato številčno malo zastopana. V času gnezditve si lahko možnosti za opazovanje sokola selca povečamo s pregledovanjem izpostavljenih predelov skalnih sten. Dobro je poznati tudi njegovo oglašanje, saj sokol selec velja za eno najglasnejših ujed pri nas. V hladnejšem delu leta, ko so meje teritorijev manj izrazite, ga lahko srečamo skoraj povsod. Posebno rad se zadržuje na območjih, ki so bogata s pticami, njegovim glavnim plenom. Opazimo ga lahko celo sredi večjih mest.

Besedilo: **Ruj Mihelič**, foto: **Sara Cernich**

AVRIKELJ *(Primula auricula)*

Avrikelj ali lepi jeglič je, takoj za trobentico *(Primula vulgaris)*, zagotovo najbolj poznan jeglič pri nas. Razveseljuje nas na gruščnatih tratah in v skalnih razpokah med montanskim in alpinskim pasom v slovenskih Alpah, pa tudi na više ležečih delih Trnovskega gozda (na Kuclju) in Nanosa (ob plezalni poti na Gradiško Turo), v okolici Škocjanskih jam, Orleka pri Sežani, Donačke gore in Boča ter marsikje v Zasavju (Veliko Kozje, Kopitnik). Rozeta nekaj modrikasto poprhnjenih zimzelenih listov izrašča iz skalne razpoke, med njimi se razvije cvetno steblo, ki nosi sončno rumene cvetove, značilne trobentaste oblike, ki so tam, kjer se pladnjasti deli venčnih listov združijo v cev, beli. Cvetovi prijetno dišijo, a le previdno, običajno je do rastlin treba splezati. Če jim pa le pridete čisto blizu, bodite pozorni na drobne odprtine na venčni cevi nekaterih cvetov. Opraševalci so našli stransko pot do hrane. Povejmo še, od kod njegovo strokovno ime: *primulus* pomeni prvi, vrstni pridevnik *auriculus* pa namiguje, da listi spominjajo na uhelj.

Besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Alenka Mihorič**

RJAVI *(Asplenium trichomanes)* **IN ZELENI SRŠAJ** *(A. viride)*

Kar nekaj vrst praproti si je našlo življenjski prostor v skalnih razpokah. S koreninami se dobro usidrajo v razpoke, pičla prst jim zadošča za življenje, dobro se upirajo tudi suši in močni osončenosti. Takšna sta tudi rjavi in zeleni sršaj. Na prvo oko sta si zelo podobna. Ločimo ju po tem, da ima rjavi sršaj osrednje listno rebro temno rjavo, listne segmente pa jajčaste do kvadrataste. Zeleni sršaj ima osrednje listno rebro povsem zeleno, le pri dnu je včasih črnikasto, listni segmenti so jajčasti do rombasti. Rjavi sršaj je sicer zelo variabilen (v Sloveniji uspevajo štiri podvrste) in je bolj razširjen kot zeleni. Slednji je pogostejši v hribovitih in gorskih predelih. Obe vrsti sta vezani na apnenčasta tla in sta vrtnarsko zanimivi, predvsem za skalnjake. Poznamo tudi nepravi sršaj *(Asplenium adulterinum)*, ki je nastal s križanjem zgoraj opisanih vrst in ki pri nas uspeva le na razgaljenih, vlažnih in senčnih tleh ponekod na Pohorju. Slednji je kvalifikacijska vrsta Nature 2000.

Besedilo: **Metka Škornik**, foto: **Alenka Mihorič**

HOMULJIČIN KRIVČEK *(Scolitantides orion)*

Homuljičinega krivčka ločimo od drugih modrinov po zadebeljenih črnih pikah na spodnji strani kril in oranžnih lisah, zlitih v pas. Živi na meliščih, suhih kamniščih in strmih skalnatih traviščih, kjer uspevajo hranilne rastline gosenic – homulice (*Sedum* spp.). Najlažje ga bomo našli na Primorskem, kjer je lokalno lahko pogost, npr. v Vipavski dolini, zgornjem Posočju in na Kraškem robu. Nekoliko bolj redek je v Posavju, v dolini Kolpe in Beli krajini. Le redko pa ga bomo srečali na Gorenjskem in Notranjskem. Odrasle homuljičine krivčke lahko opazujemo od konca marca do začetka septembra. Zaradi zaraščanja strmih travišč ima pri nas status ranljive vrste.

Besedilo in foto: **Barbara Zakšek**

POZIDNA KUŠČARICA *(Podarcis muralis)*

Pozidna kuščarica naseljuje večji del Slovenije, razen Prekmurja. Pogosta je v skalnatih okoljih, na kamnitih zidovih, razvalinah, ruderalnih območjih, v vinogradih in na gozdnih robovih. Prepoznamo jo po vitkem telesu (do 20 cm dolžine), rjavem hrbtu s temnimi progami ter rdečkastem trebuhu pri samcih. Aktivnejša je spomladi in poleti, najlažje jo opazujemo v sončnih urah dneva, ob temperaturnih viških pa se umakne v senco. Prehranjuje se z majhnimi nevretenčarji, predvsem žuželkami. Spomladi samci branijo svoje teritorije, samice pa poleti odlagajo 5-8 jajc v skalne razpoke. Je zavarovana vrsta, zato jo opazujte spoštljivo in z razdalje.

Besedilo: **Martin Senič**, foto: **Domen Stanič**

SPOMLADANSKI
KOTIČEK ZA NAJMLAJŠE

// Katja Krivec

OGLEJ SI RISBO PTICE IN POSKUŠAJ UGOTOVITI, KATERA PTICA JE TO. NAJ TI PRI UGOTAVLJANJU IN RAZISKOVANJU POMAGAJO STARŠI. PRI UGOTAVLJANJU SI LAHKO POMAGATE S KNJIGAMI, Z LEKSIKONI ALI INTERNETOM. KO UGOTOVITE, KATERA PTICA JE TO, SI JO SKUPAJ DOBRO OGLEJTE, POGOVARJAJTE SE, KJE ŽIVI, S ČIM SE PREHRANJUJE.

TVOJA NALOGA JE, DA PTICO POBARVAŠ Z NJENIMI NARAVNIMI BARVAMI!

ZDAJ VZAMI PISALO IN POMAGAJ BELI ŠTORKLJI NA SOSEDNJI STRANI, DA ČIM HITREJE IN ČIM BOLJ VARNO, SPRETNO IN NATANČNO PO ČRTI PRILET DO SVOJEGA GNEZDA!

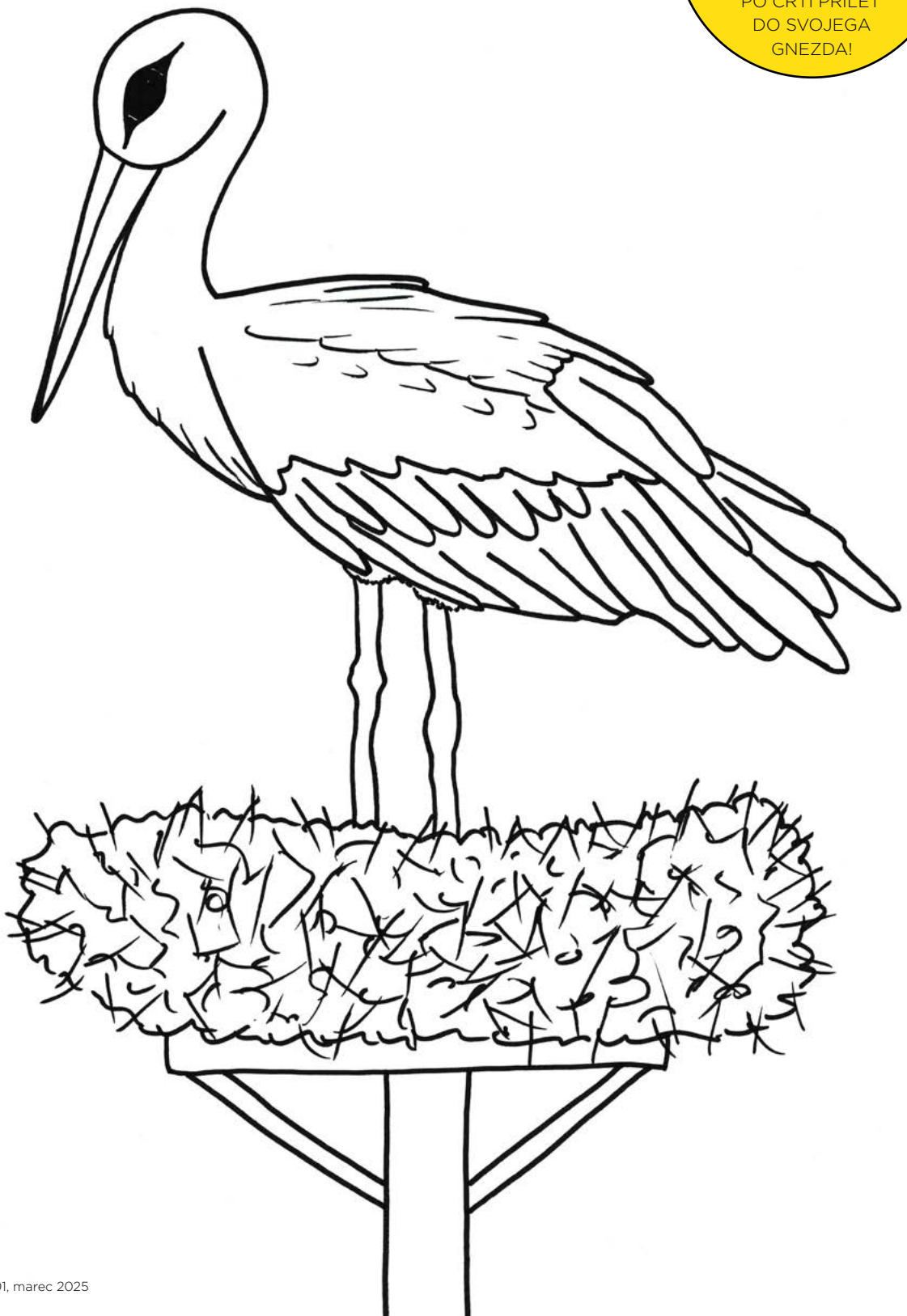

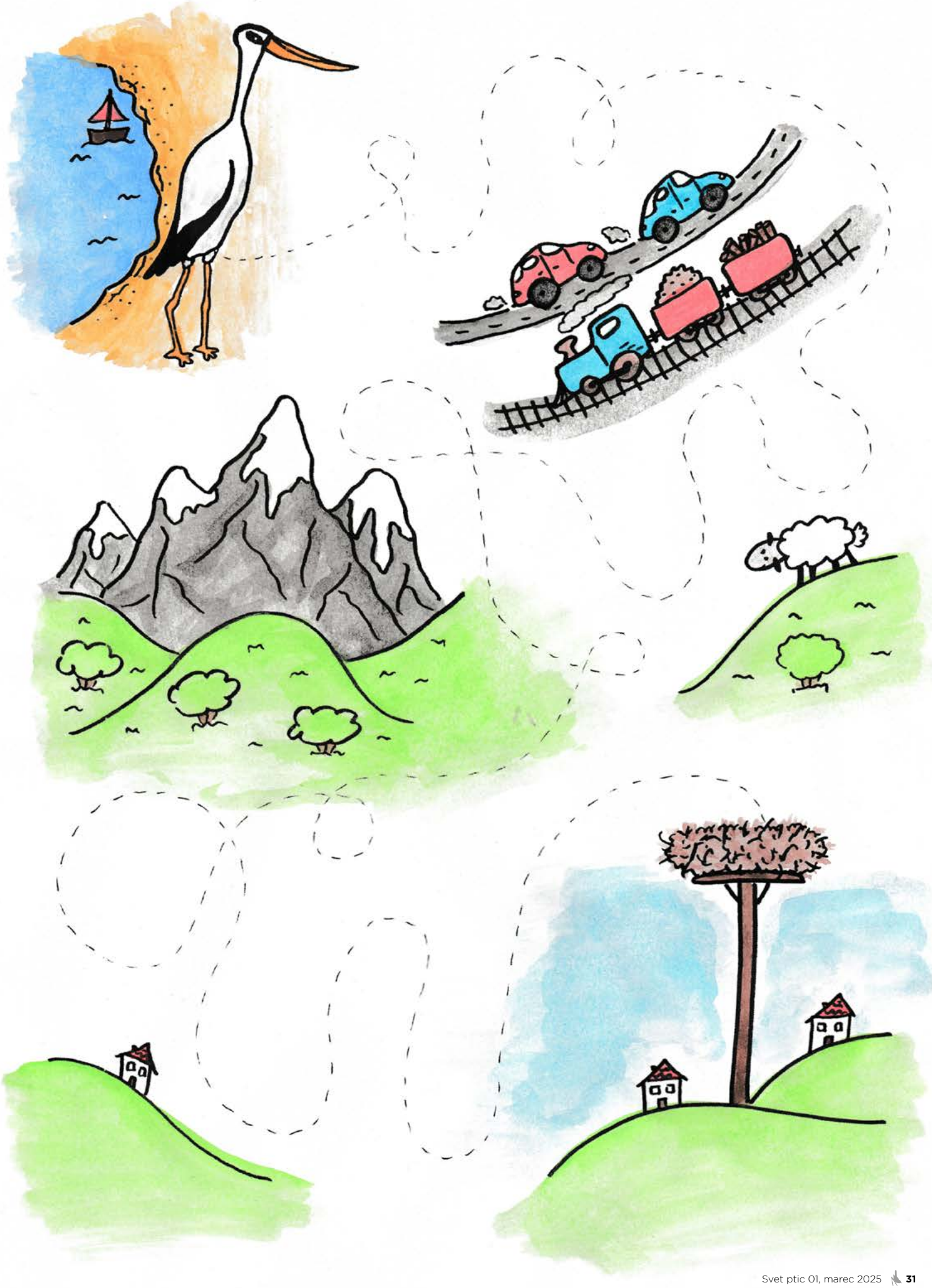

PROGRAM PREDAVANJ, IZLETOV IN AKCIJ DOPPS, MAREC – JUNIJ 2025

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon **041/712 796** ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva **www.ptice.si** in na FB-strani **www.facebook.com/pticeDOPPS** najkasneje na dan dogodka.

predavanje
izlet
akcije / delavnice / stojnice / popisi
lokacija
ura
informacije

AKCIJE

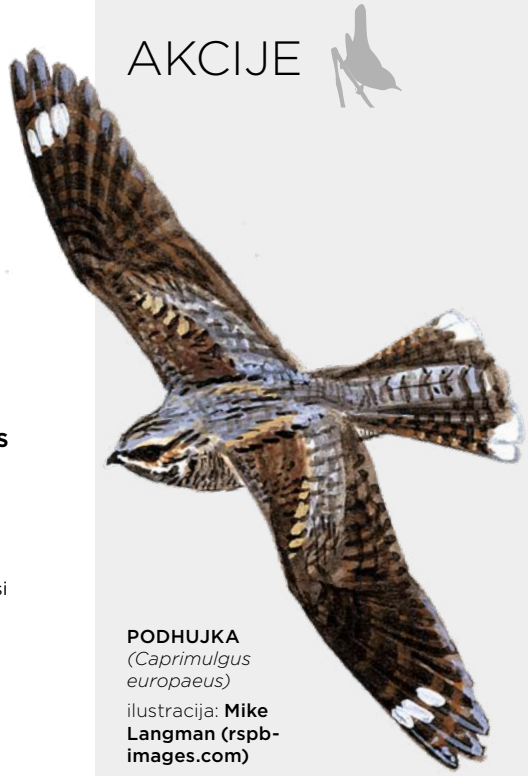

PODHUJKA
(Caprimulgus europaeus)
ilustracija: **Mike Langman (rspb-images.com)**

NED 9 MAJ – NED 30 MAJ

SKUPINSKI POPISI PTIC

Tomaž Mihelič (informacije in prijave: tomaz.mihelic@dopps.si, 031 438 545)

Snežnik – Pivka

Prvi popis: 9. - 11. maj 2025 (rezerva: 16. - 18. maj)
Drugi popis: 30. maj - 1. junij 2025 (rezerva: 6. - 8. junij)

Skupinski popisi so v preteklosti dobro preizkušeno orodje, ki nam omogoča opravljanje intenzivnih popisov v odročnih krajih z malo popisovalci. Popisi so tudi odlična priložnost za druženje in izmenjavo ornitoloških izkušenj med prekaljenimi ornitologi kot tudi novinci. Popisi potekajo čez vikend, vedno od petka zvečer do nedelje opoldan. Letos se bomo osredotočili na SPA-območje Snežnik – Pivka. Vabljeni!

Popise organiziramo v okviru projekta LIFE FOR LIFELINES/101148381.

APRIL

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

MAJ

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

JUNIJ

PON	TOR	SRE	ČET	PET	SOB	NED
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

IZLETI

SOB 5 APR

V KRAKOVSKI GOZD PO RESSLOVI POTI

Barbara Kink, Gregor Bernard, Jani Vidmar (dodatne informacije: Gregor Bernard, 041 830 463)

Kostanjevica na Krki, zborno mesto na parkirišču pri gostilni Žolnir

od 8:00 do 12:00

Krakovski gozd je največji nižinski poplavni gozd pri nas. Spoznali ga bomo s sprehodom po nekoliko spremenjeni trasi Resslove poti, ki povezuje slikovita gozdna mokrišča, pragozd in poplavne travnike ob Krki. Sprehod bodo popestrili poznavalci ptic, dvoživk, rastlin in gozda. Tradicionalni sprehodi potekajo v sodelovanju z Občino Kostanjevica na Krki in strokovnjaki iz Zavoda za gozdove Slovenije, Zavoda RS za varstvo narave in Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije že od leta 1999. Krakovski gozd je v spomladanskem času običajno poplavljen, zato ne pozabite na škornje! Če bo deževalo, se primerno opremite.

NED 13 APR

TEČAJ PREPOZNAVANJA PETJA PTIC

Tilen Basle

Mariborski otok (zbor na parkirišču pred mostom)

ob 08:30 (do 10:30)

Ptice običajno prej slišimo kot vidimo, zato je prepoznavanje posameznih vrst na podlagi njihovega oglašanja oziroma petja zelo koristna veščina. Na tečaju bomo spoznali različne načine oglašanja in prisluhnili petju najpogostejših vrst v naši okolici. Tečaj je primeren tudi za družine in začetnike. Prisrčno vabljeni!

DIVJA GRLICA
(Streptopelia turtur)
ilustracija: **Mike Langman (rspb-images.com)**

SOB 12 APR

KAJ NAREDI DOBRO FOTOGRAFIJO?

Matevž Škalič in **Pascal Marič** (obvezne prijave in informacije na matevz.skalic@gmail.com / 031 721 998 ali pascal.maric10@gmail.com / 040 304 799)

Dobimo se **na parkirišču Naravnega rezervata Ormoške lagune** (Frankovci 53, 2270 Ormož).

od 9.00 do 12.00

Izlet je namenjen spoznavanju fotografije ptic. Primerno za začetnike in vse, ki bi želeli o tej temi izvedeti kaj več. Najprej se bomo sprehodili vzdolž Ormoških lagun in iskali ptičje motive za fotografiranje. Nekaj časa bomo prebili tudi v kakšni opazovalnici. Ob tem vam bova povedala nekaj stvari o fotografiranju ptic, dobrih lokacijah, opremi in kako jo uporabiti. Na koncu se bomo še povzpeli na nasip Ormoškega jezera in pogledali, ali nas tudi tam čakajo motivi. Izlet bova vodila Matevž Škalič in Pascal Marič, mlada fotografa, ki se s tem nadvse zanimivim hobijem ukvarjava že od otroštva.

NED 4 MAJ

ALI NA GORIČKEM ŠE POJE HRIBSKI ŠKRJANEC?

Gregor Domanjko (informacije na 031 340 399 ali gregor.domanjko@gmail.com)

Parkirišče pred trgovino Mercator v Gornjih Petrovcih (Gornji Petrovci 40e, 9203 Petrovci)

od 9.00 do 12.00

Hribski škrjanec spada med zelo posebne in redkejše vrste ptic na Goričkem. Redek je postal zaradi načina življenja in hitrih sprememb v kmetijski krajini v zadnjih dveh desetletjih. Na izletu boste spoznali, ali v Križevcih še poje hribski škrjanec in zakaj je tako poseben. Naučili se boste, kje hribski škrjanec na Goričkem lahko gnezdi, kaj ga ogroža in kako mu lahko pomagamo. Na izletu bomo spoznali tudi druge ptice kmetijske krajine, kot so smrdokavra, rjavi srakoper, prosnik, vijeglavka, zelena žolna idr.

Dogodek organizirata Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in Javni zavod Krajinski park Goričko.

ZELENA ŽOLNA *(Picus viridis)*

ilustracija: **Mike Langman (rspb-images.com)**

NED 18 MAJ

PTICE SLOVENSKIH GORIC

Gregor Domanjko in **Simon Veberič** (informacije na 031 340 399 ali gregor.domanjko@gmail.com)

Gasilski dom v Stavešincih (Stavešinci 12, 9245 Spodnji Ivanjci)

od 8.00 do 11.00

Ornitološki izlet je namenjen spoznavanju ptic kulturne krajine Radgonsko-Kapelskih goric. Bolj natančno bomo na izletu spoznali ptice v Stavešincih in Stavešinskem Vrhu. Prvi del izleta bo potekal po slemenu v naselju med hišami, ostanki visokodebelnih sadovnjakov ali »vogračekov« in ob vinogradih. V drugem delu poti se bomo sprehodili skozi hrastovo bukov gozd z zaključkom v Ščavniški dolini. Omenjene življenjske prostore naseljujejo denimo pogorelček, sivi muhar, smrdokavra, rumeni strnad, zelena in črna žolna, rjavi srakoper, priba in druge. Poleg ptic bodo udeleženci izleta spoznali najbolj poznani naravni posebnosti tega območja – mofete in slatinske izvire.

RJAVI SRAKOPER *(Lanius collurio)*

ilustracija: **Mike Langman (rspb-images.com)**

NED 13 APR

NARAVOSLOVNI DAN OB MURI – SPOZNAVANJE ŽIVLJENJA OB MURI – PTICE, DVOŽIVKE, ŽUŽELKE, SESALCI IN RASTLINE MURSKE ŠUME

Ornitološki del izleta vodi **Anja Cigan**, dogodek koordinirata **Monika Podgorelec** (031 882 377 ali monika.podgorelec@gmail.com) in **Martina Vida** (vida_martina@hotmail.com, 031 875 890). Obvezne prijave na omenjene kontakte!

zbirališče pri nogometnem igrišču v Pince-Marof 30, Lendava

od 8.00 do 11.00

V sodelovanju z Inštitutom Lutra, Zavodom Logarica in Zavodom RS za varstvo narave (projekt LIFE RESTORE for MDD) se bomo letos na tradicionalni naravoslovni dan ob Muri odpravili na skrajni vzhodni del Slovenije. Spoznavali bomo Mursko šumo s poplavnim gozdom in značilnimi mrtvicami ob najbolje ohranjenem delu reke Mure v Sloveniji, ki je del UNESCO-vega pet-državnega Biosfernega območja Mura-Drava-Donava. Poleg značilnih ptic loke (srednji detel, belovrati muhar) bomo z malo sreče lahko videli tudi orla belorepca in črno štorkljo. Strokovnjaki nam bodo predstavili dvoživke, žuželke, sesalce in rastline poplavnega gozda reke Mure, ki jih bomo srečali na sprehodu, in nas seznanili z načrti za obnovo habitatov ob Muri v projektu LIFE RESTORE for MDD. Vabljeni vsi, še posebej družine z otroki, ki želite doživeti in spoznati enkraten živi svet ob Muri. Ne pozabite na primerno terensko opremo in zaščito proti klopom.

SOB 21 JUN

ŽIVLJENJE MRTVIC REKE MURE

Branko Bakan (branko.bakan1@gmail.com, 031 390 167)

Brod na Muri, Krog

od 9.00 do 12.00

Ob Muri je veliko skritih in manj znanih mrtvic v poplavnih gozdovih med Petanjci in Veržejem. So drugačne od »klasičnih« mrtvic, saj so zelo revne z vegetacijo, po drugi strani pa bogate z različnimi vodnimi živalmi. Tudi ptičji svet okrog njih je raznolik in bogat; tu gnezdita srednji detel in belovrati muhar. Pozornost bomo namenili predvsem vodnim nevretenčarjem, kot so sladkovodni polži, vodne stenice, vodni hrošči ipd., in morda bomo opazili še kakšno redko vrsto dvoživke, kot je panonski pupek. Priporočeni sta ustrezna terenska obutev in dolge hlače (zaščita pred klopi in komarji).

TUDI **DVOŽIVKE IMAJO SVOJO POT**

// Živa Bombek

Mladi osebki **NAVADNIH KRASTAČ** *(Bufo bufo)* med prenašanjem čez cesto

foto: **Živa Bombek**

Spomladi leta 2015 sem od prijateljice izvedela, da na cesti Vičava-Orešje na Ptuju prihaja do množičnega povoza dvoživk. Ker sem že nekaj let prej razmišljala o tem, da bi rada pomagala dvoživkam in prispevala k varstvu narave, sem to sporočilo vzela zelo resno. Kot sedemnajstletno dekle brez vozniškega izpita sem prijateljico prepričala, da me odpelje tja. Še zdaj se spomnim – lilo je kot iz škafa, dvoživke pa so bile povsod! Na cesti je ležalo vsaj 200 povoženih dvoživk. Nekaj v meni je preskočilo in mi reklo: »To moram urediti in jim pomagati!«. Že tisti večer sem stopila iz avta in jih kljub dežju prenašala z ene strani ceste na drugo. Bila sem popolnoma premočena, a to me ni motilo. Žalostilo me je to, da na cesti ležijo nemočne in nič krive mrtve dvoživke.

Ampleksus ali paritveni objem dveh **ROSNIC** *(Rana dalmatina)* tik pred spustom mresta

foto: **Živa Bombek**

Vsako leto sredi ali na koncu februarja, ko se temperature dvignejo nad 5 °C, se dvoživke prebudijo iz hibernacije. Iz gozdov, kjer so prezimile, se odpravijo proti stoječim vodnim telesom, kot so mlake, mrtvice in jezera, kjer se začne njihovo razmnoževanje. V tem primeru se odpravijo do mrtvice reke Drave. Njihova glavna selitev običajno traja do aprila, nato pa se osebki postopoma skozi vse leto vračajo nazaj v gozd. Spomladanska selitev je množična in usmerjena, v njej je udeležena celotna populacija ali njen del. Med migracijo dvoživkam grozijo številne nevarnosti, kot so plenilci (ptice, sesalci, tudi človek) in različne ovire, med katerimi so še posebej problematične prometne ceste. Na cestah pogosto prihaja do množičnega povoza dvoživk, pri čemer so nekatera območja še posebej kritična (t.i. črne točke).

MOJ PRVI ČISTO PRAVI PROJEKT

Od tistega trenutka sem skupaj s svojo družino postala zaveznica dvoživk. Leta 2015 sem jih sprva zgolj prenašala na varno, v naslednjih letih pa sem začela tudi s sistematičnim popisovanjem. Celoten odsek, po katerem se selijo dvoživke, je dolg približno 1700 metrov. Dvoživke sistematično popisujemo in prenašamo na odseku, dolgem približno 550 metrov. To je dolžina, ki jo lahko ima pod nadzorom ena oseba. Da bi olajšala popisovanje in nadaljnje delo, sem ta odsek že leta 2016 razdelila na štiri pododseke. Za dodatne usmeritve in ključne informacije sem se obrnila tudi na Herpetološko društvo Slovenije, vendar sem morala veliko znanja pridobiti tudi sama. Tako se je začelo moje dolgoletno sodelovanje z naravo, ki še vedno traja.

POTEK PRENAŠANJA

Vsako leto se dogovorim z Javnimi službami Ptuj, da na kritičnih odsekih postavijo prometne znake, ki opozarjajo na dvoživke, in dodatno signalizacijo. Slednja opozarja voznike, da smo na cesti prostovoljci. Naše delo poteka vsak dan ob sončnem zahodu, ne glede na vremenske razmere: hodimo ob cesti in vsako dvoživko varno prenesemo na drugo stran. Pri tem si pomagamo z vedrom, naglavno svetilko in odsevnimi jopiči. Nekateri prostovoljci uporabljajo sintetične rokavice, vendar jih odsvetujem, saj imajo dvoživke zelo občutljivo povrhnjico kože, prek katere tudi dihajo. Rokavice uporabljajo le tisti, ki se dotika dvoživk ne morejo navaditi.

Ker še nimamo začasnih ograj ali urejenih podhodov, tempo dela prilagajamo dinamiki selitve. Dvoživke so presenetljivo hitre, zato je včasih treba tudi pospešiti korak ali celo steči. Žal se občasno zgodi, da vozilo povozi dvoživko tik preden jo poskusimo pobrati. Ob reševanju opravljamo tudi natančno popisovanje. Beležimo vrsto dvoživke, spol, starost (odrasel ali mlad osebek), stanje (živa ali povožena), lokacijo na odseku, vremenske razmere, temperaturo ter morebitne opombe. Zbrane podatke nato sproti vnašam v Excelovo datoteko.

PRI VARSTVU NARAVE JE TREBA VZTRAJATI

Ena izmed ključnih rešitev problema množičnih povozov bi bila postavitev začasne ograje za dvoživke, ki bi selečim se osebkom preprečila dostop na vozišče in s tem bistveno zmanjšala njihovo smrtnost. Težava je, da morajo prostovoljci v tem primeru vsak dan čez začasno ograjo prenašati dvoživke, za kar nam trenutno primanjkuje ljudi. Začasna ograja bi bila tudi le delna rešitev problema množičnega povoza dvoživk. Trajna rešitev je izgradnja podhodov, ki dvoživkam omogočajo varen prehod brez človekovega posredovanja. Že vrsto let se glede tega pogovarjam z Mestno občino Ptuj, vendar se sredstva namesto dolgoročnim naravovarstvenim rešitvam raje namenjajo drugim projektom. Na tem območju vsako leto migrira več kot tisoč dvoživk, zato bi bil skrajni čas, da bi se jim zagotovil varen prehod do mrtvice. Z vztrajnostjo in s sodelovanjem verjamem, da nam bo uspelo doseči izgradnjo podhodov. To bi pomenilo trajnostno rešitev za zaščito dvoživk na tej črni točki. Ne smemo pozabiti, da dvoživke na našem planetu obstajajo mnogo dlje kot mi – in naša odgovornost je, da jim omogočimo preživetje.

Ko je dvoživk veliko in se nekateri osebki premikajo proti mlaki, drugi pa proti gozdu, sta za učinkovito delo nujni dve vedri, hkrati pa hitro štetje in dobra organizacija ljudi.

foto: **Viktor Bombek**

Če bi se kdo rad pridružil akciji prenašanja dvoživk, je zelo dobrodošel, saj nam primanjkuje prostovoljcev. Zainteresirani pišite na email naslov ziva.bombek@gmail.com.

Viri:

- Arevalo, J.E., Honda, W., Arce-Arias, A., Haeger, A. (2017): Spatiotemporal variation of roadkills shows mass mortality events for amphibians in a highly trafficked road adjacent to a national park, Costa Rica. – *Revista de biologia tropical* 65 (4): 1261-1276.
- Froglife (2017): Toads on Roads Patrol Pack: Important information for Toad Pat-rollers. https://www.froglife.org/wp-content/uploads/2019/03/PatrolPack-2017-for-print.pdf (datum dostopa: 31. 1. 2024).
- Poboljšaj, K., Lešnik, A., Grobelnik, V., Šalamun, A., Kotarac, M. (2018): Predlog ukrepov zazaščito dvoživk na cestah v upravljanju DRSI: Končno poročilo. – Center za kartografijo favne in flore. Miklavž na Dravskem polju.
- Portal Informacijski center za varstvo dvoživk Slovenije – Orešje pri Ptuju: https://www.ckff.si/icvds/akcija/13
- Portal Informacijski center za varstvo dvoživk Slovenije – novice: https://www.ckff.si/icvds/novice/16

LETO	2016		2019		2020		2021		2024		
ŠTEVILO TERENSKIH DNI	48		40		40		40		33		
TAKSONI (Ž=žive, P=povožene)	Ž	P	Ž	P	Ž	P	Ž	P	Ž	P	SKUPAJ
navadna krastača (Bufo bufo)	280	54	609	106	214	267	337	79	779	183	2908
rosnica (Rana dalmatina)	1	×	41	7	66	18	26	10	64	29	262
navadni pupek (Lissotriton vulgaris)	1	×	1	2	2	×	1	×	1	×	8
veliki pupek (Triturus carnifex)	×	×	×	1	×	1	1	×	1*	×	4
sekulja (Rana temporaria)	×	×	1	×	×	×	1	×	×	×	2
zelena rega (Hyla arborea)	×	×	1	×	1	×	×	×	1	×	3
zelena žaba (Pelophylax sp.) *	×	×	×	×	2*	4	3*	×	×	×	6
SKUPAJ	282	54	653	116	285	290	263	89	846	212	3193

Preglednica prikazuje taksone in število vrst dvoživk na odseku, ki ga sistematično popisujemo (550 m). V tabeli oznaka * pomeni, da so bili osebki zaznani le na odseku, ki ga popisujemo nesistematično.

KRAŠKI ROB

// Daniel Bosch, Miroslav Repar in Domen Stanič

SEZONA OBISKA

Pomlad, od marca do začetka junija

TRAJANJE OGLEDA

Posamezne lokacije lahko obiščemo v približno 45 minutah, razen Movraškega kuka, ki nam bo vzel vsaj dve uri. Za obisk vseh lokacij si zato rezervirajmo cel dan.

ZAHTEVNOST

Do vseh lokacij lahko pridemo z avtobusom ali peš, vendar je vožnja z avtomobilom logistično učinkovitejša. Tla so neravna, kamnita in včasih strma, zato je priporočljiva primerna terenska obutev (gojzarji). Za opazovanje ptic na odprtih kraških traviščih in v skalnih stenah priporočamo uporabo teleskopa.

OPIS OBMOČJA

Kraški rob je naravna ločnica med flišno Istro in apnenčastim Krasom. Od meje z Italijo v bližini Ospa pa vse do meje s Hrvaško pri Rakitovcu/Sočergi se razprostira pas visokih apnenčastih sten, obrnjenih proti jugu in zahodu. Nad in pod stenami prevladujejo suhi kraški travniki, kraška gošča in toploljubni gozdovi (tako avtohtoni hrastovi gozdovi kot borovi nasadi). Ohranjanje odprtih površin omogoča paša živine (predvsem goveda, konjev in oslov). Na širšem območju Kraškega roba najdemo najbolj ohranjene in vrstno bogate suhe travnike pri nas.

DOSTOP

Dostop do vseh lokacij, ki jih opisujemo, je mogoč z avtoceste A1 (Ljubljana-Koper) prek izvozov Črni Kal ali Kastelec ali z regionalne ceste Kozina-Koper. Če se usmerimo na lokacije severno od avtoceste, sledimo oznakam za Kastelec, Socerb ali Osp. Če pa smo namenjeni na južno stran avtoceste, sledimo oznakam za Črni Kal, Podpeč, Črnotiče, Rakitovec ali Sočergo. Parkiranje: 1) pri gradu Socerb, 2) urejeno parkirišče Mišja peč južno od Ospa, 3) Črni Kal, na parkirišču razgledne točke, 4) Črnotiče, na travnikih v bližini letališča, 5) Podpeč, ob železniškem predoru ali pri razglednem stolpu, 6) železniška postaja Rakitovec ali vzdolž makadama, ki pelje na Movraški kuk, 7) Sočerga, na vrhu hriba ob cerkvi Sv. Kvirika.

SPLOŠNE INFORMACIJE

Pod avtocestnim viaduktom v bližini Črnega Kala je center za obiskovalce Kraškega roba (https://visitkoper.si/kraski-rob/). Za okrepčilo ob poti svetujemo: Gostilna Pri Vovku (Osp), Gostilna Kraški rob (Črni Kal), Gostilna Švab (Hrastovlje). Dodatne zanimivosti: srednjeveške freske v cerkvi sv. Trojice v Hrastovljah, razgledni stolp v Podpeči.

PUŠČAVEC *(Monticola solitarius)* je eden najznačilnejših prebivalcev ostenij Kraškega roba.

KJE IN KATERE PTICE OPAZOVATI

Naš teren se začne na parkirišču pred gradom Socerb ❶. S kraškega roba se nam odpre razgled na Trst, na stenah v okolici gradu Socerb in severno od njega lahko opazujemo **puščavca** *(Monticola solitarius)* in **skalnega strnada** *(Emberiza cia)*, ob večernem mraku pa prisluhnemo petju **velike uharice** *(Bubo bubo)*. Po gozdni poti, ki pelje ob robu kraške stene in prečka borov gozd, lahko opazujemo številne pogoste vrste ptic, med katerimi so najzanimivejše čopaste sinice *(Lophophanes cristatus)* in **meniščki** *(Periparus ater)*, slišimo pa lahko tudi **cikovta** *(Turdus philomelos)* in **cararja** *(T. viscivorus)*. Prostrani pašniki, ki se odpirajo vzhodno od gradu Socerb, so odlični za opazovanje

Pogled na razčlenjena ostenja v okolici Podpeči z Movraškega kuka

ptic. Tu bomo zagotovo slišali melanholično petje **hribskega škrjanca** *(Lullula arborea)* in opazovali številne **plotne** *(Emberiza cirlus)* in **velike strnade** *(E. calandra)*, **smrdokavre** *(Upupa epops)*, **rjave penice** *(Curruca communis)* ter kasneje spomladi tudi **rjave srakoperje** *(Lanius collurio)* in z nekoliko sreče redko **rjavo cipo** *(Anthus campestris)*. Nad odprtimi površinami pogosto lovijo **navadne postovke** *(Falco tinnunculus)* in **kačar** *(Circaetus gallicus)*. Z gozdnega roba bomo lahko slišali tudi **kukavico** *(Cuculus canorus)* in **vijeglavko** *(Jynx torquilla)*.

Naslednja postojanka je Osp ❷. S parkirišča v Mišji peči (južno od vasi Osp) lahko najprej preverimo, ali je na stenah **sokol selec** *(Falco peregrinus)*, ki občasno tu gnezdi. Zagotovo pa bomo videli v steni gnezdečo kolonijo **kavk** *(Corvus monedula)*, ki je za slovenske razmere prava posebnost. Bodimo pozorni tudi na **puščavca** in **skalnega strnada**. Med kratko hojo iz parkirišča proti vasi Osp lahko v kulturni krajini naletimo na pojoče **grilčke** *(Serinus serinus)*, **plotne** in **velike strnade**, **vijeglavke** ter pogostejše vrste ptic. Ko prispemo v vas Osp, se pri mostu čez potok ustavimo ob informativni tabli in se razgledamo na več kot 200 m visoko steno, ki se pne nad vasjo. Tukaj lahko opazujemo mešano kolonijo **planinskih hudournikov** *(Tachymarptis melba)* ter **skalnih** *(Ptyonoprogne rupestris)* in **mestnih lastovk** *(Delichon urbicum)*. Stena je klasično gnezdišče **sokola selca** in v zadnjih letih tudi **velike uharice**, zagotovo pa ne bomo zgrešili **krokarja** *(Corvus corax)* in **domačih/skalnih golobov** *(Columba livia/domestica)*. Če bi si radi pobliže ogledali ptice skalnih sten, se lahko povzpnemo po strmi stezici, ki vodi ob potoku navzgor do Osapske jame in izvira potoka. Na stenah v okolici jame bomo z nekoliko sreče v marcu in prvih dneh aprila lahko še opazovali prezimujočega **skalnega plezalčka** *(Tichodroma muraria)*. Strma toploljubna skalnata

SKALNI STRNAD *(Emberiza cia)* je toploljubna vrsta, ki ima rada skalnate in osončene predele.

Vse foto: **Domen Stanič**

POLJSKI ŠKRJANEC *(Alauda arvensis)* je na Kraškem robu lokalno še pogost na ekstenzivnih pašnikih, denimo na Petrinjskem krasu in planoti Movraškega kuka.

pobočja v okolici stene Babna pa so priljubljeno gnezdišče **taščične** *(Curruca cantillans)* in **žametne penice** *(Curruca melanocephala)* ter **puščavca**.

Parkirišče Črni Kal ❸ je priljubljeno med plezalci, vendar lahko v okoliškem grmovju naletimo na številne zanimive vrste ptic. Bodimo predvsem pozorni na **prosnika** *(Saxicola rubicola)*, žametno in **rjavo penico** ter pozno spomladi na **kratkoperutega vrtnika** *(Hippolais polyglotta)*. Med selitvijo je mogoče opazovati tudi **rdečenoge postovke** *(Falco vespertinus)*, ki si utirajo pot na Kras, pogled v kamnolom Črni Kal pa nam bo verjetno razkril **puščavca** in **skalnega strnada**.

Naslednja postojanka je majhna letalna steza nad Črnotičami ❹, ki je umeščena v prostrane pašnike Petrinjskega krasa. Do nje se lahko pripeljemo, če z glavne ceste Petrinje-Podgorje pred železniškim nadvozom zavijemo levo na makadam (na mestu, kjer je desno tabla za Črnotiče). Če parkiramo ob vzletni stezi, nas bodo takoj pozdravili številni **poljski škrjanci** *(Alauda arvensis)*. V času selitve lahko tu opazujemo **repaljščice** *(Saxicola rubetra)* in **kupčarje** *(Oenanthe oenanthe)* v začetku aprila pa z nekaj sreče tudi **slegurja** *(Monticola saxatilis)* ali celo **dularja** *(Eudromias morinellus)*. Pogoste vrste ptic na suhih kraških travnikih so **veliki** in **plotni strnad**, **hribski škrjanec**, **rjavi srakoper**, **smrdokavra**, **kukavica** in **carar**, v manjšem številu pa so zastopani še **prosnik**, **rjava penica**, **repnik** *(Linaria cannabina)* in **rjava cipa**. Pogosto lahko slišimo tudi tujerodnega **virginijskega kolina** *(Colinus virginianus)* v nočnem času pa **velikega skovika** *(Otus scops)* in **podhujko** *(Caprimulgus europaeus)*. Bodimo pozorni tudi na **kačarja**, ki tukaj pogosto lovi.

Majhno vas Podpeč ❺ krasi čudovit obrambni stolp nad steno. To je priljubljena točka za **puščavca** in **skalnega strnada**, steno pa pogosto obiskujejo tudi **navadna postovka**, **krokar** in **planinski hudournik**, v zgodnji pomladi pa ni izključeno srečanje s **skalnim plezalčkom**. Med sprehodom po vasi bomo morda opazili **rdeče lastovke** *(Cecropis daurica)*, ki jadrajo nad strehami. Po ozki cesti, ki pelje čez vas, se nato z avtom odpravimo v smeri proti Zazidu do Rakitovca. Pri križišču nad vasjo Rakitovec se držimo glavne ceste, ki pelje proti železniški postaji v smeri mejnega prehoda s Hrvaško. Preden prispemo do železniške postaje, na manjšem križišču, kjer so ob cesti smetnjaki in info tabla, zavijemo desno na makadam, ki nas pripelje do nezavarovanega prehoda čez železniško progo. Prehod prečimo zelo previdno in makadamu sledimo še nekaj kilometrov, dokler se nam ne odpre pogled

TOMMASINIJEVA POPKORESA *(Moehringia tommasinii)* je endemit z ozkim območjem razširjenosti. Uspeva le na posameznih stenah kraškega roba, med dolino Glinščice v Italiji in Istrskimi toplicami na Hrvaškem.

na prostrane suhe travnike planote Movraškega kuka ❻. Ob makadamu lahko avto parkiramo in pot nadaljujemo peš po planoti v smeri vrha Kuka. To je kraška krajina v svoji najlepši podobi. Vrstna sestava ptic je zelo podobna tisti na Petrinjskem krasu, prevladujejo torej **poljski** in **hribski škrjanci**, **veliki strnadi** in **rjavi srakoperji**. Z dreves je mogoče slišati **divje grlice** *(Streptopelia turtur)*, **smrdokavre** in **kobilarje** *(Oriolus oriolus)*. Tudi na tem območju lahko v prvi polovici aprila naletimo na seleče se **slegurje**, pomešane v ohlapnih jatah **kupčarjev** in **repaljščic**. Pomladanska selitev lahko postreže tudi z **rdečenogimi postovkami** in **močvirskimi lunji** *(Circus pygargus)*, večkrat pa je bil tukaj opažen tudi **rjavoglavi srakoper** *(Lanius senator)*. Na širšem območju Movraškega kuka bodimo pozorni na petje **vrtnega strnada** *(Emberiza hortulana)*, ki je bil še pred nedavnim dokaj številčen, sedaj pa se tu pojavlja le še naključno. Na nebu pogosto lovita **planinski orel** *(Aquila chrysaetos)* in **kačar**, **beloglavi jastrebi** *(Gyps fulvus)* pa se pojavljajo le na preletu iz Alp v Kvarner. Na vrhu planote, če pogledamo proti jugozahodu čez Movraško valo, lahko uzremo cerkev sv. Kvirika, našo zadnjo točko obiska ❼. Do tja se je treba pripeljati mimo Gračišča do Sočerge, od koder nas majhna cesta pripelje na planoto. Lepe razglede s cerkvice nam bo popestrila pesem **taščične penice**, ki tu gnezdi, verjetno pa nas bo preletel tudi **kačar**. Za zaključek lahko obiščemo še bližnje stene Velega Badina (ob glavni cesti proti mejnemu prehodu s Hrvaško), kjer gnezdijo **rdeče lastovke**.

DRUGE ZANIMIVOSTI

Kraški rob velja za enega najbolj biotsko pestrih območij v Sloveniji. Največjo raznolikost vrst najdemo na suhih kraških travnikih, varstveno pomembno okolje pa so tudi skalna ostenja. Ker je zanimivih vrst na tem območju zelo veliko, se bomo tu omejili le na nekatere najznačilnejše. V Osapski steni ❷ in nad Podpečjo ❺ bodimo pozorni na **Tommasinijevo popkoreso** *(Moehringia tommasinii)*, endemita Kraškega roba, ki izrašča kar iz skalne stene.

V Sloveniji je **TAŠČIČNA PENICA** *(Curruca cantillans)* kot gnezdilka najštevilčnejša prav na območju Kraškega roba, kjer poseljuje osončena pobočja, poraščena z grmovjem in manjšimi drevesi.

Na suhih kraških travnikih (❹ in ❻) lahko aprila občudujemo cvetoče **gorske kosmatince** *(Pulsatilla montana)*, **Tommasinijeve petoprstnike** *(Potentilla tommasiniana)*, **narcise** *(Narcissus poeticus* ssp. *radiiflorus)* in v manjšem številu tudi **gorske logarice** *(Fritillaria orientalis)*. Kasneje v maju so za to okolje značilni še **peresasta bodalica** *(Stipa eriocaulis)*, **jesenček** *(Dictamnus albus)*, **skalni glavinec** *(Centaurea rupestris)* in **žajbelj** *(Salvia officinalis)*. Posamezne košenice (npr. v okolici Podpeči in Zazida) so lahko zelo bogate s kukavičevkami (orhidejami), med katerimi zbujajo pozornost npr. **žlebasto mačje uho** *(Ophrys sulcata)*, **jadranska smrdljiva kukavica** *(Himantoglossum adriaticum)*, **škrlatnordeča kukavica** *(Orchis purpurea)* in **velecvetni ralovec** *(Serapias vomeracea)*.

Suhi travniki so zelo bogati z združbami metuljev, mnogo vrst ima prav na Kraškem robu svoje najpomembnejše populacije v Sloveniji, denimo **skalni okar** *(Satyrus ferula)*, **veliki mehurkar** *(Iolana iolas)*, **barjanski okarček** *(Coenonympha oedippus)* in **beli l** *(Polygonia egea)*.

Na skalnatih mestih sta pogosti črnopikčasta *(Algyroides nigropunctatus)* in **pozidna kuščarica** *(Podarcis muralis)*; kupe kamenja, melišča in suhozide na bolj odprtih območjih (npr. ❹, ❻) pa imajo radi **zelenec** *(Lacerta viridis)*, **kraška kuščarica** *(Podarcis melisellensis)* in **modras** *(Vipera ammodytes)*.

SKALNI OKAR *(Satyrus ferula)* na **SKALNEM GLAVINCU** *(Centaurea rupestris)*

ČRNOPIKČASTA KUŠČARICA *(Algyroides nigropunctatus)* je prava sredozemska vrsta, ki na širšem območju Tržaškega zaliva dosega svojo severno mejo razširjenosti.

VPLIV VREMENA NA SPOMLADANSKE SELIVKE – KAM IN KDAJ NA TEREN?

// Mitja Denac

Hladno in deževno vreme na selitvi vedno zaustavi lastovke (na fotografiji **KMEČKE LASTOVKE** *Hirundo rustica*), ki jih lahko takrat opazujemo v tisočih.

foto: **Mitja Denac**

Da vreme pomembno kroji selitveno vedenje ptic, se nam zdi nekaj samoumevnega. V topli pomladi bomo prej opazili prve lastovke, prisluhnili petju črnoglavke *(Sylvia atricapilla)* in iz gozda zaslišali kukavico *(Cuculus canorus)*. A z nekoliko bolj poglobljenim preučevanjem vremena lahko pojasnimo in predvidimo še številne druge ornitološko zanimive dogodke in si popestrimo pomladanski teren!

Spomladanska selitev je v nekaterih ozirih drugačna od jesenske. Jeseni je večina udeleženih ptic mladih in neizkušenih osebkov. Poleg tega se pticam na prezimovališča običajno manj mudi in si lahko zato privoščijo več »taktiziranja« pri prilagajanju vremenskim razmeram. Nasprotno je spomladi čas prihoda na gnezdišča zaradi kompeticije za teritorije ključnega pomena in selitev pogosteje poteka tudi v manj ugodnem vremenu. Vremenske razmere, ugodne za selitev ptic, so zmeraj podobne: jasno nebo in veter v hrbet, ki zmanjša porabo energije pri letu. Jeseni torej severni veter, pogosto za hladno fronto, spomladi pa južni vetrovi, značilni za zahodni rob anticiklonov in pogosto znanilci tople fronte.

POGORELČKA *(Phoenicurus phoenicurus)* je na selitvi zaustavil aprilski sneg.

foto: **Luka Poljanec**

VIDNA SELITEV IN VZGORNIKI

Logiko izkoriščanja vetrov za namene selitve lahko enostavno opazujemo pri vsem znanih žerjavih *(Grus grus)*. Ti so ena redkih vrst, pri katerih lahko dobro spremljamo aktivno selitev, saj so velike in glasne jate na terenu lahko opazne. Ker je žerjav velika in težka ptica, je tudi ključno, da čas selitve prilagodi vremenu, posebej vetru. Najintenzivnejša selitev vedno sledi daljšemu obdobju z neugodnimi razmerami (spomladi tipično z burjo), ki deluje kot nekakšna blokada za »val« žerjavov. Ker se selitvena vznemirjenost (angl. *migratory restlessness*) ne izrazi enako pri vseh osebkih hkrati, se pogosto pred dnevi z masovno selitvijo že pojavljajo posamezne skupine bolj »nemirnih« osebkov. S spremljanjem vremenske napovedi in aktualnih podatkov s terena so tako kolegi v zadnjih letih uspešno napovedali skoraj vse dni z intenzivnejšo selitvijo žerjavov, kar je pripomoglo tudi k boljšemu beleženju podatkov. Podobne razmere lahko konec aprila in maja izkoristimo za opazovanje ujed. Najboljši so topli, sončni dnevi z rahlim jugom oz. jugozahodnikom, posebej po

daljšem obdobju neugodnega vremena. Večina ujed se seli podnevi in pri tem izkorišča toplotne vzgornike, pri čemer je ideja zelo enostavna: ujeda z vzgornikom pridobi višino, nato izkoristi hrbtni veter in jadra ter višino počasi izgublja, na kar ob naslednjem viru vzgornika ponovi vajo. S takšnim načinom potovanja porabi ptica izjemno malo energije. Južno orientirana pobočja so mesta, kjer se toplotni vzgorniki pojavijo najhitreje, za opazovanje pa so še posebej primerna mesta, kjer so v orografskih pregradah naravni prehodi (prelazi, sedla ipd.). Tam je treba za prečkanje ovire pridobiti najmanjšo višino in takšna mesta uporabljajo za selitev poleg ujed tudi druge vrste, npr. galebi, čaplje, kormorani, čebelarji *(Merops apiaster)* itd. Čeprav se Slovenija ne postavlja s spektakularnimi »ozkimi grli« za selivke, se da na nekaterih lokacijah v dobrih razmerah vseeno opazovati številčno kakovostno selitev. Sedlo Suha v Karavankah, Breginjski Stol, Črnovrška planota in Postojnska vrata so le nekatere izmed njih.

SELITEV »NA TLEH«

Na našo smolo pa se večina vrst ptic seli na velikih nadmorskih višinah in posamič, zaradi česar jih bo zgrešilo še tako izurjeno oko. Zato je opazovanje večine selivk najlažje takrat, ko svojo pot zaradi takšnih ali drugačnih razlogov prekinejo in jih lahko opazujemo na tleh. Seveda lahko kadarkoli in kjerkoli po naključju naletimo na izčrpano ptico, vendar se v določenih vremenskih razmerah število ptic, ki prekinejo selitev, drastično poveča. Ker srečamo pri prehodu hladnih front najbolj ekstremne vremenske razmere (nevihte, tudi pomladansko sneženje), te tudi »prizemljijo« največ ptic. Na hladen, deževen dan se lahko neobičajne vrste ptic pojavijo praktično kjerkoli, še posebej zanimivo pa je takrat obiskati mokrišča (Obala, Cerkniško jezero, Štajerska). Smiselno je obiskati tudi mesta, kjer se na njivah ali travnikih hitro ustvarijo luže meteorne vode – tam pogosto zasilno pristanejo vodne ptice. Prav presenetljivo je, kako majhne vodne površine lahko v slabem vremenu privabijo skupinico pobrežnikov, npr. močvirskih martincev *(Tringa glareola)* ali togotnikov *(Calidris puganx)*. Hladna fronta nam torej prinese obilico ptic, a tudi obilico terenskih izzivov, saj so opazovalne razmere na takšen dan pogosto neznosne. Žal nekatere vrste, posebej boljši letalci, svojo pot pogosto nadaljujejo že ob najmanjšem znaku izboljšanja vremena. Zato je predvsem spomladi ključno, da se na teren odpravimo še isti dan oz. kar se da hitro po dežju. Če je deževalo ponoči in je za naslednji dan napovedana razjasnitev, bosta mrzli in oblačni prvi dve uri po svitu zagotovo najzanimivejši del dneva! Še posebej zanimivi so lahko terenski dnevi po spomladanskem sneženju. Takrat izčrpane ptice iščejo hrano na nenavadnih mestih in so pri tem pogosto povsem neboječe. A upoštevajmo, da so to zanje izjemno stresne razmere in jih po nepotrebnem ne vznemirjajmo!

BELOLIČNI ČIGRI *(Chlidonias hybrida)* na poplavljenem koruznem strnišču na Ljubljanskem barju. Čigri na fotografiji sta del skupine, ki se je na tem mestu zadrževala le eno popoldne po deževnem jutru.

foto: **Mitja Denac**

Vir:

– Elkins, N. (2004): Weather and Bird Behaviour, 3rd edition. – T & A D Poyser, London.

Naročite se na naše e-novice

S prijavo na e-novice boste po elektronski pošti redno obveščeni o aktualnih društvenih novicah, dogodkih in možnostih, da se nam pridružite pri koristnem in zanimivem načinu preživljanja prostega časa ali pri naših prizadevanjih za ohranjanje narave. Na e-novice se lahko naročite na povezavi https://www.ptice.si/enovice.

JUŽNA ALI NAVADNA – TO JE VPRAŠANJE

// Matej Gamser

Odrasla samica južne postovke *(Falco naumanni)*. Svetli kremplji značilni za to vrsto, so včasih bolj rumenkasto sivi. Četudi jih ne bi videli, je obrazna maska pri tem osebku zadosti prepričljiva: pozornost zbuja svetlo lice, brk pa ne. Tudi manjkajoče črne očesne linije za očmi so zelo dober znak za južno postovko. A pri nekaterih samicah in posebno prvoletnih (juvenilnih) osebkih lahko obrazna maska precej bolj spominja na navadno postovko *(F. tinnunculus)*.

foto: **Miha Krofel**

V prispevku bomo spoznali nekatere nekonvencionalne trike (ki pa vselej nujno ne delujejo), s kombinacijo katerih bomo v prihodnje lažje trli nemara najtrši določevalski »oreh« evropskih ujed: južna *(Falco naumanni)* in navadna postovka *(F. tinnunculus)*.

Za začetek obvestilo: zaradi obsežnosti prispevka je le-ta v celoti objavljen v spletni verziji, v tiskani obliki pa objavljamo le njegov del. Ornitološkim sladokuscem zato zelo priporočam branje spletne različice.

Celoten članek je dostopen na spleti strani: https://ptice.si/publikacije/svet-ptic/spletni-prispevki-revije/01-2025/terenski-koticek/ ali prek priložene QR kode

Pa začnimo. Na srečo je navadna postovka tako pogosta in številčna vse leto, da jo vsi dobro poznamo. Z vsakim novim opazovanjem si v možganih (zavestno ali ne) posodobimo sliko njenega značilnega videza. Odlično poznavanje pogoste vrste je pravzaprav »samodejna varovalka«, ki v naši glavi sproži alarm, če nam v vidno polje zaide osebek, ki vsaj v nečem (četudi tega ne znamo dobro opisati) »štrli« iz običajnih okvirov. Drugače povedano: bolje kot poznamo pogosto vrsto, prej bo naše oko sposobno izluščiti morebitno južno postovko.

Odrasel par **JUŽNIH POSTOVK** *(Falco naumanni)*. Določanje samca v ozadju je dokaj samoumevna, za samico (spredaj) pa se je pri iskanju razlikovalnih znakov z navadno postovko *(F. tinnunculus)* treba malo bolj potruditi.

foto: **Miha Krofel**

JUŽNA POSTOVKA KDAJ IN KJE?

Kot kaže graf na desni, je najbolj primeren čas za iskanje južnih postovk pri nas zagotovo pomlad (druga polovica aprila in cel maj), a tudi septembra ne gre povsem zanemariti. Mimogrede, mineva okroglih 30 let od zadnjega znanega gnezdenja te vrste pri nas. Kot otrok se spominjam pripovedovanj svoje prababice, češ *»da so številni glasni sokoliči skupno gnezdili v naši vasi v Slovenskih goricah, tako na stavbah kot v drevesnih duplih. In da jih je bilo veselje opazovati, kako so lovili škodljivce. A na jesen, da so odšli«*. Vizualizacija njenih pripovedovanj mi je bila tako abstraktna, da me je ob poslušanju spremljala tančica dvoma. Veliko kasneje sem spoznal, da po nepotrebnem. Otmar Reiser je v svoji knjigi *Die Vögel von Marburg an der Drau* (1925) zapisal: »V okolici Maribora je južna postovka precej pogostejša od navadne...«. Zgodovina je, kakršna je, v sedanjosti pa lahko južno postovko pri nas opazujemo le še na selitvi. Spomladanska opazovanja obravnavamo kot t.i. *overshooting* oziroma selitev prek običajnega območja gnezditvene razširjenosti, jesenska opazovanja pa kot »pognezditveno disperzijo« oz. nekakšno razpršitev mladih osebkov ob koncu gnezditvene sezone. Največ recentnih opazovanj pri nas je iz jugozahodnega dela države (npr. Cerkniško jezero ali Ležeški Gabrk), običajno pa imamo opravka z neodraslimi pticami.

KAKO SE LOTITI DOLOČANJA?

Južna postovka je lahko presneto majhen ptič, z na videz bolj zaokroženimi konicami peruti, razmeroma krajšim repom in hitrejšim »frfotanjem« kot

pri navadni postovki. Obenem deluje bolj kompaktno, z majhnim kljunom. Vse to je lahko uporabno pri določevanju, posebno če imamo v neposredni primerjavi tudi navadno postovko. A pogosto ni tako. Še več, jakost in smer vetra pa tudi starost osebka vplivajo na frekvenco in globino zamahov ter kompaktnost ptice. Tudi določeno vedenje (npr. zadrževanje v ohlapnih skupinah, skupinski lov na leteče žuželke, pridruženost rdečenogim postovkam *F. vespertinus*), ki ga dokaj laično obravnavamo kot značilnost južne postovke, je v resnici skupno obema vrstama. To pomeni, da se v spletu neidealnih okoliščin opazovanja (kot se pogosto dogaja na terenu) pri razlikovanju navadne in južne postovke na zgoraj zapisane značilnosti zelo težko zanesemo. Kaj nam torej še ostane? Konkretni prepoznavni znaki, ki se skrivajo v perju (in krempljih). Primarno se zanašajmo na te, na koncu pa pretehtamo kombinacijo vseh zbranih znakov.

Pojavljanje južne postovke *(Falco naumanni)* v Sloveniji po letu 2010. Na grafu je časovni prikaz opažanj po mesecih, pod njim pa njihova geografska porazdelitev.
vir: **Komisija za redkosti**

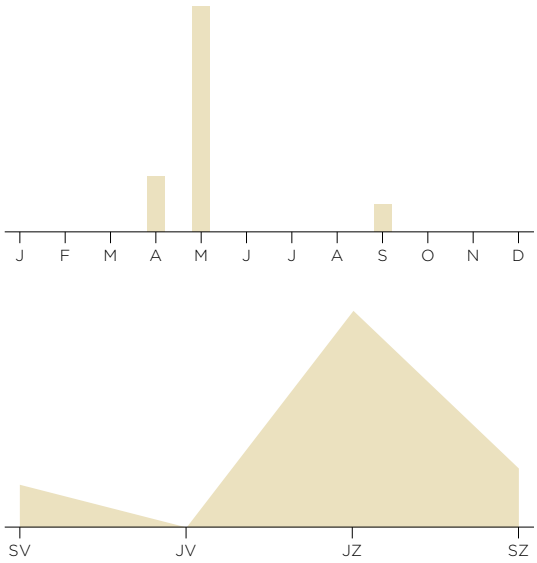

Odrasli samci južne postovke so ob povprečnih opazovalnih okoliščinah neproblematični, saj jih izdajo: modrosiva glava, brez »brka«, enotno oranžnorjav hrbet in modrikasta lisa na perutih. Zgodi pa se, da naletimo na odraslega samca navadne postovke, ki ima na oranžnorjavem hrbtu (zgornjih krovcih) močno zmanjšane črne lise ali zabrisan »brk«. Taki, domnevno starejši samci navadne postovke so lahko na prvi pogled zelo podobni južni postovki in nas lahko zavedejo. Prave nočne more pa se šele začnejo, ko moramo razlikovati mlade in nezrele osebke ali samice. A če vemo, kaj gledati...

Ali bi se med opazovanjem postovke, sedeče na veji ali količku več sto metrov daleč od nas, sploh lahko lotili določanja tako oddaljene ptice? Na to retorično vprašanje naj si odgovori vsak sam. A šele potem, ko si prebere celoten prispevek, dostopen na spletni strani https://ptice.si/publikacije/svet-ptic/spletni-prispevki-revije/01-2025/terenski-koticek/.

MLADI ORNITOLOGI, POZOR!

// Tilen Basle

Če želiš izpopolniti svoje znanje o pticah, se zabavati s sovrstniki in mentorji ter z njimi po taborniško preživeti teden dni v objemu narave Središkega polja, se moraš nujno udeležiti **Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora »Središče ob Dravi 2025«. S prijavo pohiti, saj je število mest omejeno, zanimanje pa veliko!**

Letos bomo v začetku poletnih počitnic v okviru projekta **LIFE FOR SEEDS** organizirali že tradicionalni mladinski tabor. **Potekal bo na območju Središkega polja od sobote, 28. junija,** do **petka, 4. julija 2025**. Na taboru bo delovalo pet skupin, ki jih bodo vodili izkušeni mentorji – ornitologi. V skupini boste največ štiri udeleženci, vsaka skupina pa se bo lotila raziskovanja določene teme. Udeležbo priporočamo mladim med 12. in 18. letom starosti.

KAKO SE PRIJAVIŠ NA TABOR?

Če se želiš udeležiti tabora, izpolni prijavni obrazec, dostopen na www.ptice.si ali prek spodnje QR kode. Prijave zbiramo do **5. maja 2025**, vse prijavljene pa bomo o izboru za udeležbo na taboru obvestili po elektronski pošti najkasneje **do 12. maja 2025.** Za več informacij pokliči na številko 051 636 224 ali piši na tilen.basle@dopps.si.

Prijavni obrazec:

ADVENTNI ZAGREB
MALO BOLJ SMRDLJIVO

// Nej Primožič, Maks Sešlar, Mitja Denac, Matija Mlakar Medved

Progasta glava **SREBRNEGA GALEBA** *(Larus argentatus)* je izdajalsko molela iz množice rumenonogih *(L. michahellis)* in črnomorskih galebov *(L. cachinnans)*. Ali ga opazite?

vse foto: **Nej Primožič**

Na predbožično nedeljo smo se še v trdi jutranji temi v Ljubljani sestali štirje gospodiči s sila nenavadnim načrtom. Mitja, Matija, Maks in Nej smo sedli v avto ter odbrzeli na Hrvaško, naravnost v Zagreb. Morda bi kdo pomislil, da nas zanimajo znamenite zagrebške lučke, božični tramvaj ali slavnostni prižig četrte adventne sveče, ki naj bi se zgodil ravno tistega dne. Toda pot nas je mimo bleščave mestnega jedra vodila na obrobje, v nekoliko manj ugleden del prestolnice – naravnost na mestno smetišče. Ob prvem svitu smo parkirali pred deponijo Jakuševec in v pljuča pričakujoče zajeli smrdljivi jutranji zrak. Na nebu se je zarisala jutranja zarja in nenadoma je postalo jasno, kaj je mlade ornitologe zvabilo na ta čudni in navidezno negostoljubni kraj – z vseh strani neba so se na smetišče namreč pričele zgrinjati gromozanske jate galebov.

Smetišče Jakuševec je ogromen labirint zabojnikov in objektov, nad katerimi kraljuje bistvo deponije – velikanska, več deset metrov visoka gora smeti. Tu se v zimskem času vsak dan zadržuje množica ptic, ki brskajo po neznanski gmoti. Med plastenkami, vrečkami, konzervami, oblekami, ovitki, črepinjami in papirčki se namreč tu in tam najde kakšen cedeč se in žaltav zalogaj. S takšnimi »slaščicami« se mastijo vrane, čaplje in celo štorklje, a glavna ornitološka atrakcija so tod zagotovo galebi – teh se tu v zimskem času zadržuje več tisoč in mnogi med njimi so prišleki iz oddaljenih delov severne Evrope. Grmada smeti ter nekakšna kotanja ob njej tako ponujata vrhunske razmere za urjenje določanja galebov in branje barvnih obročkov, s katerimi jih je opremljeno lepo število.

Prav takšno urjenje smo si želeli privoščiti tudi sami. V vrvežu belih peruti in značilnem galebjem vreščanju smo zabeležili sedem vrst galebov, med katerimi so prevladovali rečni *(Chroicocephalus ridibundus)* in rumenonogi *(Larus michahellis)*, v nezanemarljivem številu pa so bili zastopani tudi črnomorski *(L. cachinnans)* in sivi galebi *(L. canus)*. Vendar nas tega dne vrste, ki jih doma »gulimo« na Zbiljskem jezeru, niso kaj prida zanimale – omo-

Odrasla **VELIKI GALEB** (*Larus marinus*, levo) in **RJAVI GALEB** (*L. fuscus*, desno)

tični od smradu smo se neutrudno ozirali za čim redkejšimi. Prvi nas je razveselil odrasel srebrni galeb *(L. argentatus)*, katerega progasta glava je izdajalsko molela iz množice rumenonogih in črnomorskih galebov. Kmalu smo opazili še enega, precej temnega, ki ni dopuščal dvoma o svojem severnjaškem poreklu *(ssp. argentatus)*. Navdušil nas je tudi šolski prvozimski srebrni galeb, ki je s kombinacijo sicer subtilnih znakov v jati tako lepo zbujal pozornost, da se Neju še danes sanja o njem. V množici se je skrivalo tudi nekaj rjavih galebov *(L. fuscus)*, ki so s svojim temnejšim perjem močno stopali v ospredje in tako bili dobrodošel oddih od dlakocepskega določanja drugih vrst. Nedvomno krono dneva pa smo odkrili po kakih štirih urah zmrzovanja: prvoletnega predstavnika največje vrste galeba na svetu, velikega galeba *(L. marinus)* – pravo redkost v tem delu Evrope! Da je bila mera polna, so nekaj minut kasneje hrvaški kolegi zagledali še enega, tokrat odraslega. Komaj smo si ga lahko ogledali, kajti kmalu se je zaslišal glasen pok in že smo na vso moč tekli proti topovom…

Pok, ki je odmeval po polovici Zagreba, so povzročili štirje topovi, ki so cel dan strpno čakali na znak Luke Jurinovića (našega gostitelja in hrvaškega strokovnjaka za galebe). Na kladiva znotraj topov je bila pripeta mreža, ki je ob izstrelitvi pokrila in ujela kopico galebov – hrvaški kolegi galebe na smetišču namreč tudi obročkajo. Galebi v domet mreže seveda niso zatavali naključno. Na začetku dneva smo pred njo raztresli nekaj ogromnih vreč starega kruha, rogljičkov, burekov, pic in drugih pekarniških ostankov, ki so jih obročkarjem darovali prijazni zagrebški peki. Ko smo prišli do galebov, pokritih z mrežo, smo jih začeli organizirano shranjevati v lanene vreče, kjer so počakali na naš naslednji korak. Takoj za tem smo si pripravili opremo, si razdelili naloge in galebe začeli obročkati. Nihče ni ostal brez dela – vsak izmed nas je dobil zadolžitev, ki jo je moral skrbno opravljati, da ni prišlo do zmede. Vsak galeb je dobil na eno nogo kovinski, na drugo pa barvni obroček z individualno kodo. Vsi so bili deležni tudi neprijetnega odvzema brisa kloake za analizo bolezni, ki se pojavljajo pri pticah, med drugim za zloglasno ptičjo gripo. Odraslim osebkom smo vzeli tudi meritve, na podlagi katerih se lahko pri nekaterih določi spol. Tako smo skupaj obročkali malo manj kot sto galebov, od tega veliko večino rečnih in nekaj rumenonogih. Razveselil nas je tudi že obročkan rečni galeb z Madžarske, toda največja zanimivost našega ulova je bil levcistični rečni galeb. Levcizem je stanje pomanjkanje pigmenta, zato je bil galeb skoraj popolnoma bel. Vse ptice so bile takoj po obročkanju izpuščene in upamo, da jih bo kmalu prebral in zapisal kakšen zagret ornitolog – prav tako, kot smo mi v času opazovanja na Jakuševcu opazovali več kot 37 različnih obročkanih galebov. Ti s svojimi obročki beležijo zgodovino premikanja galebov po vsej Evropi – opazili smo namreč galebe, ki so sem pripotovali iz najrazličnejših kotičkov Balkana, Nemčije in celo iz Ukrajine.

Levcistični **REČNI GALEB** *(Chroicocephalus ridibundus)*

Mlada **ČRNOMORSKI** (*Larus cachinnans*, levo) in **SREBRNI GALEB** (*L. argentatus*, desno).

Po dolgem dnevu, zaznamovanem z vadbo polomljene hrvaščine, smo se nazadnje le odpeljali domov. Ob drgnjenju ostudne smetiščne zmesi z gojzarjev so se v naše misli prikradle prijetne podobe raznolikosti galebov. Čeprav so galebi pogosto tarča očitkov, češ: »Podobni so si kot jajce jajcu« ali »Določiti pa se jih tako ali tako ne da,« smo se tistega dne lahko na lastne oči prepričali, da se med seboj prav imenitno, četudi subtilno razlikujejo. Prav zato so lahko za ornitologe namesto nevšečnosti na terenu dobrodošel izziv. Kdo ve, morda bomo katerega izmed redkejših galebov kaj kmalu ugledali tudi na domačem pragu!

DOLOČANJE BARVNIH OBLIK IN STAROSTI **PRI LESNI SOVI**

// Al Vrezec

Rjava oblika
LESNE SOVE
(*Strix aluco*)
foto: **Zoran Vidrih**

Opomba: kratica »Y«, ki jo uporabljamo v tem prispevku je enakovredna bolj poznani kratici »cy«. Oboje pomeni koledarsko leto.

V Sloveniji je lesna sova *(Strix aluco)* najpogostejša vrsta sove in dosega tudi ene najvišjih gostot v Evropi. Njena globalna razširjenost je omejena na Evropo, kjer živi tudi večina njene svetovne populacije. Gre za značilno gozdno vrsto, ki pa se je približala tudi človeku, zato se neredko pojavlja tudi v urbanih okoljih. Lesna sova velja za stalnico, ki svojega teritorija ne zapusti. Povprečna razdalja premikov obročkanih odraslih sov je le 6,1 km. Mladiči se v pognezditveni disperziji premaknejo v povprečju za 22 km, pri čemer so te razdalje nekoliko večje v severni kot pa v južni Evropi. Skupno se je glede na obročkovalske podatke v Evropi le 9 % lesnih sov premaknilo prek 50 km in le 3,4 % prek 100 km, najdaljša izmerjena razdalja pa je bila 917 km.

Z lesnimi sovami se večinoma srečujemo po naključju ali ponoči, ko se značilno in pogosto oglašajo. Srečanja od blizu so večinoma redka, kot najdbe neletečih mladičev, ki so zapustili gnezdo, ali kot najdbe mrtvih ptic, največkrat ob cestah. Lesne sove so namreč ene najpogostejših žrtev prometa pri nas, saj neredko lovijo blizu cest, kjer oslepljene zaradi žarometov velikokrat trčijo ob vozila. Lesne sove so duplarice, zelo rade pa zasedejo tudi gnezdilnice, ki so primerno orodje za monitoring njihove

Prepoznava barvnih oblik pri mladičih **LESNE SOVE** (*Strix aluco*), z leve proti desni: siva, rjava in melanistična oblika. Pozornost naj gre na količino rjavih ali črnih peres v obrazni maski in na hrbtu, obarvanost nog (bele noge pri sivem, rdečkaste noge pri rjavem in temne noge pri melanističnem mladiču) in progavost telesa, ki pri melanističnih mladičih navadno ni opazna. foto: **Al Vrezec**

populacije in gnezditvenega uspeha, ki ga opravljajo za to usposobljeni obročkovalci ptic. Pri vseh teh srečanjih pa je pri najdenih ali ujetih doraslih sovah treba določiti tudi starost in barvno obliko, saj je lesna sova glede tega izjemno raznolika vrsta.

DOLOČANJE BARVNIH OBLIK

Čeprav barvne oblike poznamo pri več vrstah sov, so te najbolj raznolike in očitne prav pri lesni sovi. Melanistična ali temna oblika je zelo redka in ne tako pogosta kot pri sorodni kozači *(Strix uralensis)* z vsega nekaj znanimi primeri v Sloveniji. Večina lesnih sov pripada sivi ali rjavi obliki ter prehodnim oblikam med njima. Zakaj pa je poznavanje barvnih oblik, ki niso podvrste in se v populaciji pojavljajo mešano, sploh pomembno? Barvne oblike so genetsko določene in povezane z različnim vedenjem in fiziologijo, kar vpliva na različno preživetje v različnih življenjskih okoljih, tudi v povezavi z denimo podnebnimi spremembami. Sive sove naj bi bile bolj pogoste v hladnejših in suhih okoljih, rjave pa v toplejših in vlažnejših habitatih. Spremembe razmerja med sivimi in rjavimi lesnimi sovami lahko nakazuje tudi na spremembe ekoloških razmer, ki vplivajo na biotsko raznovrstnost. Zaradi tega lahko z beleženjem barvnih oblik lesnih sov zberemo izjemno pomembne podatke za ocenjevanje vpliva okoljskih sprememb na naravo.

Ločevanje med skrajnimi oblikami, torej svetlimi sivimi in rdečerjavimi sovami, ni težavno, težavneje pa je ločevanje med prehodnimi oblikami. Za ta namen je bilo razvitih več pristopov, najbolj dodelan in jasen pa je princip, ki ga je na Finskem razvil Pertti Saurola, eden ključnih evropskih raziskovalcev sov

Ta metoda ocenjuje količino rjavo obarvanih peres v obrazni maski, na prsnem in hrbtnem perju (glej shemo za določanje). Določevanje je možno med samim terenskim delom, priporočljivo pa je sove tudi ustrezno fotografirati, saj lahko s fotografijami kasneje v kabinetu določitev še natančneje preverimo.

DOLOČANJE STAROSTI

Sove se golijo po t.i. odloženem golitvenem sistemu, kar pomeni, da peresa menjavajo postopno in posamič. Tako perje v celoti zamenjajo šele v treh do štirih letih, pri čemer večje sove potrebujejo daljše, manjše sove pa krajše obdobje. Prva odrasla peresa dobijo sove šele v drugem letu starosti, zato poteka določanje starosti sov po vzorcih na perju nekoliko drugače kot pri pevkah. Med vsemi našimi sovami je določanje starosti še najenostavnejše pri lesni sovi. Lesne sove menjavajo perje navadno med aprilom in oktobrom, golitev pa je zelo odvisna od gnezditvene aktivnosti, zato so vzorci na perju tudi individualno specifični. Osnovni princip določanja starosti je razmerje med juvenilnimi in odraslimi peresi ter kontrast med različnimi generacijami peres, ki nastane zaradi obrabe in bledenja perja na svetlobi. Dlje ko je pero izpostavljeno okolju, bolj je svetlo oziroma bledo. Juvenilna letalna peresa (primarna in sekundarna peresa) so načeloma ožja od odraslih in imajo drugačen in značilen vzorec, ki je pri lesni sovi še posebej očiten (glej sliko). Poleg tega imajo značilen juvenilni vzorec tudi primarni krovci, ki pa jih v drugem letu starosti ptica že zamenja za odrasle primarne krovce (jesen 2Y). Lesne sove lahko juvenilna letalna peresa obdržijo vse tja do četrtega leta starosti (4Y). Spomladanske štiriletne ptice imajo v peruti lahko še vedno kakšno juvenilno pero, ki je navadno zelo obrabljeno, jesenske pa ne več, zato jeseni štiriletnih ptic večinoma ni možno več določati. Izjemoma se zgodi, da sova zadrži kakšno juvenilno pero, navadno je to prvo sekundarno pero (S1), v petem letu starosti (5Y), a to je res velika redkost.

Shema za določanje sivih in rjavih barvnih oblik lesne sove *(Strix aluco)*. Shema je prirejena po finskem modelu po Perttiju Sauroli.

foto: **Al Vrezec, Enej Vrezec, Marin Svit Rubinić**

Lesna sova *(Strix aluco)* v prvem letu starosti (jesen 1Y / pomlad 2Y). Vsa primarna in sekundarna peresa v peruti so juvenilna. Kontrasta zaradi različno starih peres ni videti. Primarni krovci juvenilni z majhnimi svetlimi lisami.

foto: **Al Vrezec**

Lesna sova *(Strix aluco)* v drugem letu starosti (jesen 2Y / pomlad 3Y). Juvenilna (označeno z J) primarna in sekundarna peresa so opazno svetlejša. Med drugimi odraslimi peresi ni kontrasta (ena generacija odraslih peres). Primarni krovci odrasli z večjimi svetlimi lisami.

foto: **Al Vrezec**

Lesna sova *(Strix aluco)* v tretjem letu starosti (jesen 3Y / pomlad 4Y). Juvenilna primarno (P1) in sekundarna (S1, S4) peresa opazno svetlejša (J). Med drugimi odraslimi peresi je opaziti kontrast (dve generaciji odraslih peres), pri čemer so primarna peresa P2-4 opazno temnejša (O2), bolj sveža od drugih odraslih peres. Primarni krovci odrasli z večjimi svetlimi lisami.

foto: **Al Vrezec**

Odrasla lesna sova *(Strix aluco)* (jesen 3Y+ / pomlad 4Y+). V peruti ni juvenilnih peres, odrasla peresa pa so različnih starosti z opaznim kontrastom. Primarni krovci odrasli z večjimi svetlimi lisami.

foto: **Al Vrezec**

Shema za določanje starosti pri lesni sovi *(Strix aluco)*

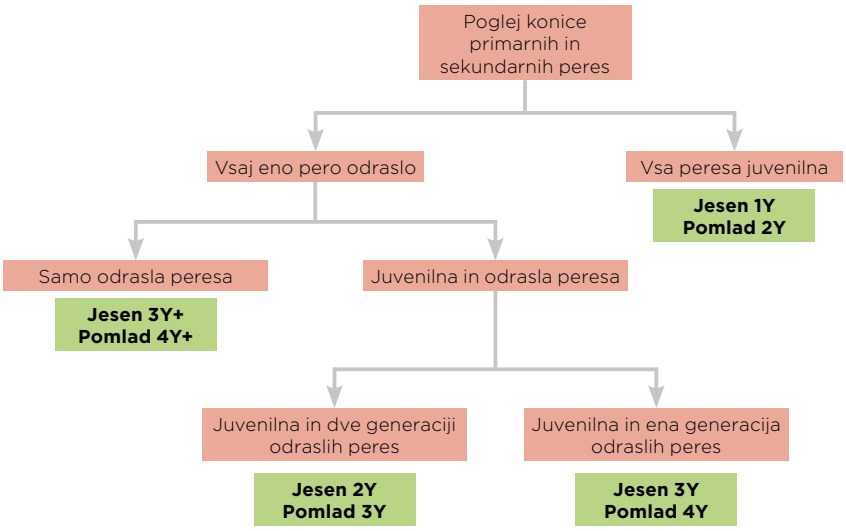

Pri lesni sovi lahko določimo do štiri starostne razrede (glej shemo za določevanje starosti): (1) jesen 1Y / pomlad 2Y, (2) jesen 2Y / pomlad 3Y, (3) jesen 3Y / pomlad 4Y in (4) odrasla ptica, ki jo označujemo kot jesen (3Y+) / pomlad (4Y+). Nekateri določajo še starostni razred jesen 4Y / pomlad 5Y, a ta razred je mogoče določiti le izjemoma in ne pri vseh pticah, zato ga tukaj ne obravnavamo. Pri določanju je ključno poiskati zadržana juvenilna peresa. Po podatkih iz Slovenije lesne sove najdlje zadržijo prvo sekundarno pero (S1), a tudi prvo primarno (P1) in četrto sekundarno (S4). Nekoliko dlje se zadržita še drugo primarno (P2) in sedmo sekundarno pero (S7). Druga peresa se pregolijo prej, navadno že v drugem letu starosti, zlasti večina primarnih peres (P5 do P10).

Literatura in priporočeno branje:

- Cieslak, M. (2017): Feathers of European owls: insights into species ecology and identification. – Oriolus Förlag, Uppsala.
- Blasco-Zumeta, J., Heinze, G.-M. (2023): Identification Atlas of the Continental Birds of Southwestern Europe. – Tundra Ediciones, Castellon.
- Demongin, L. (2016): Identification Guide to Birds in the Hand. – Beauregard-Vendon.
- Karell, P., Ahola, K., Karstinen, T., Valkama, J., Brommer, J.E. (2011): Climate change drives microevolution in a wild bird. – Nature Communication 2 (1): 208.
- Martinez Climent, J.A., Zuberogoitia Arroyo, I., Moreno, R. A. (2002): Rapaces Nocturnas. Guia para la determinacion de la edad y el sexo en las Estrigiformes ibericas. – Monticola Ed., Madrid.
- Mikkola, H., Lamminmäki, J. (2014): Moult, ageing and sexing of Finnish owls. – Suomenselän Lintutieteellinen Yhdistyrs ry.
- Ratajc, U., Lourenço, R., Espín, S., Sánchez Virosta, P., Birrer, S., Studler, D., Wernham, C., Vrezec, A. (2023): The importance of population contextual data for large-scale biomonitoring using an apex predator: The Tawny Owl (*Strix aluco*). – Science of the Total Environment 860: 160530.
- Vrezec, A. (2012): Črne sove. – Gea 22 (april): 54-59.

Cofinanziato dall'Unione europea
Sofinancira Evropska unija
Interreg
Italia-Slovenija
E-NAT2CARE

TRAGIČNA ZGODBA O SOKOLU SELCU IZ MARIBORA

// Franc Bračko

Zlovešči daljnovod na Tržaški cesti v Mariboru
foto: **Franc Bračko**

V ponedeljek, 16. decembra 2024, mi je kolega Miro Vamberger sporočil, da je bil na Taboru v Mariboru najden poškodovan sokol selec *(Falco peregrinus)* z obročkom iz Avstrije. Nemudoma sem se odpravil na naslov Marije Rampre na Pobrežju, kjer naj bi selec bil v začasni oskrbi. Pri pogledu na nesrečno žival sem se zgrozil, kajti odrasla samica je bila brez desne peruti – kot da bi ji perut nekdo odsekal! Kaj bi lahko povzročilo takšno poškodbo, smo v tistem trenutku lahko le ugibali. Zapisal sem si nekaj biometričnih podatkov in podatke z obročka. Rampretova sta mi tudi pojasnila, kje natanko je bil selec najden. Povedala sta tudi, da bo naslednji dan ptica prepeljana v Azil na Muti, kjer jo bodo veterinarsko oskrbeli. Na moje vprašanje, ali bo preživel noč brez hrane, sta mi zaupala, da selec izjemno dobro sprejema hrano.

Ker mi nejasnost o vzroku za tako hudo poškodbo selca ni dala miru, sem se naslednji dan odpravil na Tržaško cesto ob LIDL centru, na sam kraj najdbe sokola. Na parkirišču sem kmalu ugledal madež krvi in iztrebke. Iz bližnje prodajalne pa je prišla tudi gospa, ki je ptico dan prej našla. Ko sem pogledal malo naokrog, sem približno trideset metrov proč, na zelenici ob ograjenem parkirišču pod visokonapetostnim daljnovodom, zagledal nekaj sivega. Bila je selčeva perut. Takoj mi je bilo jasno, kaj se je zgodilo. Selec se je z veliko hitrostjo zaletel v eno izmed daljnovodnih žic in si pri tem povsem odtrgal perut. S tem je bila pojasnjena poškodba, pri nas izjemno redek dogodek. Samica selca je bila kot mladič obročkana v gnezdu 5. maja 2021 v Gradcu v Avstriji in je bila sedaj v četrtem letu starosti. Poleg običajnega aluminijastega obročka je nosila barvni sivi obroček z oznako SJS. Avstrijci so ji nadeli tudi ime »Viktoria«. Naj še dodam, da so iz ornitološke literature poznani primeri, ko selec pri lovu trešči na tla ali se zaleti v kakšno oviro in se smrtno poškoduje. Selec je vrsta z visokim tveganjem trkov v različne ovire s hudimi posledicami.

Selec je vrsta z visokim tveganjem trkov v različne ovire s hudimi posledicami.

SOKOL SELEC *(Falco peregrinus)* z odtrgano perutjo in najdena perut pod daljnovodom v Mariboru
foto: **Franc Bračko**

LAGUNE V DELTI DONAVE

// Franc Janžekovič in Catalin-Razvan Stanciu

Delta Donave je ob izlivu v Črno morje oblikovala lagune in veličastno močvirje z nepreglednim obsegom trstičja. Z obiskom lagun smo na svoj račun prišli ljubitelji galebov, čiger, pelikanov, kormoranov in drugih vodnih ptic. Obzirno smo stopili v njihov naravni habitat in občudovali vrstno pestrost in ohranjenost naravnega bogastva.

Izliv reke Donave v Črno morje oblikuje izjemen močvirni ekosistem površine 4152 km^2. Večina območja leži v Romuniji, manjši severni del pa v Ukrajini. V romunščini ga imenujejo *Delta Dunării* (delta Donave). Gre za največje močvirje v Evropi, kjer prevladuje trstičje, ki prerašča plitvo vodo. Nepregledne površine trstičja se izmenjujejo s pasovi odprte vode in plavajočim močvirnim rastlinjem. Na stiku sladkovodnega močvirja s slano vodo Črnega morja so nastale lagune z mirno in plitvo vodo (globine okrog 0,5 metra). Lagunsko vodo od morja ločujejo pasovi plavajočega rastlinja in kopnine peščenih grebenov. Tako je oblikovan izjemen življenjski prostor za močvirske ptice. Raznolike življenjske razmere in bogastvo hranil omogoča visoko biodiverziteto vseh skupin živali, predvsem pa rib, mehkužcev in rakov.

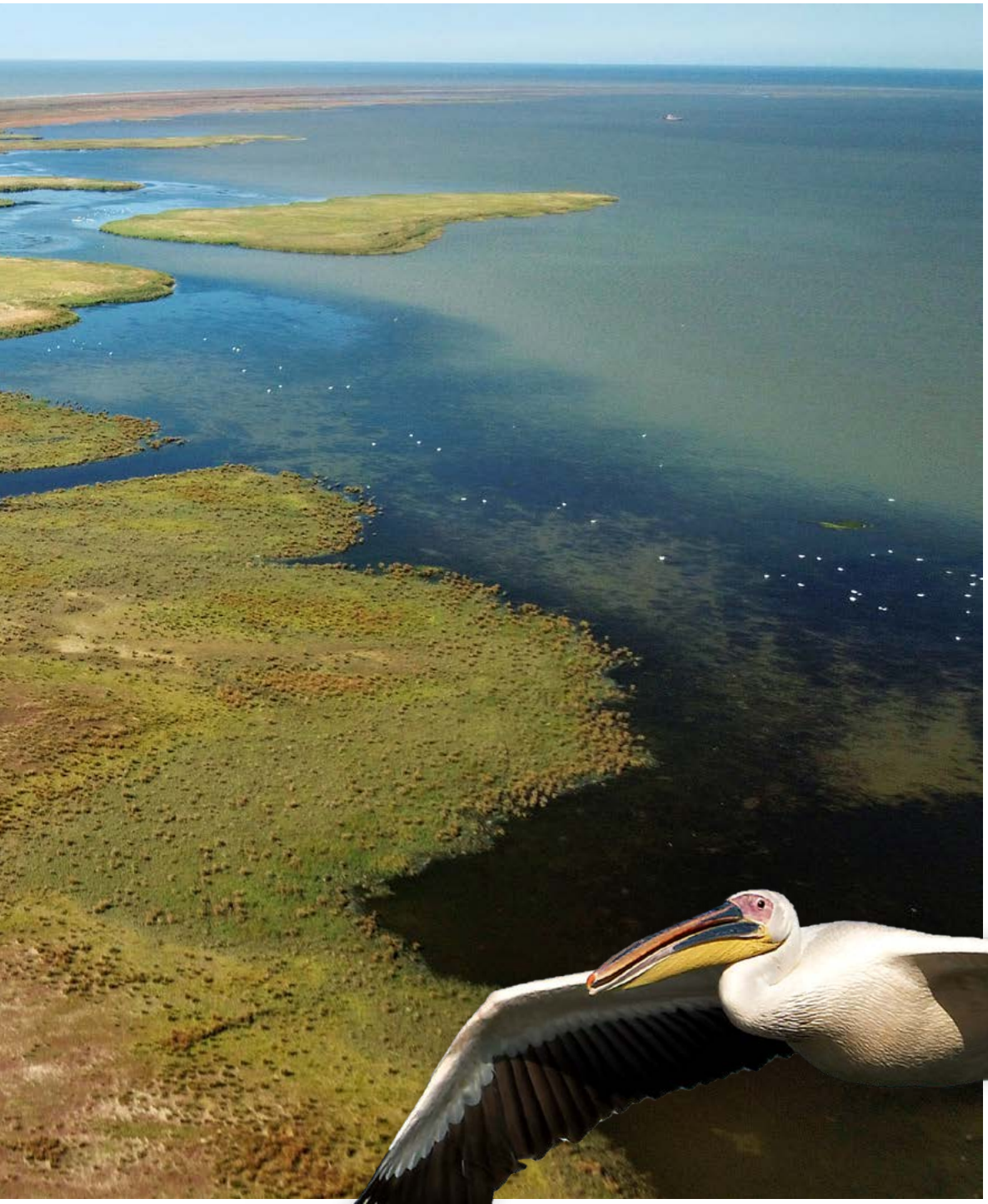

ZNAČILNOSTI ROMUNIJE:

Površina: 238.397 km²

Št. prebivalcev: okrog 19.000.000

Št. vrst ptic: v Romuniji gnezdi približno 300 vrst ptic

Št. parkov: 14 narodnih parkov in 18 naravnih parkov

Pogled s ptičje perspektive na lagune delte Donave. Osrednji kopenski del so peščene naplavine, levo od njih je Črno morje in desno od peščin laguna Sacalin.

foto: **Viorel Gavril**

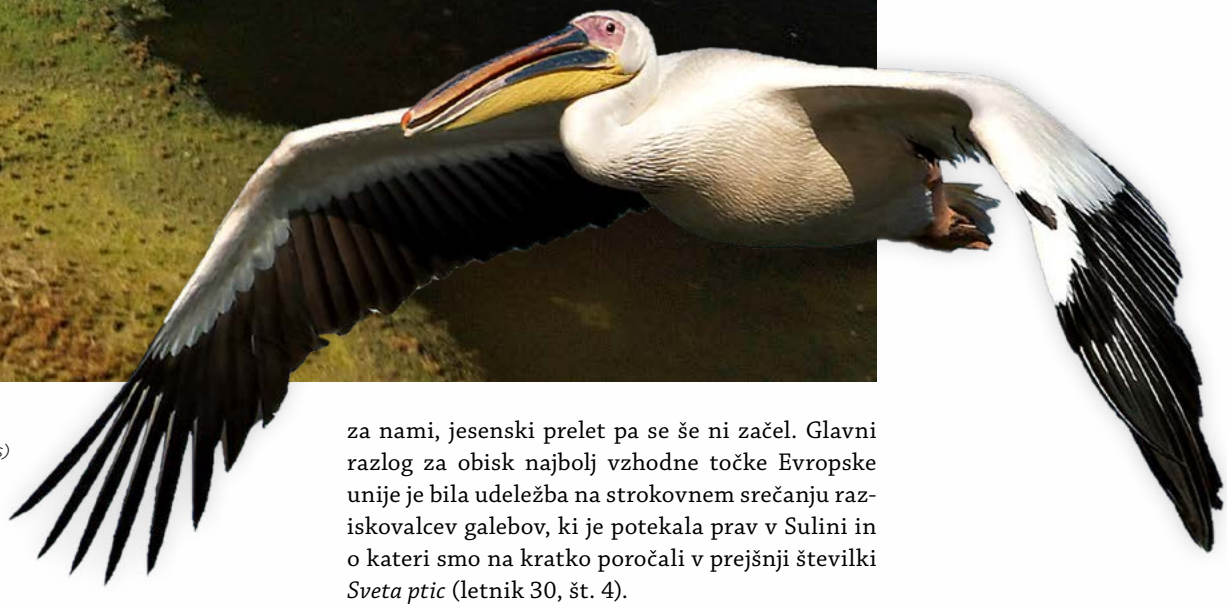

ROŽNATI PELIKAN
(Pelecanus onocrotalus)
foto: **Luka Jurinović**

Obsežnosti močvirja oz. trstičja v delti Donave sem se zavedel šele po večurnem potovanju po plovnem kanalu. Tradicionalno kopensko izhodišče za raziskovanje delte je pristaniško mesto Tulcea. Od tod smo z ladjo nadaljevali pot po glavnem kanalu Donave do zadnjega naselja Sulina, ki leži na stičišču rečne struge in obale Črnega morja. Edino prevozno sredstvo, s katerim je moč pluti po ozkih kanalih med trstičjem, je čoln z ravnim dnom in plitvim ugrezom. Lagune smo obiskali septembra, ko je bila gnezditev že daleč za nami, jesenski prelet pa se še ni začel. Glavni razlog za obisk najbolj vzhodne točke Evropske unije je bila udeležba na strokovnem srečanju raziskovalcev galebov, ki je potekala prav v Sulini in o kateri smo na kratko poročali v prejšnji številki *Sveta ptic* (letnik 30, št. 4).

PELIKANI, GALEBI IN ČIGRE

Na ekskurziji po lagunah smo lahko opazovali obe v Evropi živeči vrsti pelikanov: kodrastega *(Pelecanus crispus)* in rožnatega *(Pelecanus onocrotalus)*. Pelikani so izjemne ptice, ki ljudi navdušijo na več načinov. Najprej zaradi velikosti in bele barve, primerljivi so z labodi. Manj znana anatomska podrobnost pelikanov je plavalna koža, ki povezuje vse štiri prste, od tod tudi ime skupine veslonožci. Potem zaradi

KODRASTI PELIKAN *(Pelecanus crispus)* v laguni Musura

foto: **Catalin-Razvan Stanciu**

RIBJI GALEB *(Ichthyaetus ichthyaetus)*

foto: **Catalin-Razvan Stanciu**

Maketa beluge *(Huso huso)* v naravni velikosti pred Biodiverzitetnim centrom in sedežem uprave biosfernega parka Delta Donave

foto: **Franc Janžekovič**

BELOREPEC *(Haliaeetus albicilla)*

foto: **Catalin-Razvan Stanciu**

RIBJI OREL *(Pandion haliaetus)*

foto: **Catalin-Razvan Stanciu**

ČRNOMORSKI GALEBI *(Larus cachinnans)* in kaspijske čigre *(Hydroprogne caspia)* na peščeni brežini, ki ločuje laguno Sacalin od Črnega morja v ozadju.

foto: **Catalin-Razvan Stanciu**

ZANIMIVE VRSTE PTIC V LAGUNAH DELTE DONAVE:

Kostanjevka *(Aythya nyroca)*

Rjavovrati ponirek *(Podiceps grisegena)*

Pritlikavi kormoran *(Microcarbo pygmaeus)*

Kodrasti pelikan *(Pelecanus crispus)*

Rožnati pelikan *(Pelecanus onocrotalus)*

Belorepec *(Haliaetus albicilla)*

Ribji orel *(Pandion haliaetus)*

Črnomorski galeb *(Larus cachinnans)*

Ribji galeb *(Ichthyaetus ichthyaetus)*

Kaspijska čigra *(Hydroprogne caspia)*

Kričava čigra *(Thalasseus sandvicensis)*

Belolična čigra *(Chlidonias hybrida)*

izjemno velikega kljuna s kožno vrečo na spodnji čeljusti, s katero zajemajo ribe. Pelikani se ne potapljajo, ampak lovijo ribe do globine, ki jo dosežejo z iztegnjenim vratom. Domačin, poznavalec ptic in kronist dogajanja v delti Eugen Petrescu nam je pojasnil način prehranjevanja pelikanov in dogajanje pozimi. Zaradi ohladitve se ribe umaknejo na dno v globlje vode in pelikani jih več ne dosežejo. Uspešno pa ribe lovita veliki *(Phalacrocorax carbo)* in pritlikavi kormoran *(Microcarbo pygmaeus)*. V takih razmerah pelikani živijo na račun kleptoparazitizma, to pomeni, da kormoranom kradejo ulovljene ribe. Lagune v delti Donave so pravi kraj za opazovanje galebov in čiger, saj jih vabi plitva voda, bogata z ribami. Našo pozornost sta zbujala črnomorski galeb *(Larus cachinnans)* in ribji galeb *(Ichthyaetus ichthyaetus)*, ki ju v osrednji Evropi redko opazujemo, tukaj pa gnezdita. Med čigrami sta največ zanimanja poželi kaspijska *(Hydroprogne caspia)* in kričava čigra *(Thalasseus sandvicensis)*, obe selivki in občasni gnezdilki delte Donave.

KRITIČNO OGROŽENA RIBA BELUGA

V Črnem morju živi največja vrsta ribe jesetrovke, t.j. beluga (*Huso huso*; v romunščini *morunul*). Odrasle živali dosežejo velikost od 1,5 do 3 m in maso od 20 do 250 kg. Gre za anadromno vrsto, ki se drsti v zgornjem toku rek, odrasle živali pa živijo v morju. Populacija črnomorskih belug je kritično ogrožena, glavna vzroka ogrožanja sta ovire na selitvi in lov. Močno so jo prizadele zapornice na rekah, ki so ji preprečile selitev in prihod na drstišča. Z vzpostavitvijo zapornic Đerdap na Donavi se je prekinila selitvena pot belug do zgornjega toka donavskih pritokov, vključno z Dravo in Savo, in

s tem tudi njen prihod v Slovenijo. Lov na beluge je danes močno reguliran, vrsta pa je ekonomsko zanimiva predvsem zaradi jajčec, ki jih predelujejo v delikateso kaviar. Ob tej priložnosti naj omenim, da so nekatere zgodnje civilizacije temeljile na lovu beluge. Med najbolj znanimi je tista iz Lepenskega Vira v Srbiji, od koder so znane iz kamna izklesane ribje glave s podobo beluge.

OHRANJENO TRSTIČJE IN SISTEM KANALOV

Posebna ekskurzija je bila posvečena obisku lagune Sacalin. Pot do nje od kraja Sulina vodi po kanalih med trstičjem in traja več ur. Naš vodnik ni bil le vešč voznik čolna, ki se je spretno izogibal trkom z naplavinami, predvsem je poznavalec plovnih poti in se je dobro orientiral v labirintu trstičja. Skozi zgodovino je bilo več poskusov osušitev močvirja v delti reke Donave. Na srečo so se vsi poskusi osuševanja, vključno z zadnjim iz socialističnih časov, končali neuspešno. Trstičje, katerega površine se merijo v desetinah kvadratnih kilometrov, uspeva v vsej moči in lepoti. Priča smo bili izjemnim prizorom, ko je skupaj z vodo »valovalo« tudi več metrov visoko trstičje, nad njim pa so se spreletavali rjavi lunji *(Circus aeruginosus)*, belorepci *(Haliaeetus albicilla)* in ribji orli *(Pandion haliaetus)*. Med izletom v laguno Sacalin smo se ustavili v majhni ribiški vasi Sfântu Gheorghe. Tukaj se vse življenje vrti okrog rib in tudi v restavraciji smo izbirali samo med ribjimi meniji. Naši romunski gostitelji so jo ljubkovalno klicali »fišlandija«.

Habitat v laguni Sacalin z rogozom, plavajočim rastlinjem in obsežnim trstičjem, ki se razteza čez celotno obzorje

foto: **Franc Janžekovič**

Rekviem za železnega vrabca

// besedilo: **Katarina Denac**, foto: **Domen Stanič**

Nekdaj tako razširjen v ravninskem delu Slovenije, da so ga v Veržeju ob Muri imenovali železni vrabec, je črnočeli srakoper *(Lanius minor)* zadnje desetletje dal slutiti, da je njegova zlata doba že davno mimo. Število gnezdečih parov se je manjšalo, edini samec v Vipavski dolini je leta 2020 v gnezdu varoval dve samici, pa je naraščaj kljub temu izostal. Naslednje leto je šlo še korak dlje, saj sta v gnezdu celotno gnezditveno sezono samevali samici. Na Šentjernejskem polju se je oklepal življenja do leta 2022, naslednje leto pa območje Natura 2000, kjer so mu dom prekrili rastlinjaki in njive, zamenjal za manj kot 10 km oddaljene Zbure. To je bilo tudi zadnje leto, ko je bil v Sloveniji opazovan v času gnezditve. Poizvedovanje v spletnem atlasu DOPPS za leto 2024 vrne prazno karto. Ob tem se spomnim na bližnje srečanje z njim iz leta 2016, ko sem ga opazovala loviti na ajdovskem smetišču, za prežo pa si je izbral rdeč ročaj polomljenega dežnika, s katerega je poletaval med pisane plastične vrečke, polne smeti. Lahko le upamo, da ni dokončno pristal na smetišču zgodovine.

Nova sodelavca na DOPPS-u

// besedilo: **Damijan Denac**

V Naravnem rezervatu Ormoške lagune imamo novo sodelavko. To je **Maja Botolin Vaupotič**. Dela kot skrbnica rezervata in koordinatorica izobraževanja. Po poklicu je profesorica biologije in kemije. Njen obraz vam je bržkone že znan, saj ste jo v preteklih letih že videvali v rezervatu, ko je opravljala vodenja ali skrbela za demonstracijski poligon okrog postaje. Pred zaposlitvijo je bila namreč naša dolgoletna prostovoljka in zelo aktivna sodelavka, brez katere bi v Lagunah težko shajali. Njene bogate izkušnje upravljanja z vrtom in dela z ljudmi, domačini jo poznajo predvsem z Rdečega križa, so za nas več kot dragocene, zato smo jo z veseljem povabili med profesionalce DOPPS-a. Z delom je začela decembra 2024.

Profesionalni ekipi DOPPS-a se je marca letos pridružil **David Knez**. Zaposlili smo ga kot varstvenega ornitologa. Kljub mladosti je David že izurjen terenski ornitolog z bogatimi izkušnjami in za nas ni nov obraz, saj je kot prostovoljec že vrsto let sodeloval pri popisih ptic za monitoring Nature 2000 in SIPKK. Večkrat je bil mentor ornitoloških skupin na študentskih taborih po Sloveniji in na Balkanu. A ne zanimajo ga le ptice – sodeloval je tudi pri več projektih popisovanja volkov, močvirske sklednice, dvoživk, poleg tega je tudi dober poznavalec kobilic. Naziv magistra biologije in biodiverzitete si je pridobil lani na Biotehniški fakulteti v Ljubljani z nalogo iz populacijskih trendov treh travniških vrst ptic na Ljubljanskem barju (več o njegovi raziskavi lahko preberete na strani 11). Večinoma bo sodeloval pri našem novem projektu LIFE FOR LIFELINES, kjer se bo ukvarjal z varstvom velikih ujed, brez dvoma pa nam bo z izkušnjami priskočil na pomoč še marsikje drugje.

Začeli smo z izborom prioritetnih območij za sanacijo v okviru projekta LIFE FOR LIFELINES

// besedilo: **Tomaž Mihelič**

V sklopu pripravljalnih akcij projekta LIFE FOR LIFELINES smo pričeli z izborom prioritetnih območij, kjer bo potekala sanacija električnih drogov, ki so najnevarnejši za ptice. Območja izbiramo na podlagi podatkov o pojavljanju ciljnih vrst projekta. To so beloglavi jastreb *(Gyps fulvus)*, velika uharica *(Bubo bubo)*, planinski orel *(Aquila chrysaetos)*, kačar *(Circaetus gallicus)* in nekatere manjše vrste ujed. Poleg pojavljanja vrst upoštevamo še podatke o habitatu v okolici stebrov in sami konstrukciji stebra. Lastnosti stebra namreč močno vplivajo na verjetnost pojava elektrokucije oz. električnega udara na ptice. Tako so najbolj problematična odprta območja, kjer so preže na stebrih najpogosteje uporabljane, ne samo zaradi primernosti, marveč tudi same redkosti razpoložljivih prež v okolju. Trenutno izbrana prioritetna območja so predvsem južni predeli SPA-območij Snežnik-Pivka in Kras, ter osrednji del SPA območja Vipavski rob, kjer smo že identificirali prek 600 nevarnih stebrov. Izbor stebrov poteka najprej s pomočjo GIS-orodij, nato pa s preverjanjem na terenu.

Projekt LIFE23-NAT-SI-LIFE FOR LIFELINES sofinancira Evropska unija

Sporočajte svoja opažanja svetega ibisa

// besedilo: **Domen Stanič**, foto: **Sara Cernich**

Sveti ibis *(Threskiornis aetiopicus)* velja za eno najbolj invazivnih tujerodnih vrst ptic v Evropi. Vrsta se je v zadnjih dveh letih začela vse pogosteje pojavljati tudi pri nas v nekaterih obalnih mokriščih, denimo v Škocjanskem zatoku in okolici. Da bomo morebitno širjenje svetega ibisa učinkovito spremljali, je nadvse pomembno, da ornitologi in ljubitelji ptic vestno beležimo in sporočamo svoja opažanja te vrste (in drugih tujerodnih vrst). Zato vas pozivamo, da svoje podatke o svetem ibisu aktivno vnašate v spletno bazo Novega ornitološkega atlasa gnezdilk Slovenije (www.atlas.ptice.si/atlas) ali prek aplikacije Ptice – šele pred kratkim je bilo omogočeno dodajanje opažanj te vrste v atlas. Alternativno lahko podatke posredujete tudi Nacionalni komisiji za redkosti prek spletnega obrazca (www.ptice.si/ptice-in-ljudje/komisija-za-redkosti/sporocite-redkost/obrazec/) ali na naslov mitja.denac@gmail.com.

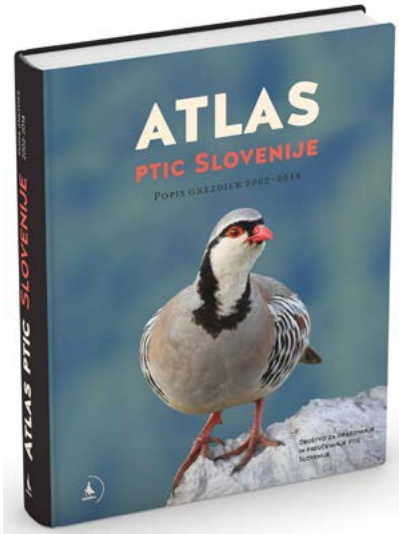

Atlas ptic Slovenije odslej prosto dostopen prek spleta

// besedilo: **pisarna DOPPS**

Atlas ptic Slovenije združuje celostno znanje o vseh slovenskih pticah gnezdilkah na enem mestu in daje natančen pregled razširjenosti in številčnosti gnezdilk Slovenije. Žal je ta dragocena knjiga, ki smo jo izdali leta 2019, že nekaj časa razprodana. Ker želimo znanje in podatke, ki so bili zbrani v knjigi, ponuditi širši javnosti, smo na naši spletni strani objavili Atlas ptic Slovenije v elektronski obliki. Po novem si lahko knjigo brezplačno prenesete v PDF-obliki z obiskom povezave: https://ptice.si/wp-content/uploads/2025/01/AtlasPticSlovenije2019.pdf ali prek priložene QR kode.

Čaka nas intenzivno leto v »tršci«

// besedilo in foto: **Matej Gamser**

Na projektu LIFE TRŠCA – LIFE22/NAT/SI/101114184 se interdisciplinarno ukvarjamo s številnimi naravovarstvenimi izzivi in vprašanji, ki se tičejo »muhastega« Cerkniškega presihajočega jezera. Osrednji cilj je jasen: ugotoviti način upravljanja z močvirskimi habitati, ki bo najugodnejši za vodne ptice. In ko ugotovimo ta način, ga lansiramo v prakso. A kako to ugotoviti? Dejansko stanje na terenu definira več parametrov (npr. tip rabe zamočvirjenih zemljišč, vitalnost močvirskih sestojev, vodno stanje, motnje...) in na vsako kombinacijo teh znanih parametrov se ptice odzivajo drugače. Ta odziv ptic je treba »meriti« in ovrednotiti. Zato smo po novem letu pričeli s sistematičnim, dekadnim štetjem vodnih ptic na Cerkniškem jezeru. Kasneje v sezoni sledijo še naporni popisi ptic v »tršci« (t.j. lokalni izraz za trstičje), popisi težko preglednih in dostopnih območij iz čolna ter specifični točkovni popisi za prioritetni vrsti – kostanjevko *(Aythya nyroca)* in rjavovratega ponirka *(Podiceps grisegena)*. O morebitnih zanimivih odkritjih bomo seveda sproti obveščali.

Pridelava avtohtonega semenskega materiala in njegova uporaba pri obnovi travnikov

// besedilo: **Katarina Denac**, foto: **Polona Božič**

V začetku februarja 2025 je bil v okviru projekta ULTRA, ki ga sofinancirata Republika Slovenija, Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije ter Evropska unija – NextGenerationEU, organiziran dvodnevni dogodek na temo pridelave avtohtonega semenskega materiala divjih vrst rastlin ter njegove uporabe za obnovo travišč. Prvega dne je ekipa projekta LIFE FOR SEEDS predstavila stanje glede obnove travišč in proizvodnje avtohtonih semen v Sloveniji, štirje tuji predavatelji pa so z nami delili svoje izkušnje s pridelavo in certificiranjem semenskega materiala ter obnovami travnikov: dr. Daniel Slodowicz iz Švice, mag. Luzia Marchsteiner iz Avstrije, dr. Ivana Jongepierová s Češke in dr. Andreas Zehm iz Nemčije. Drugega dne so zaposleni s Kmetijskega inštituta Slovenije prikazali postopek čiščenja, sušenja in shranjevanja semen divjih vrst rastlin v gensko banko ter delovanje krtačnega stroja, dr. Slodowicz pa je s pomočjo posnetkov prikazal žetev semenskih mešanic na travnikih z napravo eBeetle. Dogodka se je udeležilo okoli 50 ljudi z različnih javnih zavodov s področja kmetijstva in varstva narave, izobraževalnih inštitucij ter nevladnih organizacij.

UNIVERZA V LJUBLJANI
NOO NAČRT ZA OKREVANJE IN ODPORNOST
REPUBLIKA SLOVENIJA MINISTRSTVO ZA VISOKO ŠOLSTVO, ZNANOST IN INOVACIJE
Financira Evropska unija NextGenerationEU

Tretje leto vegetacijskih popisov v okviru projekta LIFE FOR SEEDS

// besedilo: **Blaž Blažič**, foto: **Aleksander Kozina**

S koncem leta 2024 se je zaključilo tudi tretje leto vegetacijskih popisov v okviru projekta LIFE FOR SEEDS. Na 66 površinah v obnovi (t. i. recipientskih površinah) v Natura 2000 območjih Goričko, Drava, Notranjski trikotnik in Julijske Alpe je bil popis opravljen več kot enkrat. Na teh ploskvah je tako v grobem že možno oceniti učinke uresničenih aktivnosti. Analiza medletnega pojavljanja in pokrovnosti rastlinskih vrst je pokazala, da se je v primerjavi z letom, ko smo popise opravljali prvič, vrstna pestrost in gostota ciljnih rastlinskih vrst povečala na 16 ploskvah za obnovo travnikov s kukavičevkami, na eni ploskvi za obnovo travnikov, kjer prevladuje trava navadni volk *(Nardus stricta)*, ter na 16 površinah na območju presihajočih jezer. Obetavnim rezultatom navkljub pa je za zdaj še težko opredeliti način renaturacije, ki je privedel do najboljših rezultatov. Na površinah z najvišjo zabeleženo pestrostjo in pokrovnostjo ciljnih vrst smo namreč opravljali zelo različne načine obnove. Kaže pa se, da so možnosti za večjo uspešnost renaturacije povečane, če na recipientski površini pred raztrosom rastlinskega materiala (semenskih mešanic ali zelenega mulča) vsaj deloma obstajajo gola tla. Za bolj zanesljive rezultate bo treba počakati še na podatke vegetacijskih popisov iz let 2025 in 2026. V ekipi LIFE FOR SEEDS se jih že veselimo!

DOPPS sodeluje v novem projektu iz programa Erasmus+

// besedilo: **Bojana Lipej**

Decembra 2024 se je začel triletni projekt z akronimom CREA+BIRD, katerega cilj je spodbuditi učitelje k so-ustvarjanju in izmenjavi novih učnih metod za kreativno izobraževanje o trajnostnem razvoju. Osrednja tema projekta so ptice, ki so navdih za povezovanje znanstvenih spoznanj in umetnosti. V nasprotju s tradicionalnimi izobraževalnimi metodami, ki se osredotočajo zgolj na prenos znanja, projekt poudarja celosten pristop, to je uporabo sodelovalnih in participativnih orodij. S prepletanjem znanstvenih podatkov in ustvarjalnih umetniških pristopov bodo nastala didaktična orodja, ki bodo pripomogla k boljšemu razumevanju medsebojne povezanosti človeka in narave ter obogatila aktualni vzgojno-izobraževalni proces. Pomemben vidik projekta je tudi praktična implementacija evropskega okvira trajnostnih kompetenc Green Comp, ki ga je Evropska komisija razvila v okviru »Evropskega zelenega dogovora« za podporo pedagoškim delavcem in drugim izobraževalcem pri vključevanju trajnostnih kompetenc v različne izobraževalne programe. V projektu sodeluje osem partnerjev, med katerimi je vodilni partner Univerza Jyväskylä iz Finske, partnerji pa so poleg DOPPS-a in Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani še Univerza v Bolzanu in Adamello Brenta Nature Park iz Italije, Univerza v Timişoari in Milvus Group Association iz Romunije ter Finnish Association of Nature and Environment Schools. Pri projektu bodo sodelovale tudi nekatere šole, in sicer OŠ Elvira Vatovec Prade, OŠ Litija, OŠ Šmartno pod Šmarno goro ter Center šolskih in obšolskih dejavnosti, kjer bodo nova didaktična orodja preizkusili v praksi.

Kviz Skupnosti naravnih parkov Slovenije: Življenje v vodi in ob njej

// besedilo: **Bojana Lipej**

Že osmo leto zapored v okviru Skupnosti naravnih parkov Slovenije poteka poučen kviz, ki bo v šolskem letu 2024/25 učencem približal pomen ohranjanja vodnih ekosistemov ter kulturne dediščine, oblikovane v vodnih okoljih. V različnih slovenskih zavarovanih območjih bodo učenci raziskovali raznolika vodna telesa, organizme, ki živijo v in ob vodi, ter preplet tega bogatega življenjskega okolja s človekom. Naloge so razdeljene v tri sklope in bodo potekale od novembra 2024 do maja 2025. Kviz ne spodbuja le pridobivanja znanja, temveč tudi ozavešča o pomenu varovanja narave in trajnostnega ravnanja z vodnimi viri. Skupnost naravnih parkov Slovenije je bila ustanovljena leta 2011 in danes združuje 18 zavarovanih območij v Sloveniji, ki se med seboj povezujejo s ciljem ohranjanja narave ter zagotavljanjem ravnovesja med različnimi dejavnostmi tako znotraj kot zunaj zavarovanih območij. Aktivnost lahko spremljate na spletni povezavi: https://www.naravniparkislovenije.si/ v zavihku »Šolarji«.

SKUPNOST NARAVNIH PARKOV Slovenije

Dan mokrišč 2025 - Ohranimo mokrišča za našo prihodnost!

// besedilo: **Bojana Lipej**, foto: **Ksenija Pfeifer**

Dan mokrišč v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok vsako leto zaznamujemo z raznolikimi dogodki in delavnicami, zadnji dve leti pa tudi z umetniško-naravoslovno delavnico v okviru projekta POSEIDONE (Interreg Italia-Slovenija). Letošnja tema, Ohranimo mokrišča za našo prihodnost, poudarja, da mokrišča niso pomembna le za naravo, temveč so ključna tudi za naše preživetje, saj njihova ohranitev prispeva k reševanju globalnih izzivov, kot so podnebne spremembe, pomanjkanje vode in izguba biotske raznovrstnosti. Delavnica, ki je združila raziskovanje narave, fotografijo in likovno ustvarjanje, je potekala 28. januarja v sodelovanju z Regionalnim razvojnim centrom Koper in OŠ Elvire Vatovec Prade. Učenci so pod vodstvom mentorice Ksenije Pfeifer, prof. likovne umetnosti, najprej raziskovali rastlinski svet mokrišč, s poudarkom na značilnih vrstah. Svoje ugotovitve so ujeli v fotografski objektiv, podrobno preučili njihove detajle in nato na podlagi lastnih posnetkov z naravnimi materiali ustvarili unikaten nakit. Pri tem so uporabili glino ter različne glazurne barve, končni izdelki pa so zahtevali žganje v posebni peči pri temperaturi med 1050 °C in 1100 °C. Dogodek je učencem ponudil edinstveno priložnost, da na ustvarjalen način poglobijo svoje razumevanje o mokriščih in hkrati izrazijo svojo umetniško žilico.

Interreg Italia-Slovenija POSEIDONE

Cofinanziato dall'Unione europea
Sofinancira Evropska unija

KODEKS slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

ČE NAJDETE PTIČJEGA MLADIČA IZVEN GNEZDA

(PONAVADI JE TO MAJHNA PTICA PEVKA)

KRVAVI ALI JE POŠKODOVANA?

- DA → STOPITE V KONTAKT Z AZILOM ZA PROSTOŽIVEČE ŽIVALI ALI LOKALNO VETERINARSKO AMBULANTO
- NE ↓ KAKO IZGLEDA?

KAKO IZGLEDA?

- GOLIČ
- PUHAVEC
- POLETENEC
- HUDOURNIK → ODNESITE GA NA ROB VISOKE POLICE. JE ODLETEL?
  - DA → BRAVO! PRAVKAR STE REŠILI OGROŽENO VRSTO PTICE, ENO NAJHITREJŠIH LETALK NA SVETU.
  - NE → KAKO IZGLEDA?

GOLIČ / PUHAVEC → LAHKO NAJDETE GNEZDO?

- DA → VARNO VRNITE PTICO V GNEZDO, STARŠI VAS NE BODO „ZAVOHALI". OPAZUJTE Z DALJAVE.
- NE → HITRO POIŠČITE KOŠARO, JO OBLOŽITE S SUHO TRAVO, TRDNO NAMESTITE NA VEJO DREVESA IN VANJO POLOŽITE MLADICA.

→ SE STARŠI VRNEJO V ČASU DVEH UR?

- DA → ODLIČNO! ☺
- NE → POKLIČITE AMBULANTO

POLETENEC → JE V NEVARNOSTI?

- DA → PREVIDNO GA PREMAKNITE NA VARNO MESTO (GRM ...), KJER GA LAHKO SLIŠIJO STARŠI. UMAKNITE SE, MAČKE PA NAJ NEKAJ DNI OSTANEJO V HIŠI.
- NE → NE UKREPAJTE! ČEPRAV NA PRVI POGLED ZGLEDA ČUDNO, JE TO POVSEM NARAVNO. STARŠI SO BLIZU IN NABIRAJO HRANO ZANJE.

→ NASMEHNITE SE, STORILI STE PRAV!
SPOZNAJTE, KAKO LAHKO ŠE POMAGATE PTICAM:
WWW.SPRINGALIVE.NET

KAKO PTICA IZGLEDA?

GOLIČ (STAR 0-3 DNI)
- NIMA PERJA (JE GOL)
- OČI ŠE NIMA ODPRTIH
- SE KOMAJ PREMIKA
- SE JE PRED KRATKIM IZVALIL IN MORA BITI V GNEZDU

PUHAVEC (STAR 3-13 DNI)
- OČI IMA ODPRTE
- IMA NEKAJ ČISTO MAJHNIH PERES IN MORDA TUDI ŽE KAKŠEN TULEC, IZ KATEREGA KASNEJE ZRASTE PERO
- JE ŠE VEDNO MLAD IN MORA BITI V GNEZDU

„VRNI ME V GNEZDO IN NAJ NARAVA NAREDI SVOJE"

POLETENEC? (STAR 14 DNI ALI STAREJŠI)
- ZAPUŠČEN, LAHKO SKAČE, PRHUTA S PERUTMI, SE LAHKO Z NOGAMI OBDRŽI NA VEJI
- IMA PERESA (LAHKO KRAJŠA)
- JE ZAPUSTIL GNEZDO, LAHKO SKORAJ LETI, A GA STARŠI ŠE VEDNO HRANIJO

"ČE SEM MALO OPERJEN, ME PUSTI, KJER SI ME NAŠEL, MOJA MAMA ME IŠČE"

HUDOURNIK (APUS APUS)
- TA HITRO LETEČA PTICA SE V SVOJEM ŽIVLJENJU NIKOLI NE DOTAKNE TAL IN ZATO NI PREVEČ DOBRA V HOJI PO TLEH
- PRAVILNO DOLOČITE VRSTO (PREPRIČAJTE SE, DA JE PTICA RES HUDOURNIK)
- OCENITE SITUACIJO: HUDOURNIKI POTREBUJEJO VISOKO MESTO, S KATEREGA LAHKO VZLETIJO!

DOPPS · BirdLife INTERNATIONAL · spring alive

PTICE

SLOVENIJE
EVROPE IN SREDOZEMLJA

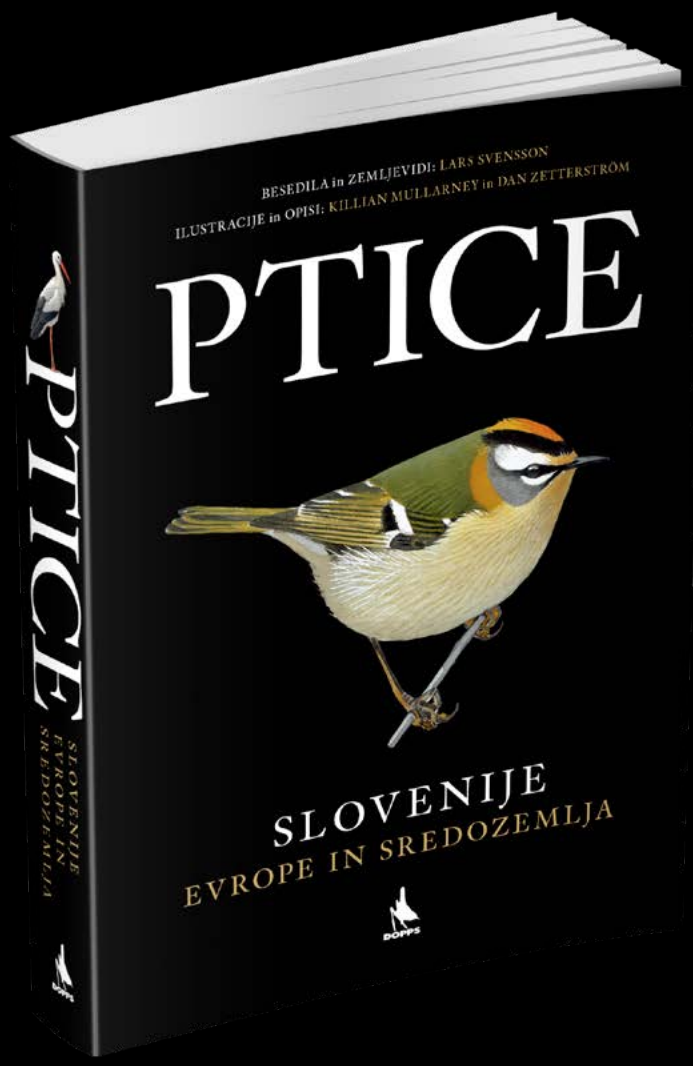

trgovina.ptice.si